

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską
ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Interreg V A Projekt INT120:

Gemeinsam die Zukunft der Euroregion Pomerania gestalten – Wspólnie tworzymy przyszłość Euroregionu Pomerania

Koncepcja rozwoju i działań 2021-2030

Sprawozdanie

Zamawiający: Kommunalgemeinschaft Europaregion POMERANIA e.V.
(partner wiodący), we współpracy ze Stowarzyszeniem Gmin
Polskich Euroregionu Pomerania (partner projektu)

Wykonawca: INFRASTRUKTUR & UMWELT
Professor Böhm und Partner
Darmstadt und Potsdam

we współpracy z dr. Marcinem Krzymuskim
Hempel | Krzymuski | Partner
Rechts- und Wirtschaftsberatung
Frankfurt (Oder)

HEMPEL · KRZYMUSKI · PARTNER
Rechts- und Wirtschaftsberatung

Poczdami, dnia 28 października 2020

SPIS TREŚCI

1	Opis zlecenia i cel analizy	8
2	Rozwój współpracy transgranicznej od 2014 r.	9
3	Podstawowe trendy rozwojowe	13
4	Opis sytuacji i analizy mocnych i słabych stron	16
4.1	Położenie i przestrzeń	16
4.2	Transport i mobilność	20
4.3	Obywatele i społeczeństwo.....	29
4.3.1	Rozwój demograficzny	29
4.3.2	Opieka zdrowotna	30
4.3.3	Oświata i edukacja	32
4.3.4	Spółeczeństwo obywatelskie.....	35
4.3.5	Współpraca kulturalna.....	36
4.4	Gospodarka i rynek pracy.....	38
4.4.1	Gospodarka.....	38
4.4.2	Rozbudowa sieci szerokopasmowych i digitalizacja	45
4.4.3	Turystyka	46
4.4.4	Rynek pracy	47
4.5	Nauka i badania naukowe	51
4.6	Przyroda i środowisko.....	57
4.7	Podsumowanie analizy słabych i mocnych stron	61
5	Euroregionalna Strategia Rozwoju do roku 2030	63
5.1	Poprawa jakości transgranicznych połączeń komunikacyjnych.....	65
5.1.1	Platforma mobilności transgranicznej	65
5.2	Wzmocnienie innowacyjnego, ekologicznego wzrostu gospodarczego	68
5.2.1	Transgraniczna platforma badań i transferu technologii	68
5.2.2	Inicjatywa na rzecz wzmocnienia Pomeranii jako miejsca działalności gospodarczej.....	70

5.2.3	Inicjatywa mająca na celu przyciągnięcie i zatrzymanie wykwalifikowanych pracowników	72
5.2.4	Tworzenie sieci i marketing oferty turystycznej.....	74
5.3	Wzmocnienie współpracy w społeczeństwie i administracji	76
5.3.1	Obserwatorium Strategicznego Rozwoju Euroregionu Pomerania.....	76
5.3.2	Ciągła oferta nauki języka sąsiada	78
5.3.3	Integracja i tożsamość.....	80
5.3.4	Transgraniczna platforma dla służb zdrowia i ratownictwa	82
5.3.5	Sieć Kultura Pomerania.....	84
5.4	Wspólna ochrona naturalnych podstaw egzystencji	86
5.4.1	Bezgraniczna sieć obszarów chronionych w Euroregionie Pomerania.....	86
5.4.2	Transgraniczna sieć zrównoważonego rozwoju Euroregionu Pomerania	88
5.4.3	Euroregion Pomerania - Region Modelowy Energii Odnawialnych	90
5.4.4	Transgraniczna Platforma Zmian Klimatycznych Euroregionu Pomerania.....	92
6	Perspektywy dla przyszłej współpracy	94
6.1	Przyszłe wspieranie współpracy transgranicznej	94
6.2	Zasada kooperatywnej odpowiedzialności	96
6.3	Przyszła rola i organizacja Euroregionu Pomerania	97
	Referencje	99
	Załącznik: Wpływ pandemii COVID 19 w Euroregionie Pomerania i wnioski dotyczące realizacji koncepcji rozwoju i działań Euroregionu Pomerania.....	106

SPIS TABEL

Tabela 1:	Czas przejazdu w ruchu transgranicznym.	22
Tabela 2:	Przejścia graniczne na obszarze Euroregionu.....	24
Tabela 3:	Infrastruktura do ładowania i pojazdy z napędem alternatywnym w Euroregionie Pomerania.....	27
Tabela 4:	Rozwój demograficzny w wybranych regionach	29
Tabela 5:	Struktura wiekowa w Euroregionie w 2016 r. i 2030 r.	30
Tabela 6:	Uczniowie w szkołach zawodowych Euroregionu Pomerania.....	34
Tabela 7:	Wartość dodana brutto w 2017 r. według sektorów gospodarki.	39

Tabela 8:	Sieci branżowe i inicjatywy klastrowe w Województwie Zachodniopomorskim i krajach związkowych Meklemburgia-Pomorze Przednie i Brandenburgia.....	43
Tabela 9:	Wartość dodana brutto w 2017 r. według sektorów gospodarki.....	46
Tabela 10:	Wskaźnik bezrobocia w % wszystkich pracujących.....	47
Tabela 11:	Samodzielne placówki badawcze na obszarze Euroregionu Pomerania.....	53
Tabela 12:	Wewnętrzne wydatki BiR w % krajowego produktu brutto.....	54
Tabela 14:	Obszary chronione na terenie Euroregionu Pomerania.....	58
Tabela 15:	Udział energii odnawialnych w zużyciu energii elektrycznej brutto.....	59

SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 1:	Środki EFRR zakontraktowane (w mln euro) w programie współpracy Interreg VA Meklemburgia-Pomorze Przednie / Brandenburgia-Polska według osi priorytetowych.....	10
Rysunek 2:	Podstawowe informacje o Euroregionie Pomerania.....	16
Rysunek 3:	Gradacja ośrodków centralnych i osie rozwojowe Euroregionu Pomerania.....	17
Rysunek 4:	Umiejscowienie Euroregionu w Transeuropejskiej Sieci Transportowej.....	21
Rysunek 5:	Specjalistyczna opieka zdrowotna w Euroregionie Pomerania.....	31
Rysunek 6:	Nauka języka sąsiada w Euroregionie Pomerania w roku 2018.....	34
Rysunek 7:	Obszary tematyczne wspierane przez Fundusz Małych Projektów.....	35
Rysunek 8:	Istotne dane gospodarcze dotyczące Euroregionu Pomerania.....	38
Rysunek 9:	Lokalizacje przedsiębiorstw kształtujących sytuację gospodarczą w Euroregionie Pomerania.....	40
Rysunek 10:	Przegląd zasobów terenów inwestycyjnych.....	45
Rysunek 11:	Noclegi, czas pobytu i udział turystów z zagranicy w sektorze turystycznym na obszarze Euroregionu Pomerania.....	47
Rysunek 12:	Przegląd wybranych organizacji turystycznych.....	47
Rysunek 13:	Wolne, zarejestrowane miejsca pracy w Euroregionie Pomerania.....	48
Rysunek 14:	Pracownicy z Polski zgłoszeni w niemieckich powiatach do ubezpieczenia społecznego.....	49

Rysunek 15:	Szkoły wyższe i studenci na obszarze Euroregionu Pomerania w roku 2018.....	51
Rysunek 16:	Kierunki studiów w szkołach wyższych Euroregionu Pomerania.	52
Rysunek 17:	Obszary Natura-2000-Gebiete w Euroregionie Pomerania.....	57
Rysunek 18:	Cele rozwojowe i kluczowe projekty Koncepcji Rozwoju i Działań Euroregionu Pomerania 2021-2030	64

SKRÓTY

AfS	Amt für Statistik Berlin-Brandenburg (Urząd Statystyczny Berlin-Brandenburgia)
BASt	Bundesanstalt für Straßenwesen (Federalny Urząd Dróg)
BBB	Bildungsserver Berlin-Brandenburg (Serwer edukacyjny Berlin-Brandenburgia)
DLR	Deutsches Zentrum für Luft- und Raumfahrt (Niemieckie Centrum Lotnictwa i kosmonautyki)
PNWM	Polsko-Niemiecka Wymiana Młodzieży
DWD	Deutscher Wetterdienst (Niemiecka Służba Meteorologiczna)
DZNE	Deutsches Zentrum für Neurodegenerative Erkrankungen e.V. (Niemieckie Centrum Chorób Neurodegeneracyjnych)
EDPG	Europaschule Deutsch-Polnisches Gymnasium (Szkoła Europejska Polsko-Niemieckie Gimnazjum)
EMAU	Ernst-Moritz-Arndt Universität (Uniwersytet Ernst-Moritz-Arndt Greifswald)
EUWT	Europejskie Ugrupowanie Współpracy Terytorialnej
FH	Fachhochschule (Wyższa szkoła nauk stosowanych)
GDDKiA	Główna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad
GL	Gemeinsame Landesplanungsabteilung (Wspólny Wydział Planowania Przetrzennego Berlin i Brandenburgia)
GUS	Główny Urząd Statystyczny
HNE	Hochschule für Nachhaltige Entwicklung (Wyższa Szkoła Ekorozwoju Eberswalde)
HOW	Havel-Oder-Wasserstraße (Droga wodna Havel-Oder)
HS	Hochschule (Szkoła wyższa)
IHK	Industrie- und Handelskammer (Izba Przemysłowo-Handlowa)
IKT	Technologie informacyjno-komunikacyjne

INP	Leibniz-Institut für Plasmaforschung und Technologie (Instytut im. Leibniza Badań i Technologii Plazmy)
IPP	Max-Planck-Institut für Plasmaphysik (Instytut Fizyki Plazmowej Maxa Plancka)
IRES	Institut für Regenerative EnergieSysteme (Instytut Systemów Energii Odnawialnej Stralsund)
KG	Kommunalgemeinschaft (Związek komunalny)
KIPH	Koszalińska Izba Przemysłowa-Handlowa
KMPSP	Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej
FMP	Fundusz Małych Projektów
KPPD	Koszalińskie Przedsiębiorstwo Przemysłu Drzewnego
KPPSP	Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej
KSSSE	Kostrzyńsko-Słubicka Specjalna Strefa Ekonomiczna
LAiV	Landesamt für innere Verwaltung Mecklenburg-Vorpommern (Krajowy Urząd Administracji Wewnętrznej Meklemburgia-Pomorze Zachodnie)
LBV	Landesamt für Bauen und Verkehr Brandenburg (Brandenburski Urząd Krajowy ds. Budownictwa i Transportu)
Leea	Landeszentrum für erneuerbare Energien Mecklenburg-Vorpommern (Krajowy Ośrodek Energii Odnawialnej Meklemburgia-Pomorze Przednie)
LEP HR	Landesentwicklungsplan Hauptstadtregion Berlin-Brandenburg (Plan zagospodarowania przestrzennego regionu stołecznego Berlin-Brandenburgia)
LEP MV	Landesraumentwicklungsprogramm Mecklenburg-Vorpommern (Krajowy Program Rozwoju Przestrzennego Meklemburgia-Pomorze Przednie)
LfU	Landesamt für Umwelt Brandenburg (Brandenburski Krajowy Urząd Ochrony Środowiska)
LUNG	Landesamt für Umwelt, Naturschutz und Geologie Mecklenburg-Vorpommern (Krajowy Urząd ds. Środowiska, Ochrony Przyrody i Geologii Meklemburgia-Pomorze Przednie)
MASFG	Ministerium für Arbeit, Soziales, Gesundheit, Frauen und Familie des Landes Brandenburg (Ministerstwo Pracy, Spraw Społecznych, Zdrowia, Kobiet i Rodziny Kraju Związkowego Brandenburgia)
MBJS	Ministerium für Bildung, Jugend und Sport des Landes Brandenburg (Ministerstwo Edukacji, Młodzieży i Sportu Kraju Związkowego Brandenburgia)
MBWK	Ministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur des Landes

	Brandenburg (Ministerstwo Edukacji, Nauki i Kultury Kraju Związkowego Brandenburgia)
MdFE	Ministerium der Finanzen und für Europa des Landes Brandenburg (Ministerstwo Finansów i Europy kraju związkowego Brandenburgii)
MEN	Ministerstwo Edukacji Narodowej
MIL	Ministerium für Infrastruktur und Landesplanung des Landes Brandenburg (Ministerstwo Infrastruktury i Planowania Krajowego Brandenburgii)
MLU	Ministerium für Landwirtschaft und Umwelt des Landes Mecklenburg-Vorpommern (Ministerstwo Rolnictwa i Środowiska kraju związkowego Meklemburgia-Pomorze Przednie)
MLUL	Ministerium für Ländliche Entwicklung, Umwelt und Landwirtschaft des Landes Brandenburg (Ministerstwo Rozwoju Obszarów Wiejskich, Środowiska i Rolnictwa kraju związkowego Brandenburgii)
MSGIV	Ministerium für Arbeit, Soziales, Gesundheit, Frauen und Familie des Landes Brandenburg (Ministerstwo Pracy, Spraw Społecznych, Zdrowia, Kobiet i Rodziny Kraju Związkowego Brandenburgia)
MV	Mecklenburg-Vorpommern (Meklemburgia-Pomorze Przednie)
MWAG	Ministerium für Wirtschaft, Arbeit und Gesundheit des Landes Mecklenburg-Vorpommern (Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Zdrowia kraju związkowego Meklemburgia-Pomorze Przednie)
MWFK	Ministerium für Wissenschaft, Forschung und Kultur des Landes Brandenburg (Ministerstwo Nauki, Badań i Kultury Kraju Związkowego Brandenburgia)
NFZ	Narodowy Fundusz Zdrowia
PIG	Północna Izba Gospodarcza
PL	Polska
PSSE	Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna
PTTK	Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze
PWSZ	Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa
PZPWZ	Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego
RBGP	Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego
CUD	Centrum Usług i Doradztwa
SenUVK	Senatsverwaltung für Umwelt, Verkehr und Klimaschutz Berlin (Departament Senatu ds. Środowiska, Transportu i Ochrony Klimatu Berlin)

SGPEP	Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Pomerania
SKM	Szczecińska Kolej Metropolitalna
SSOM	Stowarzyszenie Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego
SSSE	Słupska Specjalna Strefa Ekonomiczna
TMB	Tourismus-Marketing Brandenburg (Marketing turystyczny Brandenburgia)
UBB	Usedomer Bäderbahn (Uznamska kolej kąpieliskowa)
VBB	Verkehrsverbund Berlin-Brandenburg (Związek transportu publicznego Berlin-Brandenburg)
VMV	Verkehrsgesellschaft Mecklenburg-Vorpommern (Przedsiębiorstwo transportu publicznego Meklemburgia-Pomorze Przednie)
ZDiTM	Zarząd Dróg i Transportu Miejskiego w Szczecinie
ZROT	Zachodniopomorska Regionalna Organizacja Turystyczna
ZUT	Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny

1 Opis zlecenia i cel analizy

W niniejszej koncepcji Rozwoju i Działań 2021-2030 sformułowano cele, obszary i sposoby działania we współpracy transgranicznej Euroregionu Pomerania, które nadają kierunek wspólnemu rozwojowi euroregionu.

Koncepcji Rozwoju i Działań skierowana jest przede wszystkim do funkcjonujących na różnych poziomach i w różnym kontekście branżowym podmiotów współpracy transgranicznej, które częściowo jako właściwe podmioty administracji, a częściowo jako instytucje i osoby zaangażowane we współpracę transgraniczną działają na rzecz integracji w Euroregionie Pomerania – aby żyjącym tu ludziom i gospodarującym tu przedsiębiorstwom zaoferować jak najlepsze szanse rozwoju poprzez wykorzystanie możliwości, jakie oferuje współpraca transgraniczna oraz rozwiązanie problemów i konfliktów powstałych z powodu różnic kulturowych, językowych i prawno-administracyjnych.

W tym kontekście priorytetem przy opracowaniu koncepcji Rozwoju i Działań było tworzenie jej wspólnie z odpowiedzialnymi podmiotami. W tym celu przeprowadzono łącznie osiem warsztatów tematycznych tak, aby przedyskutować wspólnie z polskimi i niemieckimi koleżankami i kolegami specjalistami wyzwania, cele i działania. Poprzez szeroko zakrojony proces konsultacji pierwszego projektu zebrano uwagi odpowiedzialnych podmiotów i uwzględniono w przedkładanym obecnie wariantcie.

Koncepcja Rozwoju i Działań zawiera poza analizą zasadniczych dla Euroregionu Pomerania propozycji obszarów działania i przedsięwzięć kluczowych, które stanowią rdzeń współpracy transgranicznej do roku 2030, zidentyfikowane istniejące wyzwania oraz potrzeby w zakresie kooperacji.

Ma ona służyć podmiotom współpracy transgranicznej, przede wszystkim Związkowi Komunalnemu Pomerania Stowarzyszenie Zarejestrowane i Stowarzyszeniu Gmin Polskich Euroregionu Pomerania, na zlecenie których opracowano koncepcję Rozwoju i Działań, ale również podmiotom wiodącym we współpracy transgranicznej w Euroregionie Pomerania – na poziomie Krajów Związkowych Meklemburgia-Pomorze Przednie i Brandenburgia oraz Województwu Zachodniopomorskiemu; instytucjom gospodarczym, instytucjom naukowym, licznym podmiotom kulturalnym i przedstawicielom społeczeństwa obywatelskiego, administracji z zakresu ochrony środowiska oraz stowarzyszeniom proekologicznym jako kompas i inspiracja do dalszej współpracy. Koncepcja ma stanowić również wkład w strategiczny rozwój Euroregionu Pomerania.

2 Rozwój współpracy transgranicznej od 2014 r.

W aktualizowanej w 2013 r. koncepcji Rozwoju i Działań Euroregionu Pomerania na lata 2014-2020 ustalono 4 priorytety tematyczne współpracy transgranicznej:

- I. Wspieranie badań, rozwoju technologicznego i innowacji;
- II. Lepsze parametry i poprawa dostępności regionalnych centrów gospodarczych i turystycznych;
- III. Poprawa i zapewnienie usług publicznych przy uwzględnieniu przemian demograficznych;
- IV. Wsparcie w zakresie zatrudnienia/podwyższania kwalifikacji administracji publicznej, kultury, sportu, spraw społecznych, społeczeństwa obywatelskiego i ustawicznego nauczania.

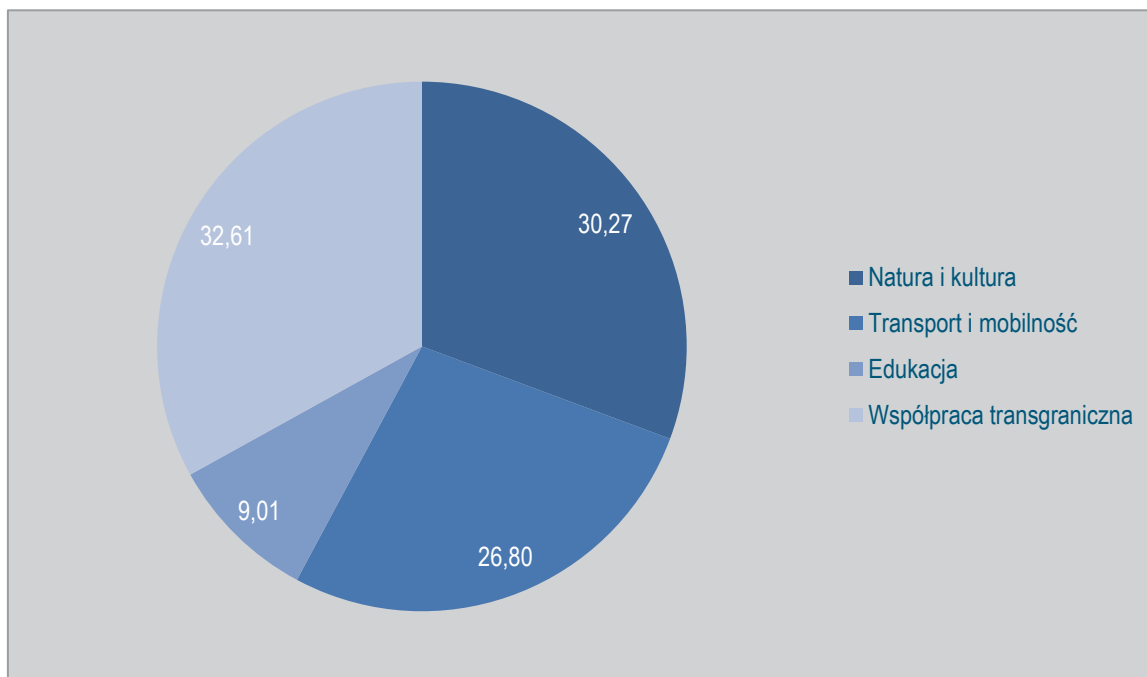
Do realizacji priorytetów tematycznych dostępny jest cały szereg instrumentów pomocowych, w szczególności Program Współpracy Interreg VA - Meklemburgia-Pomorze Przednie/Brandenburgia/Polska 2014-2020, Programy Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży oraz inne europejskie środki pomocowe (EFRR, EFS i EFRROW), jak i programy krajowe i regionalne.

W ramach Programu Współpracy Interreg VA Meklemburgia-Pomorze Przednie/Brandenburgia/Polska w ramach Celu „Europejska Współpraca Terytorialna” Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) w latach 2014-2020 do dyspozycji na współpracę projektową w czterech osiach priorytetowych przeznaczono niespełna 150 mln euro (z tego 124 mln euro ze środków EFRR):

1. Oś priorytetowa natura i kultura
2. Oś priorytetowa transport i mobilność
3. Oś priorytetowa edukacja
4. Oś priorytetowa współpraca transgraniczna

Do maja 2020 r. w ramach programu wsparto łącznie 39 projektów na kwotę dofinansowania z EFRR w wysokości prawie 100 mln euro. Do tego dochodzi jeszcze kolejnych 10 projektów z kwotą dofinansowania ze środków EFRR w wysokości ponad 7

mln euro, które zostały zatwierdzone w listopadzie 2019 r., a dla których do tej pory nie podpisano jeszcze umowy o dofinansowanie.

Rysunek 1: Środki EFRR zakontraktowane (w mln euro) w programie współpracy Interreg VA Meklemburgia-Pomorze Przednie / Brandenburgia-Polska według osi priorytetowych

Własna prezentacja. Źródło: GS Interreg VA (2020)

W toku realizacji Koncepcji Rozwoju i Działań w 4 priorytetach tematycznych osiągnięto różny poziom postępu. Poniższe zestawienie opiera się w szczególności na ocenie przedsięwzięć dofinansowanych w ramach Programu Współpracy Interreg VA oraz na informacjach uzupełniających, które zgromadzono w toku analizy stanu istniejącego.

W zakresie **wsparcia badań, rozwoju technologicznego i innowacji** osiągnięto umiarkowany postępek. Zrealizowano liczne projekty współpracy z udziałem szkół wyższych przede wszystkim w zakresie opieki zdrowotnej i medycyny. W europejskiej współpracy naukowej w ramach programu HORIZON 2020 w łącznie w 93 projektach badawczych udział bierze 30 podmiotów z Euroregionu. Jednak w ramach tych działań nie realizowano współpracy transgranicznej poszczególnych instytucji wewnątrz euroregionu. Podkreślić należy wsparcie małych i średnich przedsiębiorstw poprzez Centra Usługowo-Doradcze Euroregionu oraz oferty Izby Przemysłowo-Handlowej z Neubrandenburga (Dom Gospodarki w Szczecinie). Zatwierdzony w listopadzie 2019 r. projekt ukierunkowany jest na stworzenie kampusu innowacyjności. W zakresie wsparcia inteligentnych urzędzeń służących efektywnemu generowaniu i wykorzystywaniu energii oraz obniżenia emisji

dwutlenku węgla nie udało się jeszcze zrealizować pomysłu na projekt ustanowienia modelowego regionu energii odnawialnych na wyspach Wolin i Uznam.

W priorytecie tematycznym **„Wzmocnienie i poprawa dostępności regionalnych centrów gospodarczych i turystycznych”** udało się osiągnąć sukcesy we współpracy turystycznej, co w szczególności widać w transgranicznych przedsięwzięciach z zakresu turystyki rowerowej, wodnej oraz kulturowej jak i rewitalizacji lokalnych parków. Sukcesy osiągnięto również przy rozbudowie infrastruktury transportu drogowego i kolejowego (rozbudowa dróg ekspresowych S3 i S6, modernizacji drogi kolejowej Szczecin-Kostrzyn-Wrocław) „Nadodrzancka”, planowanie i początek prac budowlanych przy Szczecińskiej Kolei Metropolitalnej SKM, rozbudowa linii kolejowej (Berlin – Angermünde - Szczecin). W przeciwieństwie do powyższego przy wspieraniu rozwoju i wykorzystania transgranicznej indywidualnej komunikacji publicznej nie osiągnięto prawie żadnych postępów. Punktowo wręcz trzeba było zakończyć realizację istniejącej do tej pory oferty, co było spowodowane zakończeniem obowiązywania określonych regulacji prawnych i do tej pory nierozwiązanymi konfliktami (linia autobusowa Uznam – Świnoujście).

W priorytecie **„Poprawa i zapewnienie świadczenia usług publicznych z uwzględnieniem przemian demograficznych”** postęp osiągnięto w zakresie zapewnienia opieki medycznej na obszarach wiejskich poprzez projekty współpracy placówek medycznych, które wzmacniają swoje możliwości świadczenia usług również w placówkach na obszarach wiejskich poprzez usieciowienie telemedyczne. Ogromne znaczenie ma rozpoczęta w 2010 r. współpraca Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego (PUM) z klinikami Asklepios w Schwedt/Oder i Pasewalku, którą mimo ostatnich trudności przy uznawaniu kwalifikacji zdobytych na PUM w sumie należy ocenić jako bardzo skuteczną. Postęp osiągnięto również w opracowaniu strategicznych koncepcji i modeli trwałego zapewnienia usług publicznych. Wypracowane w ramach współpracy transgranicznej podejście jest ukierunkowane na praktykę i stanowi reakcję na rosnące potrzeby, które powstał również z uwagi na fakt zamieszkania polskich obywateli w niemieckim otoczeniu Szczecina (Punkt Kontaktowo-Doradczy dla Polskich i Niemieckich Obywateli w Szczecinie i Löcknitz). Strategiczne założenia stworzono również poprzez Transgraniczną Koncepcję Rozwoju Regionu Metropolitalnego Szczecina i Mapę Drogową Usług Publicznych w Regionie Dolnej Odry. Nie udało się zidentyfikować wykraczających poza to działanie obejmujących w ramach KRiD 2014-2020 wymienionych obszarów współpracy komunikacja publiczna, infrastruktura usług publicznych i gospodarka mieszkaniowa.

Znaczący postęp osiągnięto również we wspieraniu w zakresie **wsparcia na rzecz wzrostu zatrudniania/podnoszenia kwalifikacji, wsparcie administracji publicznej,**

kultury, sportu, spraw społecznych, społeczeństwa obywatelskiego i nauki przez całe życie. W zakresie edukacji i podnoszenia kwalifikacji podkreślić należy przede wszystkim dobre wyniki intensywnej współpracy w dziedzinie nauki języka sąsiada w przedszkolach i szkołach. Jednak pożądana również współpraca w zakresie edukacji dorosłych nie znalazła jeszcze odzwierciedlenia w odpowiednich projektach współpracy. W zakresie ochrony przyrody i środowiska funkcjonuje cały szereg przedsięwzięć realizowanych przez administrację odpowiedzialną za ochronę przyrody, w szczególności w Dolinie Dolnej Odry, projekty ochrony gatunkowej bądź projekty w zakresie ochrony wód. W zakresie współpracy komunalnej i społeczeństwa obywatelskiego szerokie oddziaływanie charakteryzuje w szczególności Fundusz Małych Projektów (FMP). Przy zapewnieniu wykwalifikowanej kadry pracowniczej i wspieraniu transgranicznego rynku pracy wymienić należy działania urzędów pracy w ramach inicjatywy EURES oraz bilateralne przedsięwzięcia podmiotów kształcenia zawodowego. Przy czym nastąpiła zmiana strategii polegająca na odejściu od podwójnych dyplomów i przejściu do rozszerzenia zakresu nauczania o elementy modułowe. W zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego i prewencji placówki policji w Euroregionie pracowały nad takimi tematami, jak zwalczanie przestępczości lub bezpieczeństwo ruchu drogowego. Od maja 2014 r. polska i niemiecka policja w całym polsko-niemieckim regionie granicznym współpracują ze sobą ściślej w oparciu o Umowę o Współpracy Służb Policyjnych, Granicznych i Celnych.

Nawet jeżeli ocenie nie można poddać wszystkich polsko-niemieckich działań widać, iż postępy osiągnięto w prawie wszystkich obszarach. Jednocześnie wyniki pokazują, iż współpraca nie zawsze jest łatwa i nie udało się spełnić wszystkich oczekiwań związanych z Euroregionalną Koncepcją Rozwoju i Działania 2014-2020. Oznacza to, iż procesy współpracy należy konsekwentnie kontynuować i monitorować.

3 Podstawowe trendy rozwojowe

Koncepcja Rozwoju i Działań Euroregionu Pomerania funkcjonuje w ramach podstawowych trendów rozwojowych, które należało uwzględnić przy jej sporządzaniu. Poniżej krótki szkic podstawowych tendencji rozwojowych.

Przemiany demograficzne

W Euroregionie nadal trwają procesy przemiany demograficznych, a swój wyraz znajdują w szczególności w starzeniu się społeczeństwa. Podczas gdy procent dzieci i młodzieży w ogólnej liczbie ludności maleje, rośnie odsetek osób starszych powyżej wieku aktywności zawodowej. W niemieckiej części euroregionu proces ten jest dalej posunięty, niż w polskiej. Długofalowo należy liczyć się z dalszym spadkiem liczby ludności. Dla Euroregionu oznacza to, iż zapotrzebowania na wykwalifikowanych pracowników w coraz większym stopniu nie można będzie pokryć z własnych zasobów. Poza tym bardzo mocno wzrośnie popyt na usługi opieki zdrowotnej i usługi opiekuńcze. Zmieni się też sposób spędzania czasu wolnego i zakres mobilności. Kolejne zmiany, to wykorzystanie usług publicznych. W szczególności na obszarach wiejskich wyzwaniem będzie sformułowanie, wypracowanie inteligentnych łączonych ofert ich świadczenia, ponieważ pojedyncze gminy nie będą już w stanie oferować wszystkich takich usług. Tu transgraniczne świadczenie usług może okazać się częścią rozwiązania.

Przemiany klimatyczne

Przemiany klimatyczne zyskały w ostatnich latach wyraźną dynamikę. Badania naukowe pokazują, iż przemiany klimatyczne być może będą przebiegały szybciej i w bardziej dramatyczny sposób, niż do tej pory się tego spodziewano. Dlatego też jako bardzo prawdopodobne należy przyjąć, iż prognozowane konsekwencje przemian klimatycznych faktycznie się zrealizują. Dla Euroregionu oznacza to w szczególności wzrost ekstremalnych zjawisk pogodowych takich, jak sztormy, zalewanie łąd, silne opady deszczu, powodzie, silne wiatry, okresy upałów i dłuższe okresy suszy. Stronę polską i niemiecką zjawiska te będą dotyczyć w szczególności bezpośrednio na obszarach nad Odrą. Wspólne działania polegające na przygotowaniu się do i radzeniu sobie z konsekwencjami sytuacji kryzysowych wywołanych zmianami klimatu mogą stanowić skuteczny wkład w radzenie sobie z tymi kryzysami.

Coraz większy stopień powiązań transgranicznych

Od czasu wprowadzenia pełnej swobody przepływu siły roboczej dla polskich pracowników w maja 2011 r. wzrósł zakres takich powiązań w euroregionie. Coraz więcej

polskich pracobiorców pracuje w niemieckiej części euroregionu. W przyszłości należy spodziewać się malejącej różnicy w wysokości zarobków tak, że również niemieccy pracobiorcy będą mogli zarobić na życie w szczególności w Szczecińskim Obszarze Metropolitalnym. Wzrosła również liczba obywateli polskich, którzy zmienili swoje miejsce zamieszkania na stronę niemiecką. Poprzez oczekiwane lepsze połączenia komunikacyjne ze Szczecinem należy się spodziewać kontynuacji tego trendu i jego geograficznego rozprzestrzeniania się w euroregionie. Trend ten ma daleko idące konsekwencje, przede wszystkim na poziomie komunalnym w kontekście udostępniania usług publicznych, które w coraz większym stopniu są wykorzystywane przez obywateli z państwa sąsiada. Dotyczy to w pierwszym rzędzie edukacji, opieki zdrowotnej i transportu publicznego, które muszą sprostać potrzebom nowych mieszkańców i osób mieszkających po jednej stronie granicy, a pracujących w kraju sąsiada. Wraz z powstaniem Biura do Spraw Obszaru Metropolitalnego Szczecina w Anklam w grudniu 2019 r. stworzono warunki ku temu, aby rządy krajów związkowych Meklemburgii-Pomorza Przedniego i Brandenburgii mogły intensywnie monitorować te coraz bardziej złożone procesy powiązań.

Digitalizacja/cyfryzacja

Zasadniczym trendem, który w przyszłości będzie oddziaływał na sposób życia i pracy jest digitalizacja. W szczególności dostęp do sieci szerokopasmowej i usług cyfrowych będą współdecydować o atrakcyjności konkretnej lokalizacji dla obywateli i przedsiębiorstw. Wprowadzie w Euroregionie dostępność sieci szerokopasmowych zdecydowanie wzrosła w ostatnich latach, ale na obszarach wiejskich nadal istnieją luki. W porównaniu z sąsiednim regionem metropolitalnym należy odrobić zaległości. Transgranicznie digitalizacja stanowi dużą szansę w komunikowaniu się, ponieważ ułatwia wspólny dostęp do informacji oraz pielęgnowanie i utrzymywanie kontaktów. Pandemia COVID-19 pokazuje, że w czasach istniejących ograniczeń w kontaktach formaty wymiany cyfrowej mają ogromne znaczenie - niezależnie od tego, czy chodzi o biuro domowe, naukę w domu czy współpracę pomocą narzędziami internetowymi.

Przewyciężanie konsekwencji kryzysu koronawirusa

Nawet jeżeli w chwili obecnej w Euroregionie Pomerania liczba przypadków zgłoszonych zachorowań na Covid19 jest niewielka, wywołany pandemią kryzys w sposób fundamentalny wpłynął na współzycie ludzi. Powzięte w toku kryzysu działania, w szczególności ograniczenia w podróżowaniu mają znaczące konsekwencje dla pracowników transgranicznych, a tym samym dla wielu zależnych od nich przedsiębiorstw i instytucji. Należy oczekiwać, iż określone ograniczenia zostaną utrzymane w średniej perspektywie czasowej bądź w przypadku kolejnych fal infekcji mogą nawet zostać zaostrzone. Na to należy się również nastawić we współpracy transgranicznej należy więc

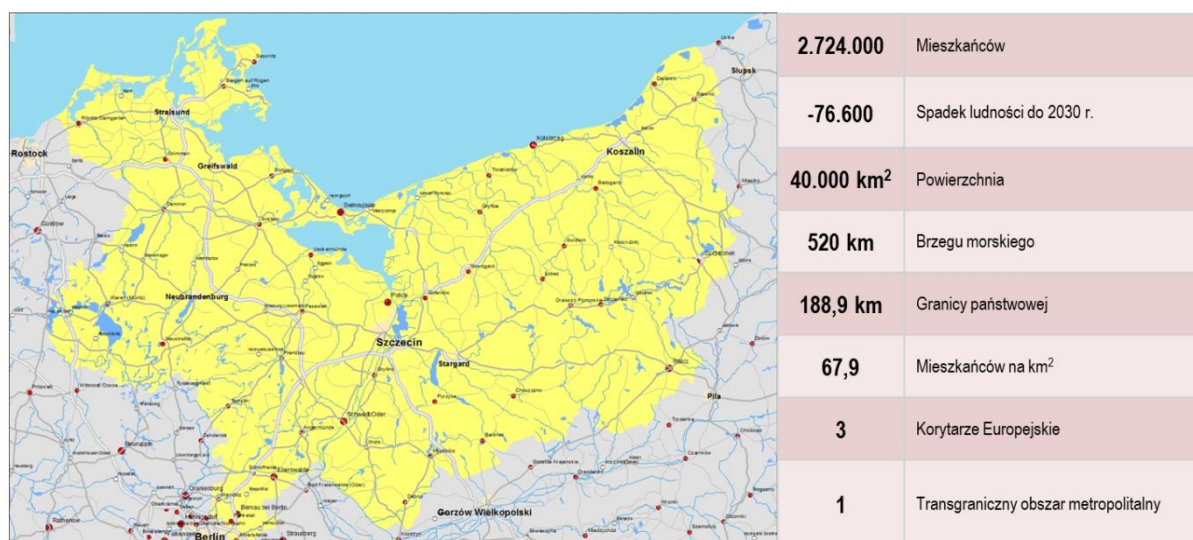
znaleźć rozwiązania, które zagwarantują funkcjonowanie transgranicznego rynku pracy. Jednocześnie w większym niż do tej pory stopniu wykorzystane muszą być cyfrowe środki komunikacji tak, aby wspólne przedsięwzięcia mogły być kontynuowane.

4 Opis sytuacji i analizy mocnych i słabych stron

4.1 Położenie i przestrzeń

Euroregion Pomerania

Powierzchnia Euroregion Pomerania wynosi 40.000 km² i jest on największym z polsko-niemieckich euroregionów. Obejmuje całe województwo zachodniopomorskie po stronie polskiej oraz powiaty: Pomorze Przednie-Rugia, Pomorze Przednie-Greifswald i Pojezierze Meklemburskie w Meklemburgii-Pomorzu Przednim, a także powiaty Barnim i Uckermark w Brandenburgii po stronie niemieckiej.

Rysunek 2: Podstawowe informacje o Euroregionie Pomerania

Opracowanie własne

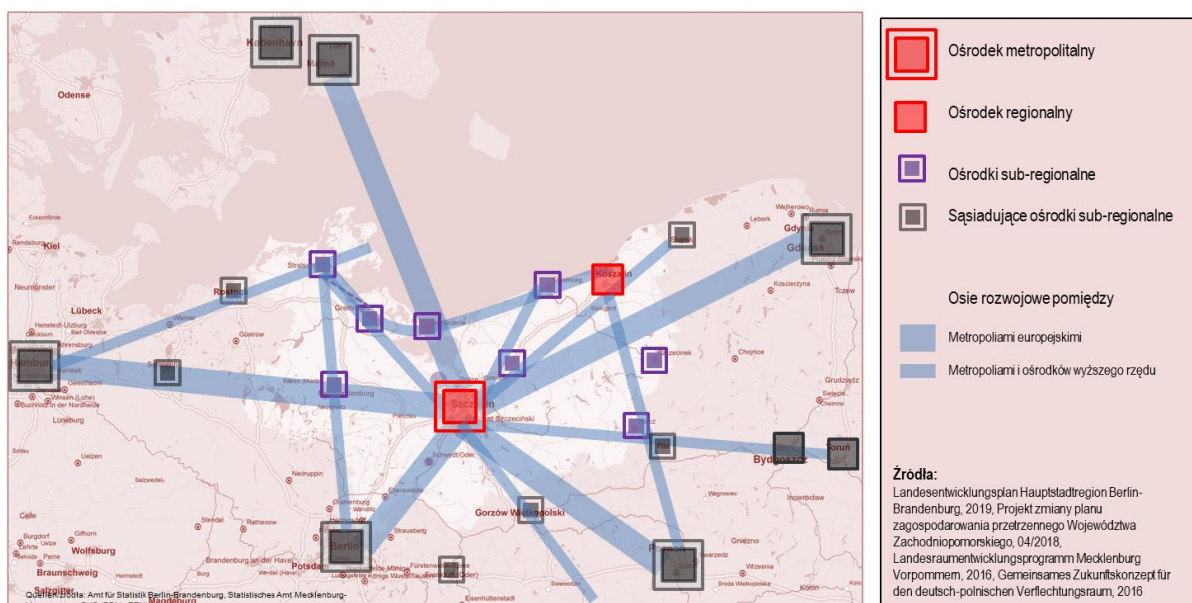
Pod koniec 2019 r. obszar Euroregionu zamieszkiwało około 2,7 mln osób. Gęstość zaludnienia wynosiła 68 mieszkańców/km², czyli znacznie poniżej średniej dla Niemiec (231 mieszkańców/km²) i Polski (123 mieszkańców/km²). Gęstość zaludnienia jest bardzo zróżnicowana i zmienna; z jednej strony występują gęsto zaludnione obszary metropolitalne Szczecina, Koszalina i okolic Berlina o gęstości zaludnienia powyżej 1.000 mieszkańców/km² oraz z drugiej strony słabo zaludnione obszary wiejskie, takie jak powiaty Uckermark, Drawski, Choszczeński, Wałecki lub Łobeski o gęstości zaludnienia poniżej 40 mieszkańców/km².

Szczególną cechą Euroregionu jest 520-kilometrowe wybrzeże Morza Bałtyckiego. Na długości 189 km przez Euroregion przebiega granica niemiecko-polska.

Ośrodki centralne

Miasto Szczecin z 400.000 mieszkańców jest gospodarczym i kulturalnym centrum Euroregionu Pomerania. Stale rosną wzajemne powiązania z niemiecką częścią regionu. Dotyczy to w szczególności dojazdów do pracy - W powiatach Pomorze Przednie-Greifswald i Uckermark zameldowanych jest łącznie 6.500 obywateli polskich, którzy częściowo jeżdżą codziennie do Szczecina do pracy. Coraz więcej polskich pracowników jest zatrudnionych w niemieckiej części Euroregionu i w Berlinie.

Ponadto duże centra w hierarchii sieci osadniczej Koszalin, Stralsund-Greifswald, Neubrandenburg, Świnoujście, Kołobrzeg, Szczecinek, Wałcz i Stargard z ich funkcjami ośrodków centralnych mają decydujące znaczenie dla rozwoju Euroregionu. 32 ośrodki średniej wielkości stabilizują region, który w dużej części ma charakter obszarów wiejskich.

Rysunek 3: Gradacja ośrodków centralnych i osie rozwojowe Euroregionu Pomerania

Euroregion Pomerania w kontekście europejskiego i transgranicznego rozwoju przestrzennego

Euroregion Pomerania jest jedynym polsko-niemieckim euroregionem, który w postaci miasta Szczecin obejmuje europejską metropolię. Daje to szansę na to, że metropolia ta będzie promieniować również na sąsiednią niemiecką część regionu.

Euroregion Pomerania graniczy bezpośrednio z europejską metropolią Berlina, której okolice w powiecie Barnim są częścią Euroregionu. Z tego powodu oś rozwojowa Berlin-Szczecin ma szczególne znaczenie dla rozwoju Euroregionu.

Inne sąsiednie regiony metropolitalne to Hamburg, Kopenhaga, Malmö, Trójmiasto Gdańsk- Gdynia- Sopot i Poznań. Szczególną cechą Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego jest jego międzynarodowa powiązanie z metropoliami z Niemiec i Skandynawii.

Euroregion jest częścią Regionu Morza Bałtyckiego, europejskiego makroregionu, który charakteryzuje się szczególnymi relacjami historyczno-kulturowymi, ale również funkcjonalnymi. Dla tego makroregionu ustanowiono odrębny program współpracy transnarodowej (Region Morza Bałtyckiego Interreg B) . Region Morza Bałtyckiego stanowi doskonały punkt wyjścia dla projektów współpracy, których cele dotyczą całego regionu Morza Bałtyckiego, np. w zakresie ochrony środowiska morskiego, rozwoju innowacyjnych, przyjaznych środowisku technologii.

Na południu Euroregion Pomerania graniczy z Euroregionem Pro Europa Viadrina. Zwłaszcza pomiędzy południowo-zachodnią częścią województwa zachodniopomorskiego a powiatem Märkisch-Oderland istnieją bliskie powiązania ze względu na około 40 kilometrowe granice wzdłuż Odry. Poprzez przejście graniczne Küstrin-Kietz / Kostrzyn południowa część powiatu jest dobrze połączona z gminami Dębno, Boleszkowice i Mieszkowice. Północna część powiatu jest dobrze połączona z gminami Cedynia, Chojna i Moryn przez przejście graniczne Hohenwutzen / Osinów Dolny. Zasadnicze relacje funkcjonują w turystyce, wymianie szkolnej, wymianie społeczeństwa obywatelskiego, powiązaniach gospodarczych oraz w przyrodzie i ochronie przeciwpowodziowej.

Analiza mocnych i słabych stron: Położenie i przestrzeń

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none">• Europejski Region Metropolitalny Szczecina w centrum Euroregionu• Bliskość sąsiednich metropolii Berlin – Brandenburgia, Poznań, Hamburg oraz Kopenhaga• Transgraniczna oś rozwojowa Berlin-Szczecin• Położenie wzdłuż głównych transeuropejskich korytarzy transportowych na osi północ-południe• Centrum Regionalne Koszalin, ośrodki duże w hierarchii sieci osadniczej Stralsund-Greifswald, Neubrandenburg, Świnoujście, Kołobrzeg, Szczecinek, Wałcz i Stargard oraz ośrodki średnie jako filary rozwoju przestrzennego w terenie	<ul style="list-style-type: none">• Niska gęstość zaludnienia i bardzo duże, słabe strukturalnie obszary wiejskie• Brak ośrodków centralnych w oddalonych od metropolii częściach Euroregionu: Pojezierzu Meklemburskim i Pojezierzu Zachodniopomorskim, Neumark oraz zachodniej części Uckermark.• Ze względu na brak większych ośrodków miejskich w niemieckiej części regionu oraz różnice w potencjale gospodarczym między Szczecinem a jej otoczeniem po stronie niemieckiej, metropolia szczecińska rozwija się mniej dynamicznie niż inne, porównywalne, metropolie europejskie.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none">• Wykorzystanie transgranicznych efektów powstania Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego i osi rozwojowej Berlin-Szczecin - Świnoujście.• Wzmocnienie transgranicznych osi rozwoju równoległych do wybrzeża Morza Bałtyckiego: Stralsund - Greifswald – Świnoujście – Kołobrzeg – Koszalin.• Rozwój kolejnej osi rozwoju wschód-zachód: Neubrandenburg – Szczecin - Stargard – Wałcz• Wzmocnienie połączeń sąsiednimi regionami metropolitalnymi (Berlin – Brandenburgia, Greater Copenhagen, Trójmiasto, Poznań, Hamburg)	<ul style="list-style-type: none">• Szczecin nie może w pełni wykorzystać funkcji metropolitalnych, a tym samym również potencjałów rozwojowych, które wynikają ze współpracy z sąsiednimi metropoliami• Utrzymywanie się różnic językowych, kulturowych i prawno-administracyjnych nie pozwala na wystarczającą transgraniczną skuteczność szans rozwojowych.

4.2 Transport i mobilność

Powiązanie euroregionu Pomerania z krajowymi i europejską siecią transportową

Euroregion jest włączony do Transeuropejskich Sieci Transportowych. Zachodnia gałąź korytarza głównego Bałtyk-Adriatyk z S3 ze Świnoujścia przez Szczecin do Wrocławia oraz linia kolejowa Świnoujście-Szczecin-Poznań przebiegają przez obszar Województwa Zachodniopomorskiego. Poprzez korytarze sieci bazowej Skandynawia-Morze Śródziemne i Orient-Wschodnie Morze Śródziemne Euroregion ma styczność od zachodu tylko linia kolejowa Rostock-Neustrelitz-Berlin, która przebiega na krótkim odcinku poprzez Euroregion. Również korytarz sieci bazowej Morze Północne-Morze Bałtyckie jedynie styka się z euroregionem.

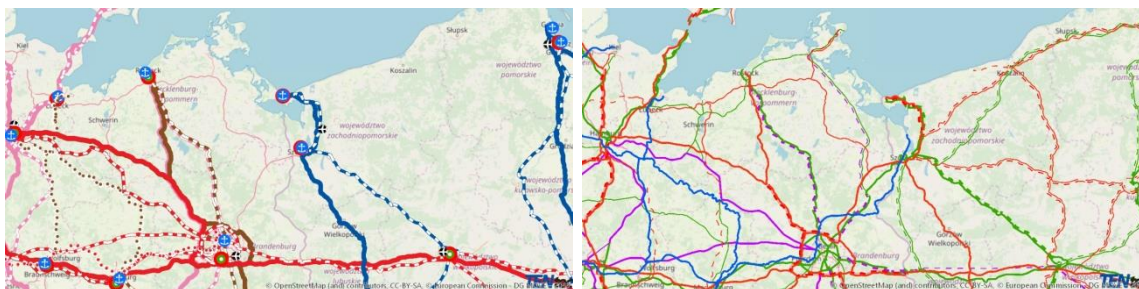
Poza wymienionymi odcinkami kolejowymi linia kolejowa Berlin-Szczecin jest elementem sieci bazowej. Poza tym elementem sieci kompleksowej są linie kolejowe Rostock-Stralsund-Sassnitz, Berlin -Stralsund, Szczecin-Kostrzyn-Wrocław oraz Szczecin-Kostrzyn-Wrocław oraz Stargard-Koszalin-Gdynia.

Poprzez region przebiegają drogi wodne Odry Zachodniej, drogi wodnej Hohensaathen-Friedrichsthal i droga wodna Odry-Haweli będące również elementami sieci bazowej.

Również przebiegające przez Euroregion autostrady A11/A6 (Berlin-Szczecin), A10 (Obwodnica berlińska), droga ekspresowa S3 (Świnoujście-Szczecin-Wrocław) i stykająca się z Euroregionem A19 (Berlin-Rostock) stanowią elementy sieci bazowej. W sieci kompleksowej znajdują się autostrady A20 (Lubeka-Stralsund- Rozjazd Uckermark), A6 (Szczecin-Koszalin-Gdańsk) oraz A10 (Stargard-Wałcz-Bydgoszcz) jak i droga federalna 96 na odcinku pomiędzy autostradą A20 a portem promowym Sassnitz.

Elementem sieci bazowej są również port lotniczy Goleniów i port morski Szczecin-Świnoujście. Lotnisko Heringsdorf i port Sassnitz są elementami sieci kompleksowej.

Rozporządzenie (UE) Nr 1315/2013 o wytycznych Unii dotyczących budowy transeuropejskiej sieci transportowej definiują jednolite standardy rozbudowy dróg. Państwa członkowskie zostały tam zobowiązane do zrealizowania sieci bazowej do roku 2030 i sieci kompleksowej do roku 2050. Unia Europejska wspiera rozbudowę sieci transeuropejskich, m.in. poprzez środki pomocowe z instrumentu „Łącząc Europę” (CEF) oraz instrumenty finansowe Europejskiego Banku Inwestycyjnego.

Rysunek 4: Umiejscowienie Euroregionu w Transeuropejskiej Sieci Transportowej.

Po stronie lewej przedstawiono korytarze główne (kolor niebieski: Bałtyk-Adriatyk; różowy: Skandynawia-Morze Śródziemne; brąz: Orient-Wschodnie Morze Śródziemne i czerwony: Morze Północne-Morze Bałtyckie). Po stronie prawej przedstawiono korytarze bazowe (zielony: koleje, lila: koleje, odcinki kolei dużych prędkości; niebieski: drogi wodne; czerwony: drogi kołowe). Źródło: TENTec portal European Commission - DG MOVE – 2018).

Transport drogowy

Sieć dróg ponadregionalnych jest w większości dobrze rozwinięta lub jest w trakcie rozbudowy, szczególnie w polskiej części Euroregionu (S3, S6 i S10). Do 2020 r. S3 była od węzła Szczecin – Kijewo do granicy z Województwem Lubuskim rozbudowywana do układu czteropasmowego, droga S6 między węzłem Goleniów Północ a węzłem Koszalin Wschód jest ukończona w układzie czteropasmowym. Z informacji przekazanych przez GDDKiA wynika, że do 2023 zakończona zostanie rozbudowa drogi S3 oraz rozbudowa drogi S6 do Koszalina. Do końca roku 2023 droga S10 zostanie przedłużona do Stargardu. Zasadnicze przedsięwzięcia inwestycyjne na kolejne lata obejmują: zachodnią obwodnicę Szczecina, dla której w chwili obecnej przygotowywane są dokumenty planistyczne, przedłużenie drogi S6 do Słupska oraz rozbudowa drogi S10 między Stargardem a Wałczem. Szczególnie budowa tunelu pod Świną oraz budowa zachodniej obwodnicy Szczecina wraz z tunelem pod Odrą w okolicy Polic będą oddziaływać zasadniczo transgranicznie. Tunel w Świnoujściu ma być ukończony do końca 2022 r., a następnie będzie wykorzystywany w szczególności do ruchu turystycznego i dostaw do Świnoujścia. Limit tonażu wynoszący 7,5 t pozostanie w mocy. Zostało to uzgodnione przez stronę niemiecką i polską w celu uniknięcia przeciążenia sieci drogowej na wyspie Uznam (Usedom) ruchem ciężarowym.

Obciążenie na drogach było w 2015 r. umiarkowane - 5.000 - 15.000 pojazdów dziennie na większości dróg głównych a wysokie tylko w rejonie Szczecina (średnio ponad 30.000 pojazdów dziennie) i w okolicach Berlina (średnio ponad 35.000 pojazdów dziennie pomiędzy węzłem Eberswalde i węzłem Bernau). To samo dotyczy również ruchu ciężarowego, w konsekwencji którego obciążenie na wymienionych odcinkach wynosi 3.000 - 4.000 ciężarówek >3,5t masy brutto pojazdu, w pozostałych wypadkach

obciążenie było rzędu od 1.000 do 2.000 pojazdów (GDDKiA 2016, BASt 2017). Wyższe obciążenie wykazuje automatyczna stacja pomiarowa Finowfurt, gdzie w ruchu ciężarowym wyznaczono średniodzienny ruch pojazdów liczący prawie 12.000 pojazdów dziennie. Gwałtowny wzrost ruchu towarowego na przejściu granicznym w Kołbaskowo / Pomellen jest godny odnotowania. Na stacji pomiarowej Nadrensee przy autostradzie A11 od 2013 do 2018 roku odnotowano zwiększenie o ponad 50%, zmierzono prawie 3.000 pojazdów dziennie. W porównaniu z innymi polsko-niemieckimi autostradowymi przejściami granicznymi (np. Frankfurt nad Odrą - Świecko ok. 10.000 pojazdów w ruchu ciężarowym), wartość tę można uznać za umiarkowaną (BASt 2019).

Jakość transgranicznych połączeń drogowych można określić jako zadowalającą lub dobrą. Przyczyną niższych prędkości w linii prostej jest w szczególności konieczność objazdu wokół Zalewu Szczecińskiego oraz odległość badanych regionalnych ośrodków miejskich od autostrad/dróg ekspresowych.

Tabela 1: Czas przejazdu w ruchu transgranicznym.

Prezentacja własna na podstawie Google Maps. Górna linijka: Odległość mierzona linią prostą. Środkowa linijka: czas przejazdu samochodem osobowym, Dolna linijka: czas przejazdu środkami komunikacji publicznej. Liczba codziennych połączeń podana jest w nawiasach.

	Szczecin	Koszalin	Świnoujście	Stargard	Kołobrzeg	Walcz	Szczecinek
Greifswald	107 km	182 km	60 km	144 km	144 km	220 km	220 km
	2:00	3:30	1:15	2:00	3:10	3:30	5:30
	1:30-2:15 (8x)	5:10-6:10 (7x)	2:30 (15x)	2:30-4:00 (11x)	5:00-6:00 (7x)	5:00 - 7:00 (4x)	5:30 - 6:30 (5x)
Stralsund	139 km	202 km	88 km	175 km	164 km	250 km	245 km
	2:15	3:50	1:40	2:20	3:30	3:30	4:10
	2:00-2:50 (10x)	5:30-6:30 (6x)	2:45-3:15 (14x)	3:30-4:30 (8x)	5:30 - 6:30 (6x)	5:15-8:00 (4x)	5:45 - 7:00 (5x)
Neubrandenburg	88 km	203 km	74 km	127 km	166 km	215 km	225 km
	1:30	3:10	1:40	1:40	3:00	3:00	3:30
	1:20 (9x)	4:15 - 5:45 (9x)	3:30 - 4:45 (14x)	2:10-3:20 (8x)	4:00-5:15 (6x)	4:00 - 6:15 (5x)	4:30-5:45 (6x)
Schwedt/ Oder	45 km	178 km	94 km	64 km	151 km	150 km	175 km
	0:45	2:40	2:10	1:05	2:20	2:30	3:10
	1:40 (8x)	4:30 - 6:30 (9x)	4:00 - 5:00 (14x)	2:20-3:30 (7x)	4:15 - 5:00 (6x)	4:14-7:30 (5x)	4:45 - 7:15 (6x)
Eberswalde	83 km	219 km	123 km	105 km	190 km	205	215
	1:15	3:00	2:20	1:25	2:40	1:45	3:35
	1:10-1:30 (9x)	3:50 - 5:15 (8x)	4:00-5:00 (13x)	2:00-2:30 (8x)	3:45-4:30 (5x)	5:00-7:30 (5x)	5:15-8:15 (6x)
Prenzlau	50 km	180 km	70 km	75 km	150 km	175 km	190 km
	0:55	2:45	1:50	1:05	2:10	2:30	3:00
	1:15 - 2:45 (11x)	4:15 - 5:30 (6x)	3:15 - 4:30 (10x)	2:15 - 3:30 (9x)	3:30 - 5:15 (7x)	3:30 - 5:00 (4x)	4:15 - 6:00 (5x)
Templin	75 km	210 km	105 km	105 km	180 km	200 km	220 km
	1:20	2:55	2:25	1:30	2:35	2:55	3:25
	2:00-2:45 (9x)	5:00 - 6:45 (6x)	3:45 - 5:30 (9x)	2:45 - 4:30 (9x)	4:30 - 7:00 (7x)	4:45 - 7:30 (4x)	6:00 - 6:30 (5x)

Transport kolejowy

W dalekobieżnym transporcie kolejowym elementami bazowej Transeuropejskiej Sieci Transportowej są następujące odcinki: Berlin - Pasewalk - Stralsund, Berlin - Neustrelitz - Rostock, Berlin - Szczecin, Szczecin - Kołobrzeg - Koszalin, Szczecin - Wrocław, Szczecin - Krzyż - Poznań i Szczecin - Świnoujście. Szlaki kolejowe Szczecin Podjuchy – Kostrzyn, Rostock – Stralsund oraz Stargard – Koszalin stanowią element całej sieci. Ponadto trasy Szczecin - Neubrandenburg - Lubeka i Stralsund - Greifswald - Wolgast -

Świnoujście (UBB) stanowią ważne ponadregionalne, transgraniczne połączenia kolejowe.

Jakość połączeń transgranicznych jest w przeważającej mierze niska lub tylko zadowalająca. Niskie prędkości liczone w linii prostej zmierzono w szczególności dla połączeń pomiędzy ośrodkami regionalnymi w podregionie niemieckim i odległymi ośrodkami ponadregionalnymi w województwie zachodniopomorskim. Wynika to nie tylko ze skomplikowanymi połączeniami i licznymi przesiadkami oraz długiego czasu oczekiwania na przesiadki w Szczecinie, ale także z jakości infrastruktury kolejowej. Szczecin jako centralny punkt na styku polskiej i niemieckiej sieci kolejowej jest stosunkowo łatwo dostępny z niemieckiej części Euroregionu. Jednak brak wystarczającej częstotliwości połączeń na trasie Berlin-Szczecin skutkuje niskim standardem usług.

W przyszłości należy spodziewać się polepszenia integracji węzła kolejowego w Szczecinie. Z jednej strony trwa rozbudowa Szczecińskiej Kolei Metropolitalnej (do 2022 roku), która dzięki sieci szybkiej kolei miejskiej połączy okoliczne gminy regionu metropolitalnego ze Szczecinem. Ponadto do 2026 r. zmodernizowana zostanie linia kolejowa Angermünde - Szczecin jako szlak dwutorowy i zelektryfikowany. Kolejne ważne projekty to rozbudowa linii kolejowej Szczecin - Poznań oraz poprawa dostępności kolejowej portów w Świnoujściu i Szczecinie.

Transgraniczna komunikacja publiczna

Transgraniczna komunikacja publiczna wykonywana jest na liniach RB23 Züssow-Świnoujście, RE4 Lubeka-Szczecin i RE/RB66 Berlin-Szczecin. Na odcinkach tych obowiązują taryfy transgraniczne: taryfa uznamska na linii RB23 Züssow-Świnoujście, bilet MV-Ticket na odcinkach RB23 do Świnoujścia oraz RE4 do Szczecina, jak i bilet Berlin-Szczecin na odcinku RE/RB66 do Szczecina.

W chwili obecnej następujące trzy linie autobusowe są prowadzone w ruchu transgranicznym. Przedsiębiorstwo komunikacyjne Uckermärkische Verkehrsgesellschaft obsługuje w ruchu miejskim w Schwedt/Oder linię 492, która kursuje do rynku w Krajniku Dolnym. Przedsiębiorstwo komunikacyjne Verkehrsgesellschaft Vorpommern-Greifswald mbH obsługuje linie 705 - Pasewalk - Szczecin – Pasewalk oraz 706 - Ueckermünde - Hintersee - Szczecin - Hintersee – Ueckermünde.

Do 2017 roku między Kąpieliskiem Nadmorskim Bansin a Świnoujściem kursowała Europejska Linia Kąpielisk Cesarskich. W latach 2004 do 2016 linia prowadzona była na podstawie umowy pomiędzy Ostseebus GmbH a Komunikacją Autobusową Sp. z o.o. (KA) w Świnoujściu jako "linia europejska". Kiedy w 2016 r. przestało obowiązywać poro-

zumienie, w 2016 roku Usedomer Bäderbahn (UBB) przejęła Ostseebus GmbH i chciała samodzielnie prowadzić linię. Strona polska chciała jednak kontynuować współpracę. Zarówno UBB, jak i KA złożyły wnioski o transgraniczne pozwolenia na prowadzenie linii, ale odmówiono im. Następnie złożono skargi do Komisji Europejskiej, która stwierdziła, że odmowa wydania pozwolenia na prowadzenie linii transgranicznej nie może być uzasadniona konkurencją z krajowymi przedsiębiorstwami transportowymi. Jak dotąd nie można było wznowić transgranicznego transportu autobusowego ze względu na brak porozumienia. Mimo to, linia autobusowa cieszyła się dużym zainteresowaniem, a potrzeba połączenia bez potrzeby przesiadki jest nadal uznawana przez władze lokalne za wysoką.

Liczne prywatne przedsiębiorstwa autobusowe oferują połączenia między Szczecinem a Berlinem. Na przykład co godzinę połączenia do i z określonych punktów z Dworca Głównego w Szczecinie do centrum Berlina i na berlińskie lotniska.

Przejścia graniczne

Na blisko 190-kilometrowej granicy państwowej między Polską a Niemcami działa 11 przejść granicznych, z czego osiem jest dostępnych dla ruchu drogowego, dwa dla ruchu kolejowego a jedno stanowi transgraniczne połączenie promowe. Obecnie w budowie jest tzw. „Most Europejski” w Siekierkach - Neurüdnitz, który będzie dedykowany do obsługi ruchu turystycznego i będzie stanowić kolejne przejście graniczne dla pieszych i rowerzystów; otwarcie mostu zaplanowano na 2021 rok.

Tabela 2: Przejścia graniczne na obszarze Euroregionu
(opracowanie własne)

Przejście graniczne	W linii	Rodzaj transportu
Ahlbeck - Świnoujście	RB23 Świnoujście- Züssow	Ruch kolejowy (UBB)
Ahlbeck - Świnoujście	Swinemünder Chaussee / ul. Wojska Polskiego	Samochody osobowe do 3,5 t i autobusy w ruchu liniowym
Garz - Świnoujście	B110 / DK93	Samochody osobowe i autobusy w ruchu liniowym
Dobieszczyń - Hintersee	L28/DW115	Samochody osobowe do 7,5 t
Buk - Blankensee	K81/P3907kz	Samochody osobowe do 7,5 t
Szczecin Gumieńce - Grambow	RE4	
Szczecin - Neubrandenburg	Ruch kolejowy	
Linken - Lubieszyn	B104 / DK10	Transport osobowy i towarowy
Pomellen - Kołbaskowo	A11 / A5	Transport osobowy i towarowy
Szczecin Gumieńce - Tantow	R66 Szczecin - Neubrandenburg	Ruch kolejowy

Rosow - Rosówek	B2 / DK13	Transport osobowy i towarowy
Mescherin - Gryfino	B113 / DW120	Samochody osobowe do 3,5 t
Schwedt/Oder - Krajnik Dolny	B166 / DK26	Transport osobowy i towarowy
Hohenwutzen - Osinów Dolny	B158a / DK124	Samochody osobowe i ciężarowe do 7,5 t oraz autobusy
Güstebieser Loose - Gozdowice	L34 / DK126	Prom w sezonie; pojazdy do 3,5 t

Drogi wodne i transport lotniczy

Ze względu na swoje położenie nad Morzem Bałtyckim i istniejące drogi wodne (Odra, Piana, droga wodna Odra - Hawela), porty morskie i rzeczne mają szczególne znaczenie dla obsługi zarówno ruchu towarowego jak i pasażerskiego.

Porty Szczecin, Świnoujście (największy w Polsce terminal promowy z połączeniami promowymi do Szwecji i Danii), Sassnitz (jedyne port morski z szerokim rozstawem szyn i połączeniami morskimi do Szwecji, Danii, Finlandii, Rosji i krajów bałtyckich), Stralsund i Police są najważniejszymi portami morskimi o rocznym przeładunku ponad 1 mln ton. (GUS 2018, Urząd Statystyczny MV 2019). W chwili obecnej tor wodny Szczecin – Świnoujście jest pogłębiany i remontowany

Kolejne porty morskie znajdują się w Kołobrzegu, Stepnicy, Wolgąście, Lubmin, Vierow, Greifswaldzie i Ueckermünde. Z kolei porty rzeczne zlokalizowane są w Eberswalde, Schwedt/Oder, Demmin, Anklam i Jarmen.

W transporcie lotniczym ruch liniowy odbywa się poprzez międzynarodowy port lotniczy w Goleniowie (600.000 pasażerów w 2018 r., kierunki w Europie) oraz lotniska regionalne w Heringsdorfie (ok. 31.000 pasażerów w 2018 r., kierunki w Niemczech oraz Zurych, sezonowo) i Stralsundzie – Barth (1.394 starty, 1070 pasażerów wsiadających, przede wszystkim loty wycieczkowe i komercyjne loty szkoleniowe). Poza tym funkcjonuje cały szereg lądowisk dostępnych dla ogólnego ruchu lotniczego. Ponadto najważniejsze międzynarodowe porty lotnicze Euroregionu Pomerania to Berlin-Schönefeld i Berlin-Tegel oraz w coraz większym stopniu Poznań-Ławica, z których korzystają mieszkańcy Euroregionu i do których można dotrzeć ze Szczecina w dwie do trzech godzin.

Przemiany mobilności

Zapewnienie mobilności będzie w przyszłości ważną kwestią na przyszłość w kontekście zmian demograficznych i wkładu, jaki sektor transportu musi wnieść w ochronę klimatu.

Innowacyjne koncepcje mobilności odgrywają ważną rolę w szczególności na obszarach w dużej mierze wiejskich. Na przykład powiat Pomorze Przednie-Greifswald uczestniczył w ogólnokrajowym projekcie modelowym "Długoterminowe zapewnienie Usług Publicznych i Mobilności" oraz opracował koncepcję "Ilse Bus", w pełni elastycznego autobusu dla rozmówców. Bezpłatny elektryczny autobus wiejski "ELLI-Bus" kursuje w Urzędzie Rejonowym w Röbel. W powiecie Uckermark kładzie się duży nacisk na mobilność opartą na rowerach elektrycznych, w powiecie Pojezierze Meklemburskie dużą uwagę przypisuje się wzmocnieniu i współdziałaniu transportu publicznego i turystyki w regionie Müritz. Na przykład w dziedzinie logistyki Uniwersytet w Greifswaldzie, miasto Stargard i miasto Bad Doberan współpracują w ramach projektu Low Carbon Logistics.

Kraje związkowe Meklemburgia-Pomorze Przednie, Brandenburgia i Województwo Zachodniopomorskie dodatkowo wzmocniły swoje zaangażowanie na rzecz elektromobilności, m.in. poprzez takie inicjatywy jak eCommuter i eFleet w Meklemburgii-Pomorzu Przednim, inicjatywę PIONEER2 w Brandenburgii czy też wspieranie strategii rozwoju elektromobilności przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Polsce lub program rozwoju elektromobilności zainicjowany przez miasto Szczecin.

W 2018 roku udział pojazdów z alternatywnym układem napędowym (CNG/LNG, BEV, HEV, FCEV) w całym Euroregionie Pomerania wynosił 0,7% wszystkich pojazdów. W powiecie Barnim, w pobliżu Berlina, udział ten jest najwyższy i wynosi 2,2%, a najniższy w województwie zachodniopomorskim 0,2%. Jeśli chodzi o instalacje do ładowania, powiat Uckermark posiada największą ich liczbę - 32 obiektów na 100.000 mieszkańców. W samym tylko Schwedt/Oder zarejestrowanych jest 25 takich instalacji.

Z danych jasno wynika, że rozwój alternatywnych systemów napędowych i związanej z nimi infrastruktury jest w trakcie tworzenia, chociaż rozwój w niemieckiej części regionu jest już bardziej zaawansowany, podczas gdy w województwie zachodniopomorskim nabrał tempa dopiero w ostatnich latach.

Tabela 3: Infrastruktura do ładowania i pojazdy z napędem alternatywnym w Euroregionie Pomerania.

Opracowanie własne na podstawie danych Bundesnetzagentur (Federalnej Agencji Sieciowej), PZPA, GUS, AfS BB, LAiV MV, GUS Szczecin, KBA, Federalnego Urzędu Statystycznego

powiat	Instalacje do ładowania łącznie	Instalacje do ładowania na 100.000 mieszkańców	Ilość pojazdów łącznie	Z tego pojazdy z napędem alternatywnym	Procent pojazdów z napędem alternatywnym w całości zarejestrowanych pojazdów
Obszar Brandenburgia	54	18	171.959	3.433	2,00%
Obszar Meklemburgia – Pomorze Przednie	53	7	389.051	5.379	1,38%
Zachodniopomorskie	73	4	984.068	1.963	0,20%
Euroregion Pomerania	180	7	1.545.078	10.775	0,70%
Polska	1.131	3	30.800.790	52.879	0,17%
Niemcy	13.551	16	47.095.784	900.954	1,91%

Analiza mocnych i słabych stron: transport i mobilność

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none">• Coraz lepiej rozwinięta sieć autostrad i dróg ekspresowych• Wzrost komfortu podróżowania poprzez wykorzystanie nowych pociągów regionalnych w transporcie kolejowym na niektórych odcinkach• Szczeciński węzeł kolejowy oferuje dobre warunki dla rozwoju transgranicznego ruchu kolejowego.• Dzięki portom morskim w Świnoujściu, Szczecinie, Stepnicy, Policach, Lubmin/Vierow, Wolgast, Sassnitz, Stralsundzie, Greifswaldzie i Ueckermünde oraz portom rzeczonym w Anklam, Schwedt/Oder, Jarmen, Demmin i Eberswalde oraz żeglownym drogom wodnym Odry, Piani i drodze wodnej Odra - Hawela można korzystać z wydajnej sieci dróg wodnych.• Transgraniczna taryfa kolejowa Berlin-Szczecin/ Stralsund – Świnoujście• Liczne załączki rozwoju alternatywnych ofert mobilności na obszarach wiejskich	<ul style="list-style-type: none">• Jakość transgranicznych połączeń kolejowych jest w przeważającej mierze niezadowolająca, zarówno pod względem czasu trwania podróży, jak i częstotliwości.• Prawie zupełny brak oferty w zakresie transgranicznego transportu publicznego, częściowo z powodu nierozwiązanych konfliktów dotyczących udzielania pozwoleń na przewozy.• Brak skoordynowanych transgranicznych rozkładów jazdy w transporcie kolejowym• wąskie gardła w przepustowości spowodowane nieodpowiednią infrastrukturą i niewystarczającą koordynacją projektów infrastrukturalnych w przeszłości (Berlin-Szczecin)• Brak transgranicznej taryfy zrzeszeń przedsiębiorstw transportowych, niedostateczna integracja między taryfami• Port lotniczy Goleniów jest jedynym międzynarodowym lotniskiem, zła dostępność środkami komunikacji publicznej, w szczególności z niemieckiej części regionu
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none">• Dwutorowa rozbudowa i elektryfikacja linii kolejowej Berlin-Szczecin do 2026 r.• Rozbudowa drogi wodnej Odra – Hawela i samej Odry• Transgraniczna integracja SKM• Integracja transgranicznego transportu publicznego (rozkłady jazdy i taryfy)• Większe wykorzystanie linii Berlin – Szczecin bądź południowego połączenia Uznamu dla realizacji transportu do i z zaplecza portów Szczecina i Świnoujścia• Usieciwienie ekspertów z zakresu alternatywnej oferty mobilności przyspieszy wygenerowanie odpowiedniego know-how potrzebnego do osiągnięcia przełomu w mobilności w całym euroregionie	<ul style="list-style-type: none">• Opóźnienia w realizacji projektów infrastrukturalnych• Brak transgranicznej integracji transportu publicznego, zwłaszcza na terenie Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego.• Dalsze występowanie nierozwiązanych konfliktów dotyczących wykonywania przewozów transportu publicznego, jak w przypadku Linii Europejskiej Bansin – Świnoujście Centrum

4.3 Obywatele i społeczeństwo

4.3.1 Rozwój demograficzny

Na dzień 31.12.2019 r. w całym Euroregionie Pomerania zamieszkiwały 2.723.853 osoby, z czego około 1,7 mln w Województwie Zachodniopomorskim i 1 mln w niemieckiej części Euroregionu. Generalnie, od 2013 r. odnotowano nieznaczny spadek populacji o 0,2 %. Podczas gdy liczba ludności Pomorza Zachodniego zmniejszyła się w tym okresie o 1,0 %, niemiecki obszar regionu odnotował niewielki wzrost o 0,4 % (GUS-BDL P2137, Destatis 12411-02-03-4). Główną przyczyną jest pozytywny bilans migracji, na której najbardziej zyskują średnie i małe miasta, dobrze skomunikowane z Berlinem.

W otoczeniu Szczecina gminy niemieckie odnoszą korzyści z napływu obywateli polskich. Ośrodki regionalne takie jak Greifswald i Stralsund pozytywnie się rozwinęły, a w porównaniu z rokiem 2013 liczba mieszkańców wręcz wzrosła.

W województwie zachodniopomorskim rozwój zauważalny jest w miejscowościach otaczających metropolię szczecińską i miasto Koszalin: W latach 2013 – 2018 wzrost o 3,6% odnotował zwłaszcza powiat policki. Trochę niższy wzrost odnotowały powiaty goleniowski (0,3%) i koszaliński (0,6%) (GUS-BDL P2137).

Na Pomorzu Zachodnim występuje też zjawisko znaczącą imigracją obywateli z krajów UE jak i spoza UE. Według UdSC w 2019 roku około 11.250 obywateli Ukrainy i około 7.000 obywateli Niemiec posiadało wydane przez Wojewodę Zachodniopomorskiego zezwolenie na pobyt stały lub czasowy. Podczas gdy liczba Ukraińców posiadających ważne prawo pobytu bardzo silnie wzrosła, zwłaszcza w latach 2015-2019, liczba Niemców pozostała stosunkowo stała i wynosiła nieco poniżej 7000 do około 8000 osób. Od 2017 roku zauważalny jest również wzrost liczby osób przybywających z Białorusi - w 2019 roku prawo pobytu posiadało około 700 obywateli Białorusi (UdSC 2020).

Tabela 4: Rozwój demograficzny w wybranych regionach

Źródła: Destatis 12411-02-03-4, GUS-BDL P2137, GUS-BDL P3561, AfS BB A I 8 - u / 18

Region	2013	2018	2013-2018	Prognoza 2030	2018-2030
Szczecin	408.172	402.465	- 1,4%	381.668	- 5,2%
Euroregion (niemiecka część)	1.018.786	1.022.823	0,4%	978.904	- 4,3%
Euroregion (polska część)	1.718.861	1.701.030	- 1,0%	1.634.860	- 3,9%
Euroregion łącznie	2.737.647	2.723.853	- 0,5%	2.613.764	- 4,0%

Prognozy dotyczące zmiany liczby ludności do 2030 r. wskazują na spadek liczby mieszkańców Euroregionu Pomerania w porównaniu z rokiem 2018 o 4%. O ile spadek

ludności w niemieckiej części regionu dotyczy wszystkich powiatów, o tyle w polskiej części wzrost liczby ludności prognozowany jest dla powiatów polickiego (+13%), koszalińskiego (+1,6%) i goleniowskiego (+1,5%) w porównaniu z rokiem 2018.

Tabela 5: Struktura wiekowa w Euroregionie w 2016 r. i 2030 r.

Źródła: AfS BB A I 8 - u / 18, MEID 2019, GUS P3561

Region	Grupa ludności	2018	2030	Zmiany	
				nominalne	procent.
Szczecin	łącznie	402.465	381.668	-20.797	-5,2%
	poniżej 15 roku życia	54.792	44.195	-10.597	-19,3%
	w wieku produkcyjnym	247.722	240.708	-7.014	-2,8%
	ponad 65 lat	99.951	96.765	-3.186	-3,2%
Województwo Zachodniopomorskie	łącznie	1.715.423	1.634.836	-80.587	-4,7%
	poniżej 15 roku życia	249.002	201.794	-47.208	-19,0%
	w wieku produkcyjnym	1.090.097	1.036.560	-53.537	-4,9%
	ponad 65 lat	376.324	396.482	20.158	5,4%
Pomorze Przednie-Greifswald, Pomorze Przednie -Rugia i Pojezierze Meklemburskie (MV)	łącznie	720.511	692.604	-27.907	-3,9%
	poniżej 15 roku życia	89.444	84.036	-5.408	-6,0%
	w wieku produkcyjnym	446.670	395.397	-51.273	-11,5%
	ponad 65 lat	184.397	213.171	28.774	15,6%
Powiat Barnim i Powiat Uckermark (BBG)	łącznie	302.312	286.300	-16.012	-5,3%
	poniżej 15 roku życia	39.302	44.600	5.298	13,5%
	w wieku produkcyjnym	186.877	145.900	-40.977	-21,9%
	ponad 65 lat	76.133	95.800	19.667	25,8%

Prognozie zmian demograficznych towarzyszy istotna zmiana struktury wiekowej (zob. Tabela 3). Liczba mieszkańców powyżej 65 roku życia zwiększy się między 5% (Pomorze Zachodnie) a 26% (powiaty w Brandenburgii), natomiast liczba osób poniżej 15 roku życia spadnie w przedziale pomiędzy 6% a 20%, zaś liczba ludności w wieku produkcyjnym zmaleje w przedziale między 5% a 22% (AfS BB A I 8 - u / 18, MEID 2019, GUS P3561).

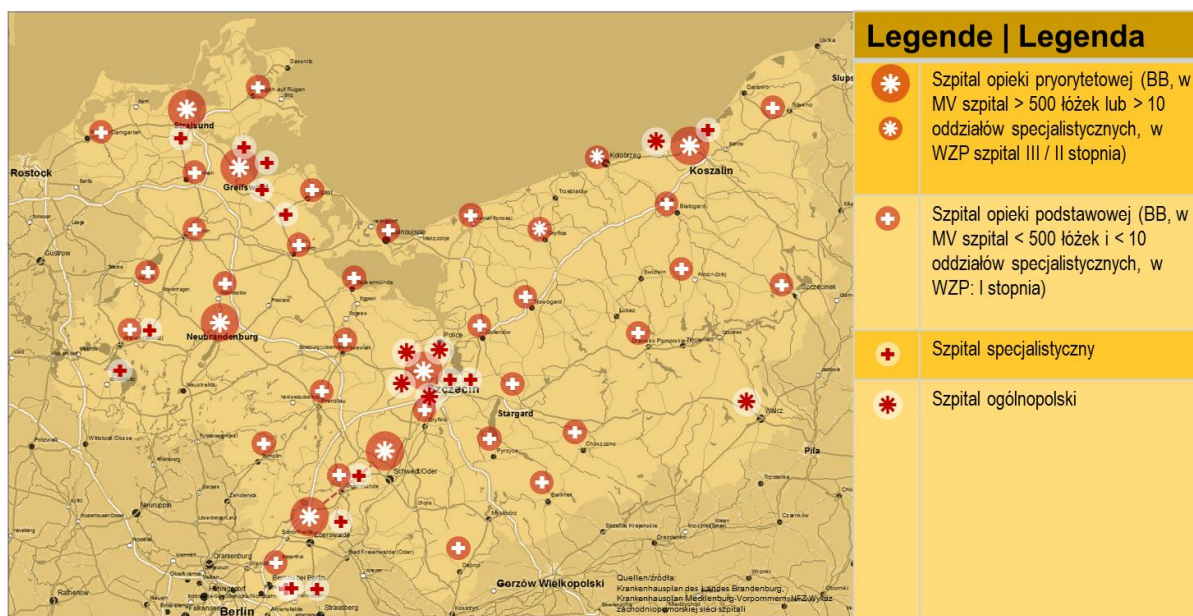
Obywatele polscy w niemieckich powiatach

W ostatnich latach znacznie wzrosła liczba obywateli polskich mieszkających w niemieckiej części Euroregionu. W 2018 r. w mieszkało tam ponad 10.000 osób posiadających obywatelstwo polskie (DESTATIS 2019), w większości w powiatach Pomorze Przednie - Greifswald (4.000) i Uckermark (2.400).

4.3.2 Opieka zdrowotna

Starzejące się społeczeństwo oznacza zwiększone zapotrzebowanie na opiekę zdrowotną. W nadchodzących latach w Euroregionie wzrośnie również liczba osób potrzebujących opieki, co wygeneruje kolejne problemy.

Liczba lekarzy w niemieckiej części Euroregionu jest wyższa niż w części polskiej, ale ogólna liczba lekarzy po stronie niemieckiej jest poniżej średniej krajowej w Niemczech. W 2018 r. w Meklemburgii-Pomorzu Przednim na 1000 mieszkańców przypadało 4,1 praktykujących lekarzy. W Brandenburgii na taką samą liczbę mieszkańców przypadało 3,5 lekarza, a w Województwie Zachodniopomorskim 2,7 lekarza. W 2018 r. w Województwie Zachodniopomorskim na 1.000 mieszkańców przypadało łącznie 4,6 łóżek szpitalnych. W niemieckich powiatach Euroregionu wskaźnik ten wynosił pomiędzy 5,0 łóżek szpitalnych na 1.000 mieszkańców powiatu Pojezierze Meklemburskie a 9,8 łóżek na 1000 mieszkańców powiatu Pomorze Przednie Greifswald (US Szczecin 2020, Destatis 23111-01-04-4).

Rysunek 5: Specjalistyczna opieka zdrowotna w Euroregionie Pomerania.

Opracowanie własne na podstawie MASFG 2016, Land MV 2018, NFZ 2018

Szpitale funkcjonują głównie w większych miastach. Podczas gdy placówki podstawowej opieki zdrowotnej rozsięte są po całym Euroregionie, specjalistyczne ośrodki medyczne są skumulowane w metropolii szczecińskiej, subregionie Koszalina oraz w takich ośrodkach regionalnych jak Greifswald, Stralsund i Neubrandenburg, a także ośrodkach średniej wielkości jak np. Schwedt/Oder i Eberswalde. Do tego dochodzą liczne kliniki bądź ośrodki specjalistyczne np. w Wałczu, Bernau czy Waren (Land BB (2016), MWAG 2020, NFZ 2018).

Udział osób potrzebujących opieki w ogólnej liczbie ludności powyżej 65 roku życia w niemieckich powiatach waha się od 234 osób potrzebujących opieki na 1.000

mieszkańców w powiecie Pojezierze Meklemburskie do 302,4 osób potrzebujących opieki na 1.000 mieszkańców w powiecie Uckermark. W sumie ponad 12 600 osób było w niemieckich powiatach objętych opieką stacjonarną. Sytuacja kadrowa w opiece ambulatoryjnej w 2017 roku znajdowała się w porównaniu do całych Niemiec na średnim poziomie - 37,9 opiekunek na 100 osób wymagających opieki, w powiecie Pomorze Przednie - Rugia 50,5 opiekunek na 100 osób wymagających opieki w powiecie Uckermark. Na Pomorzu Zachodnim w 2018 roku istniało dwadzieścia placówek stacjonarnej opieki nad osobami starszymi, w których opiekowano się 832 osobami. Fundacja Bertelsmann prognozuje dla Brandenburgii wzrost do 72,2% i 55,9% w Meklemburgii-Pomorzu Przednim (w porównaniu z rokiem 2009). Są to najwyższe liczby w Niemczech. Ze względu na występujący już dziś niedobór personelu opiekuńczego można założyć, że w najbliższym czasie wystąpią braki w zakresie świadczenia usług opiekuńczych (Fundacja Bertelsmanna 2012). Ze względu na zmieniającą się strukturę wiekową oraz wzrost liczby osób w wieku powyżej 65 lat, można się spodziewać podobnych zmian, choć z pewnym opóźnieniem, również w Województwie Zachodniopomorskim. W związku z tym konieczne będzie zwiększenie usług związanych z opieką nad osobami starszymi co spowoduje jeszcze bardziej zauważalny niedostatek wykwalifikowanego personelu opiekuńczego.

4.3.3 Oświata i edukacja

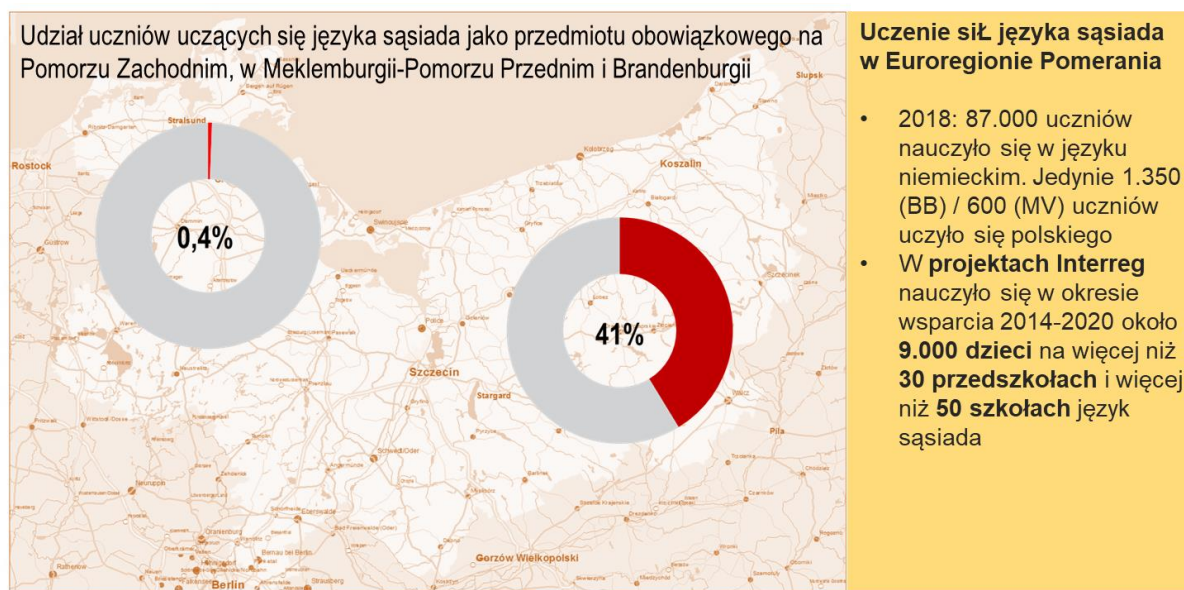
Systemy oświaty w niemieckiej i polskiej części Euroregionu znacznie się od siebie różnią. W Meklemburgii-Pomorzu Przednim funkcjonują szkoły podstawowe (do 4 klasy) i szkoły ponadpodstawowe (szkoła regionalna od klasy 5 lub gimnazjum od 7 klasy) oraz szkoły specjalne i zawodowe (MBWK 2019). W Brandenburgii działają szkoły podstawowe (do 6 klasy), a także szkoły ponadpodstawowe od 7 klasy (szkoła średnia, zbiorcze szkoły lub gimnazjum) oraz szkoły zawodowe (BBB 2019). W Polsce system szkolny jest obecnie w trakcie reformy, która powinna zostać zakończona do roku szkolnego 2020/21. W jej następstwie funkcjonować będą szkoły podstawowe (do klasy 8), czteroletnie licea i pięcioletnie technika oraz szkoły branżowe (MEN 2019).

W niemieckiej części Euroregionu liczba uczniów wzrosła w ostatnich latach do 95.422 w roku szkolnym 2017/18. Oznacza to wzrost o 7.743 uczniów w porównaniu do roku szkolnego 2013/14. W Województwie Zachodniopomorskim w 2017 r. w szkołach uczyło się łącznie 167.288 uczniów, co z kolei oznacza spadek w porównaniu z rokiem 2013 o 7.724 uczniów.

Nauka języka sąsiada

W przypadku nauki języka sąsiada w Euroregionie Pomerania występują ogromne różnice między jego polską a niemiecką częścią. Podczas gdy w roku szkolnym 2017/18 w Województwie Zachodniopomorskim języka niemieckiego jako języka obcego uczyło się 87.007 uczniów (niepełna 41% wszystkich uczniów), o tyle w roku szkolnym 2017/2018 w Meklemburgii-Pomorzu Przednim i Brandenburgii języka polskiego uczyło się jedynie 1.950 uczniów (AfS BB B I 9, StatA MV B113 2018 00, GUS-BDL P2020). Na Pomorzu Zachodnim odsetek uczniów uczących się języka niemieckiego jako języka obcego spadł jednak w latach 2013-2018 z 53% do 41%. Natomiast odsetek uczniów uczących się angielskiego jako języka obcego wyniesie od 80 do 85% w 2019 roku.

W bieżącym okresie programowania jednym z priorytetów była nauka języka sąsiada w przedszkolach i szkołach Euroregionu Pomerania. W projekcie realizowanym przez miasto Szczecin „Nauka języka sąsiada od przedszkola do zakończenia edukacji – kluczem do komunikacji w Euroregionie Pomerania” wzięło udział 59 placówek; w tym 35 niemieckich (15 przedszkoli, 13 szkół podstawowych i 7 szkół ponadpodstawowych) i 24 polskie placówki (9 przedszkoli, 7 szkół podstawowych, 8 szkół ponadpodstawowych). W dalszych 8 przedszkolach i 16 szkołach Urzędu Rejonowego Oder-Welse realizowano projekt „Edukacja językowa dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Niemiecki i Polski jako język obcy”. Była to nowa oferta nauki języka sąsiada. Poprzez te i inne projekty w sumie 9.000 dzieci miało możliwość nauki języka sąsiada. W przyszłości oferta ta ma być kontynuowana niezależnie od funkcjonowania projektów.

Rysunek 6: Nauka języka sąsiada w Euroregionie Pomerania w roku 2018

Prezentacja własna na podstawie danych Urzędu Statystycznego MV 2009 (B113) Urzędu Statystycznego Berlin-Brandenburgia 2019 (BI1), GUS 2019 (P2020).

Kształcenie zawodowe

W 2018 r. w sumie 37.795 uczniów uczęszczało do szkół zawodowych w Euroregionie. Było to o ponad 4000 uczniów zawodu mniej niż w 2013 r., co oznacza spadek o niespełna 10% w stosunku do roku 2013. Szczególnie duży spadek odnotowało Województwo Zachodniopomorskie i wynosił on ponad -11% oraz Powiat Pojezierze Meklemburskie -9%.

Tabela 6: Uczniowie w szkołach zawodowych Euroregionu Pomerania.

Opracowanie własne na podstawie danych: GUS-BDL (P3480, P3481), Destatis (21121-01-05-4)

Region (cząstkowy)	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2018-2013	2018:2013
Pojezierze Meklemburskie	3.408	3.189	3.140	3.016	3.062	3.101	-307	-9,0%
Pomorze Przednie-Greifswald	2.903	2.740	2.706	2.618	2.678	2.757	-146	-5,0%
Pomorze Przednie-Rugia	2.414	2.323	2.325	2.357	2.342	2.440	26	1,1%
część Meklemburgia Pomorze Przednie	8.725	8.252	8.171	5.634	8.082	8.298	-427	-4,9%
Barnim	1.647	1.551	1.511	1.457	1.461	1.477	-170	-10,3%
Uckermark	1.270	1.210	1.218	1.223	1.216	1.219	-51	-4,0%
część Brandenburgia	2.917	2.761	2.729	2.680	2.677	2.696	-221	-7,6%
Zachodniopomorskie	30.239	29.610	28.289	27.666	27.096	26.801	-3.438	-11,4%
Euroregion Pomerania	41.881	40.623	39.189	35.980	37.855	37.795	-4.086	-9,8%

Ze względu na rozwój demograficzny w przyszłości można się spodziewać dalszego spadku całkowitej liczby uczniów.

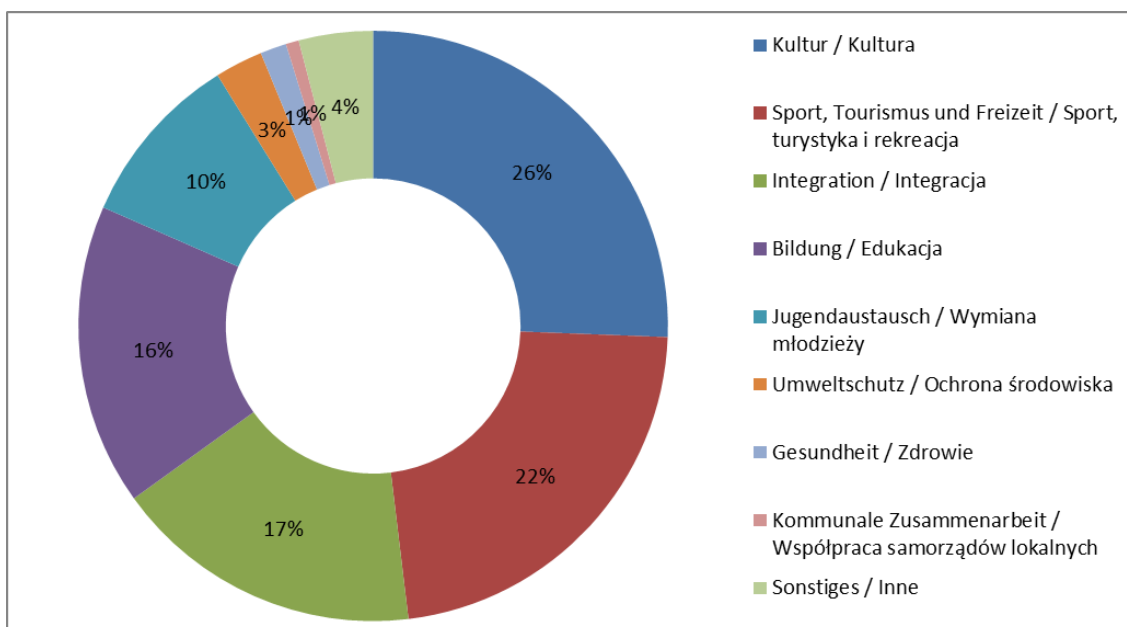
4.3.4 Społeczeństwo obywatelskie

Polsko-niemiecka współpraca w zakresie społeczeństwa obywatelskiego

W Euroregionie Pomerania liczne stowarzyszenia i instytucje podejmują wspólnie inicjatywy z zakresu społeczeństwa obywatelskiego. Najważniejszymi instrumentami wspierania polsko-niemieckich inicjatyw w zakresie wymiany młodzieży są Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży (PNWM) oraz, w zakresie społeczeństwa obywatelskiego w ogóle, Fundusz Małych Projektów. Oba zarządzane są przez biura Euroregionu Pomerania.

W 2017 r. PNWM zrealizowała łącznie 2.589 projektów z udziałem 100.000 uczestników. W Województwie Zachodniopomorskim zrealizowano 78 projektów (2. miejsce w Polsce), 201 projektów przeprowadzono w Brandenburgii (1. miejsce w Niemczech) a w Meklemburgii-Pomorzu Przednim 53 projekty (9. miejsce).

W latach 2014-2018 z Funduszu Małych Projektów przyznano dofinansowanie dla łącznie 408 projektów o wartości 3,8 mln euro ze środków EFRR, głównie w dziedzinie kultury, sportu, turystyki i wypoczynku, integracji i edukacji. W zakończonych dotychczas projektach udział wzięło około 28.000 osób, z czego 13.000 z Niemiec i 15.000 z Polski.

Rysunek 7: Obszary tematyczne wspierane przez Fundusz Małych Projektów.

Opracowanie własne na podstawie danych KG Pomerania 2019 i SGPEP 2019.

4.3.5 Współpraca kulturalna

Euroregion Pomerania charakteryzuje się bogatym dziedzictwem kulturowym. Ścisłe kulturowo-historyczne relacje od czasu słowiańskiego osadnictwa po panowanie Książąt Pomorskich, epokę panowania Szwedów po współczesność pozostawiły w całym Euroregionie swoje ślady. Europejski szlak architektury gotyku łączy prawie 50 zabytków kultury w euroregionie, w tym obiekty światowego dziedzictwa kultury UNESCO w Stralsundzie, Greifswaldzie, Neubrandenburgu, Eberswalde, Chorin, Szczecinie, Stargardzie oraz Sławnie. Szlak Gryfitów pokazuje siedziby władców i miejsca działalności Książąt Pomorskich na Pomorzu Przednim, Pomorzu Zachodnim w Danii i w Szwecji.

Euroregion Pomerania może jednak zaoferować również nowoczesną sztukę: Filharmonia w Szczecinie, Centrum Kultury 105 w Koszalinie, Muzeum Morskie w Stralsundzie, Teatr Uckermärkische Bühnen w Schwedt/Oder, Teatr Pomorza Przedniego i jego sceny w Greifswaldzie i Stralsundzie, Opera na Zamku w Szczecinie, by wymienić tylko niektóre.

Archiwum Państwowe w Szczecinie przechowuje liczne oryginalne akta historyczne i ściśle współpracuje z Pomorskim Muzeum Krajowym w Greifswaldzie celem badania przeszłości i tworzenia wspólnych wystaw. Dalsze muzea, które od dawna odwiedzają goście z Polski i z Niemiec, to Muzeum Morskie w Stralsundzie, Muzeum Historyczno-Techniczne w Peenemünde bądź Muzeum Otto-Lilienthala w Anklam, czy Muzeum Tabaki w Vierraden.

Ostatnie lata przyniosły współpracę Zrzeszenia Teatrów Via Teatrii, w którym należy wyróżnić Teatr Pomorza Przedniego, Teatr Uckermärkischen Bühnen w Schwedt/Oder i Operę na Zamku, współpracę Pomorskiego Muzeum Krajowego z Archiwum Państwowym w Szczecinie i rozpoczynający się obecnie projekt "RegioActive" dotyczący socjokulturowej aktywizacji regionu. Projekt ten był zainicjowany przez Schloss Bröllin Stowarzyszenie Zarejestrowane, od dawna aktywne w polsko-niemieckiej współpracy.

Analiza mocnych i słabych stron: obywatele i społeczeństwo

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none">• Udana i szeroka współpraca w oparciu o sprawdzone instrumenty (np. Fundusz Małych Projektów, PNWM, Punkt Kontaktowo - Doradcze)• Skuteczna integracja obywateli polskich• Bardzo dobre podejście do wczesnodziecięcej nauki języka sąsiada od przedszkola i szkoły podstawowej oraz integracja szkolna. Bardzo dobre przyjęcie projektów dotyczących nauki języka sąsiada umożliwiły stworzenie oferty w przedszkolach i szkołach podstawowych• Intensywna współpraca w dziedzinie opieki zdrowotnej• Wzajemna atrakcyjność oferty kulturalnej i korzystanie z niej po obu stronach	<ul style="list-style-type: none">• Mimo ostatnich sukcesów związanych z tematyką nauki języka sąsiada i odsetek niemieckich dzieci i młodzieży uczących się języka polskiego jako języka obcego jest nadal niewielki• W ofertach nauki języków obcych często nie ma jeszcze ciągłości; szczególnie w przypadku nauki języka sąsiada od V klasy lub w szkołach średnich, plan ramowy nauczania musi być dostosowany do umiejętności już nabytych w przedszkolu i szkole podstawowej• Obecne regulacje prawne utrudniają transgraniczne korzystanie z usług opieki zdrowotnej, w szczególności w placówkach stacjonarnych
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none">• Stworzenie stałej i ciągłej oferty nauki języka sąsiada dla wszystkich dzieci i młodzieży od przedszkola do matury mieszkających w gminach leżących bezpośrednio przy granicy• Rozszerzenie programów wymiany uczniów• Dalsza integracja polskich i niemieckich obywateli• Wzajemne korzystanie z oferty kulturalnej oraz kreowanie jej i korzystanie z usług społecznych w szczególności poprzez kierowanie ich do właściwych grup docelowych z kraju sąsiada (dwujęzyczność)• Udostępnienie usług opieki zdrowotnej mieszkańcom ścisłego regionu przygranicznego	<ul style="list-style-type: none">• Przemiany demograficzne; malejąca liczba ludności i starzenie się społeczeństwa• Wzrost zachowań ksenofobicznych, a tym samym pogorszenie klimatu dla współpracy• Brak poprawy warunków ramowych dla nauki języka sąsiedzkiego, maleje zainteresowanie nauką języka sąsiada, malejący wysiłek promowania nauki języka sąsiada wśród uczniów, rodziców, nauczycieli i wychowawców• Większy stopień skomplikowania przepisów krajowych (np. w zakresie ratownictwa medycznego) zamiast upraszczania regulacji

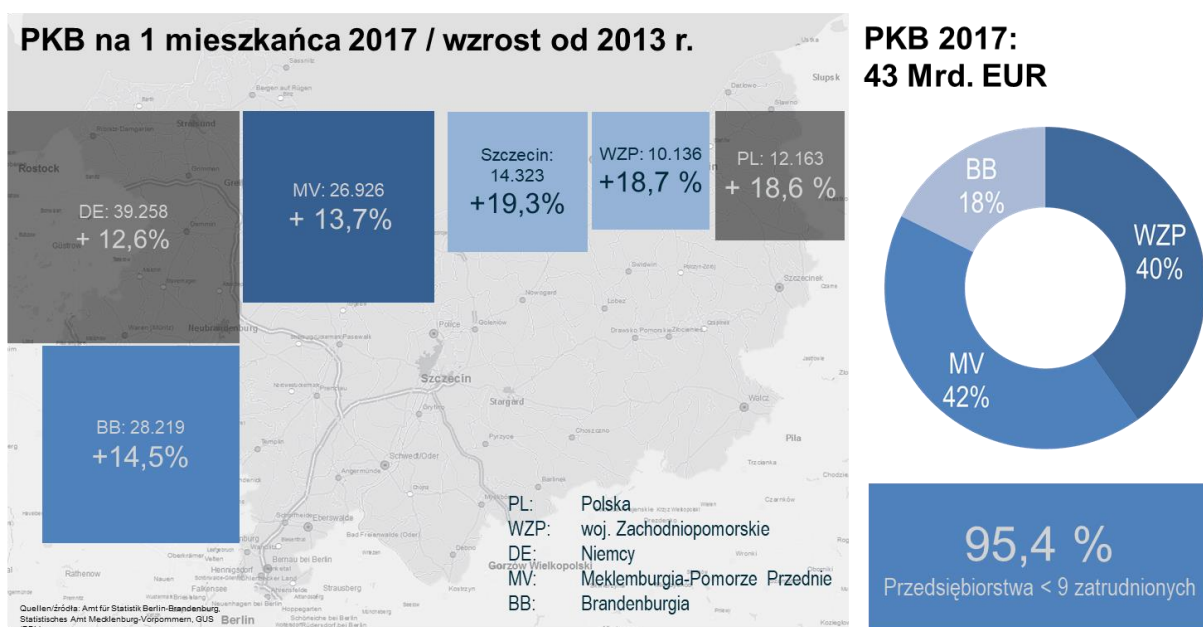
4.4 Gospodarka i rynek pracy

4.4.1 Gospodarka

Potencjał i rozwój gospodarczy

W całym Euroregionie Pomerania w 2017 r. wygenerowano produkt krajowy brutto w wysokości około 44 mld euro, z czego po 40% w Meklemburgii-Pomorzu Przednim i na Pomorzu Zachodnim oraz niemal 20% w Brandenburgii.

Produkt krajowy brutto na mieszkańca wynosił w 2017 r. między 22.000 euro (Barnim) i niespełna 30.000 euro (Uckermark w niemieckiej części Euroregionu i 10.100 euro w Województwie Zachodniopomorskim. Od 2013 r. PKB wzrosło o około 17%. W Szczecinie produkt krajowy brutto per capita wynosi niespełna 14.300 euro, około 40% więcej niż średnia w całym województwie. Ogółem produkt krajowy brutto na mieszkańca zarówno w polskiej jak i niemieckiej części regionu jest znacznie poniżej średniej dla obu państw: tylko 70% średniego ogólnoniemieckiego PKB w Brandenburgii i Meklemburgii-Pomorzu Zachodnim oraz 83% polskiego BKB w województwie zachodniopomorskim.

Rysunek 8: Istotne dane gospodarcze dotyczące Euroregionu Pomerania.

Opracowanie własne na podstawie danych GUS (2018) i DESTATIS (2017).

Odmienny potencjał gospodarczy znajduje również swoje odzwierciedlenie w średnich miesięcznych wynagrodzeniach. W 2018 r. średnie miesięczne wynagrodzenie w niemieckiej części Euroregionu wynosiło - 3.500 euro, a w Województwie

Zachodniopomorskim – 1.100 euro. Pracownik zatrudniony w Szczecinie zarabiał 1.200 euro, a więc niewiele więcej niż wynosi średnia dla województwa.

Struktura gospodarcza

Z uwagi na stosunkowo niewielką gęstość lokalizacji ośrodków przemysłowych na tle całego kraju słabszy potencjał gospodarczy wyraża się również określoną strukturą sektorów gospodarczych. W 2017 r. Rolnictwo, leśnictwo i rybołówstwo z udziałem 3,3% w wytworzeniu wartości dodanej brutto, plasowało się znacznie powyżej średniej krajowej w Niemczech wynoszącej 0,9% i mniej więcej na tym samym poziomie co w Polsce (3,1%). Jednoznacznie widać że w niemieckiej części Euroregionu udział wartości dodanej brutto w sektorze produkcyjnym i budowlanym jest znacznie poniżej średniej wynoszącej dla całych Niemiec 21,5%, czyli niemal dziewięć punktów procentowych poniżej średniej, podczas gdy w polskiej części Euroregionu udział ten wynosi 31,3% i zbliża się do średniej dla całej Polski, która wynosi 33,5%.

Również tutaj widoczne są wyraźne różnice pomiędzy regionami: na przykład w powiecie Uckermark 35% wartości dodanej brutto wytwarzane jest w produkcji i budownictwie, co wynika z lokalizacji ośrodka przemysłowego Schwedt/Oder. Sektor usług wytwarza prawie trzy czwarte wartości dodanej brutto w Euroregionie, co również pokazuje znaczenie sektora turystycznego.

Tabela 7: Wartość dodana brutto w 2017 r. według sektorów gospodarki.

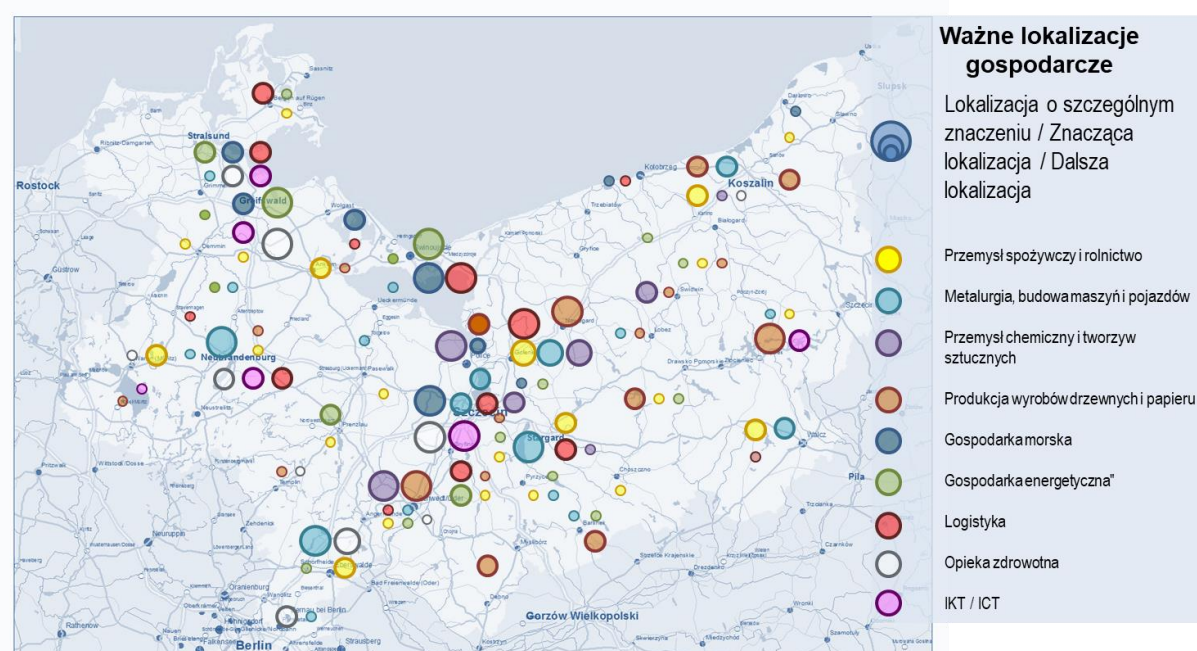
Destatis (82111-01-05-4), GUS (P3506).

Region	rolnictwo	Przemysł i budownictwo	usługi
Euroregion Pomerania	3,3%	25,3%	71,4%
niemiecka część	3,4%	21,5%	75,1%
polaska część	3,1%	31,3%	65,6%
Niemcy	0,9%	30,5%	68,6%
Polska	3,1%	33,5%	63,4%

Wpływ małych i średnich przedsiębiorstw na strukturę gospodarczą w Euroregionie daje się zauważyć choćby po tym, że ponad 95% wszystkich przedsiębiorstw zatrudnia mniej niż 9 pracowników.

Gospodarkę Euroregionu charakteryzuje położenie nad Morzem Bałtyckim i przy ważnych korytarzach transportowych, obszar metropolitalny, bogactwo lasów i jezior oraz zasób gruntów rolnych. Ponadto znaczącą rolę odgrywają szkoły wyższe i ich profil.

W związku z tym ważnymi filarami rozwoju gospodarczego są: gospodarka morska i turystyka, ale także przemysł drzewny i papierniczy, rolnictwo i produkcja żywności oraz logistyka.

Rysunek 9: Lokalizacje przedsiębiorstw kształtujących sytuację gospodarczą w Euroregionie Pomerania.

Opracowanie własne na podstawie danych z von eRegion (Gospodarka), stron internetowych Wito Barnim, ICU, WMSE, Wirtschaftsförderung Vorpommern, FEG.

Gospodarka morska odgrywa szczególną rolę w Euroregionie Pomerania i koncentruje się w lokalizacjach portowych i stoczniowych, zwłaszcza wokół portów morskich Szczecina-Świnoujścia - największego kompleksu portowego w Euroregionie - ale także w mniejszych portach w Policach, Kołobrzegu, Darłowie, Sassnitz (jedyny w Euroregionie port morski z szerokim rozstawem szyn i połączeniami morskimi do Szwecji, Danii, Finlandii, Rosji i krajów bałtyckich), Stralsundzie, Greifswaldzie. W Wolgacie, gospodarka morska to stocznie jachtowe (m.in. HanseYachts AG, drugi co do wielkości na świecie producent jachtów z siedzibami w Greifswaldzie i Goleniowie) oraz stocznie remontowe. Lokalizacje portowe stanowią podstawę do inwestycji firm przetwarzających surowce lub eksportujących wyroby gotowe. Na szczególne wyróżnienie zasługują możliwości kształcenia zawodowego w gospodarce morskiej w województwie zachodniopomorskim oraz w kraju związkowym Meklemburgia-Pomorze Zachodnie.

W Euroregionie Pomerania znajdują się ważne lokalizacje rolnictwa i gospodarki żywnościowej, np. Waren, Eberswalde, Stargard, Goleniów, Wałcz i Koszalin. Na Pomorzu Przednim powstał cluster biogospodarki, który koncentruje się na przemysłowym wykorzystaniu surowców odnawialnych.

Przemysł drzewny i papierniczy ma w Euroregionie silne tradycje. Po stronie polskiej na szczególne wyróżnienie zasługują takie lokalizacje jako Goleniów (fabryka mebli IKEA oraz liczne firmy produkujące opakowania z papieru i tektury) i Szczecinek (siedziba dwóch czołowych firm przetwórstwa drewna: Kronospan i KPPD), natomiast po stronie niemieckiej na szczególną uwagę zasługuje przemysł papierniczy z ośrodkami w Schwedt/Oder (LEIPA i Georg Leinfelder GmbH). Firmy z branży drzewnej zlokalizowane są również w innych miejscowościach (Koszalin, Sławno, Drawsko Pomorskie, Dębno/Barlinek).

Sektor logistyczny działa w Euroregionie w ośrodkach, gdzie zlokalizowane są porty (Szczecin - Świnoujście, Police, Kołobrzeg, Stepnica, Sassnitz, Stralsund, Greifswald, Lubmin, Wolgast, Anklam, Ueckmünde, Schwedt/Oder, Eberswalde, Demmin i Grimmen) oraz na obszarze aglomeracji szczecińskiej – m.in. firmy handlu elektronicznego - Amazon i Zalando oraz DB Schenker, Centrum Logistyczne LIDL, Netto Polska, Waimea Park Stargard oraz w Neubrandenburgu (główne centrum dystrybucyjne Deutsche Post). Sektor nadal rozwija się dynamicznie poprzez inwestycje w powierzchnię magazynową.

Euroregion jest ważnym ośrodkiem przemysłu chemicznego: w Policach znajduje się zakład Grupy Azoty, która od 2019 r. jest rozbudowywana o kompleks Police 2 (fabryka propylenu i polipropylenu) oraz duży nowy port specjalistyczny, zaś w Schwedt/Oder zlokalizowane jest przedsiębiorstwo PCK GmbH, które jest bezpośrednio połączone z rurociągu "Przyjaźń". Inne ważne ośrodki to Goleniów (produkcja tworzyw sztucznych i produktów farmaceutycznych) oraz Szczecin (produkcja nawozów i siedziba klastra "Zielona Chemia").

W Euroregionie istnieją korzystne warunki dla rozwoju przemysłu energetycznego: import gazu odbywa się poprzez Lubmin (stacja przesyłu gazu ziemnego gazociągu Nordstream, wydajność 55 miliardów m³ rocznie) oraz Świnoujście (terminal gazu płynnego z wydajnością magazynową 320.000 m³ i instalacją regazyfikacji o mocy 5 miliardów m³ rocznie). W niedalekiej przyszłości spodziewane jest zakończenie budowy gazociągu North Stream II (planowane zakończenie do 2021 r., przepustowość: 55 mld m³ rocznie) oraz gazociągu Baltic Pipe (planowane zakończenie do 2022 r., połączenie z siecią przesyłową gazu w Niechorzu/Pogorzeliczy, przepustowość: 10 mld m³/rocznie). W Gryfinie znajduje się elektrownia węglowa Dolna Odra o mocy 1.357 MW, która do 2023 r. ma zostać rozbudowana o dwa bloki energetyczne o dodatkowej mocy 683 MW. Ponadto Euroregion zajmuje czołową pozycję w dziedzinie produkcji energii wiatrowej. W portach Sassnitz, Stralsund i Szczecin oraz w Goleniowie produkowane są komponenty dla elektrowni wiatrowych; pierwsza na świecie elektrownia hybrydowa na wodór znajduje się w powiecie Uckermark, a w Prenzlau zlokalizowana jest produkcja paneli słonecznych. Na

uwagę zasługuje również produkcja i przetwórstwo gazu ziemnego w różnych lokalizacjach w Województwie Zachodniopomorskim (w pobliżu Dębna i Białogardu). Należy podkreślić również potencjał naukowo-badawczy Euroregionu wynikający m.in. z lokalizacji na jego obszarze Instytutu Fizyki Plazmy im. Maxa Plancka w Greifswaldzie, Instytutu Systemów Energii Odnawialnej Uniwersytetu Nauk Stosowanych w Stralsundzie, Wydziału Elektrycznego Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie oraz Katedry Energetyki Politechniki Koszalińskiej.

W dziedzinie obróbki metali, budowy maszyn i przemysłu motoryzacyjnego warto wspomnieć o zakładach w Neubrandenburgu, Eberswalde i Stargardzie, gdzie swoje siedziby mają liczne średniej wielkości przedsiębiorstwa zajmujące się obróbką metalu. Kolejne lokalizacje to Szczecin, Koszalin, Goleniów oraz Wałcz.

Przemysł medyczny jest silny w Euroregionie w kilku ośrodkach, w szczególności w Szczecinie (Pomorski Uniwersytet Medyczny, Zachodniopomorski Klaster Medyczny i Synergia) i w Greifswaldzie (Wydział Medycyny Uniwersytetu w Greifswaldzie, Riemser Pharma) oraz w klinikach w Bernau, Eberswalde, Neubrandenburgu i Stralsundzie.

Jako przykłady rozwoju „branży przyszłości” w Euroregionie Pomerania można wskazać firmy technologii informacyjno-komunikacyjnych. Wiele startupów z tej dziedziny zlokalizowanych jest w Technoparku Pomerania w Szczecinie; w Szczecinku swoje przedsiębiorstwa otworzyli producenci oprogramowania i automatyki, firmy z branży ICT osiedliły się również w Stralsundzie (np. Institute for Applied Computer Science), Neubrandenburgu (np. Software Initiative Neubrandenburg) i Greifswaldzie (np. ml&s, Adtran), czyli w pobliżu szkół wyższych i byłych państwowych firm telekomunikacyjnych. Szkoły wyższe w Stralsundzie i Neubrandenburgu biorą udział w dofinansowanym przez państwo niemieckie projekcie „Średnie przedsiębiorstwa 4.0-Centrum Kompetencji „DigiMed & Tour”. W szkołach wyższych w Stralsundzie, Neubrandenburgu i Greifswaldzie Kraj Związkowy Meklemburgia-Pomorze Przednie wspiera cyfrowe obszary innowacyjności, w których administracja, gospodarka i szkolnictwo wyższe mogą tworzyć wspólne pomysły. W Wyższej Szkole Zrównoważonego Rozwoju w Eberswalde naukowcy pracują nad projektem „Szklane przedsiębiorstwo leśne”, w oparciu o technikę cyfrową poszukiwane jest rozwiązanie obserwacji zmian w ekosystemach.

Wspieranie rozwoju gospodarczego

Po polskiej i niemieckiej stronie poprzez działania państwa wspierane jest pozyskiwanie nowych inwestorów i rozwój gospodarczy.

Po stronie niemieckiej wsparcie to, to przede wszystkim dodatki inwestycyjne (do 25%) bądź tworzenie nowych miejsc pracy poprzez dofinansowanie państwa niemieckiego (Wspólne zadanie "Poprawa regionalnej struktury gospodarczej" - GRW) i wykorzystanie środków Unii Europejskiej. Poza tym agencje rozwoju gospodarczego krajów związkowych i powiatów doradzają miejscowym przedsiębiorcom. Agencje wspierania rozwoju gospodarczego wspierają między innymi sieci przedsiębiorstw i inicjatywy zmierzające do ustanawiania klastrów.

Po stronie polskiej pozyskiwanie inwestorów wspierane jest poprzez ulgi podatkowe przy inwestycjach w specjalnych strefach ekonomicznych oraz poprzez regionalne i narodowe programy finansowane ze środków europejskich (Regionalny Program Operacyjny, Program Innowacyjna Gospodarka). Specjalne strefy ekonomiczne zostały powołane ustawowo w 1994 roku w celu wspierania rozwoju gospodarczego i tworzenia miejsc pracy. Oferują specjalne warunki rozpoczęcia działalności gospodarczej, w szczególności ulgi podatkowe. W sumie utworzono 14 specjalnych stref ekonomicznych. Wraz z nowelizacją ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych w 2018 r. możliwe jest uzyskanie ulg podatkowych również na terenach nie należących do specjalnych stref ekonomicznych. W Województwie Zachodniopomorskim funkcjonują trzy specjalne strefy ekonomiczne: Kostrzyńsko-Słubicka Specjalna Strefa Ekonomiczna, Słupska Specjalna Strefa Ekonomiczna i Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna. W zależności od różnych kryteriów takich jak bezrobocie, wielkość przedsiębiorstwa i wartość inwestycji przedsiębiorcy mogą uzyskać do 35% obniżenia podatków.

W euroregionie w krajach związkowych Meklemburgia-Pomorze Przednie, Brandenburgia i Województwo Zachodniopomorskie aktywnie działają liczne klastry (patrz Tabela 8).

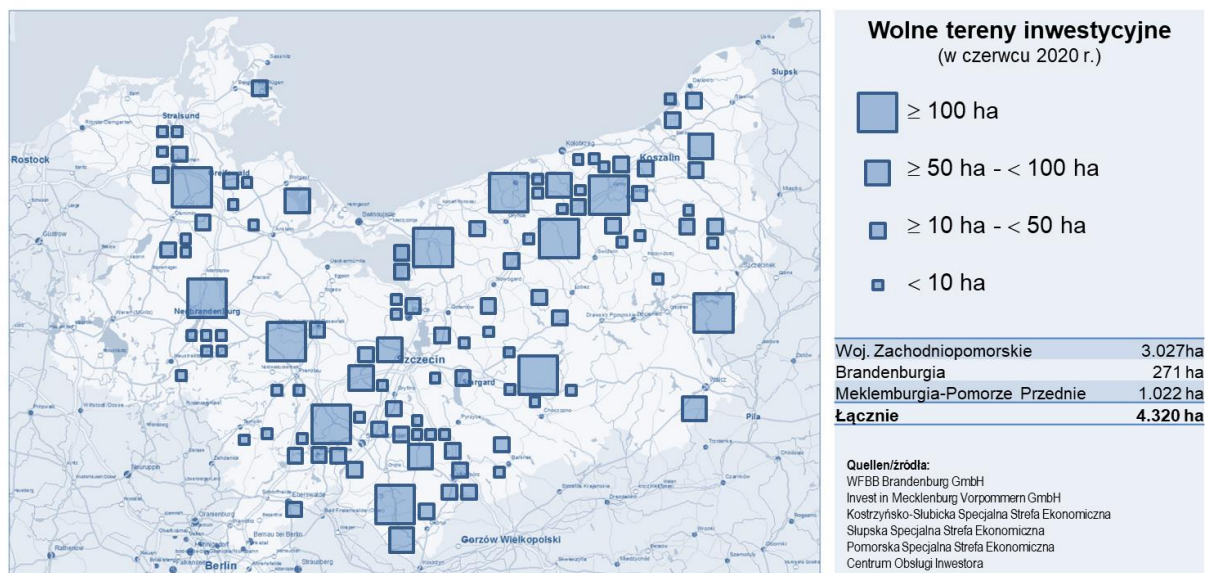
Tabela 8: Sieci branżowe i inicjatywy klastrowe w Województwie Zachodniopomorskim i krajach związkowych Meklemburgia-Pomorze Przednie i Brandenburgia.

Źródło: Invest in MV (2020), MWAE 2020, eRegion - klastry

Klaster	Zachodniopomorskie	Meklemburgia-Pomorze Przednie	Brandenburgia
Żywność		<ul style="list-style-type: none"> Spółka Marketingowa Gospodarki Rolnej i Żywnościowej Meklemburgii-Pomorza Przedniego Centrum Technologii Żywności (ZLT) Food Academy – Kompetencje w Gospodarce Żywnościowej 	<ul style="list-style-type: none"> Klaster gospodarki żywnościowej
Chemia	<ul style="list-style-type: none"> Zachodniopomorski klaster chemiczny „Zielona chemia” 	<ul style="list-style-type: none"> Norkun – Północnoniemiecka sieć tworzyw sztucznych 	<ul style="list-style-type: none"> Klaster tworzywa sztuczne i chemia Sieć kompetencji gospodarki przetwórstwa olejów mineralnych/biopaliv
Gospodarka morska	<ul style="list-style-type: none"> Zachodniopomorski klaster morski(logistyka)/Zachodniopomorski klaster morza (Offshore / 	<ul style="list-style-type: none"> Klaster morski Niemiec Północnych RIC MAZA MV (Zrzeszenie Kooperacji Przedsiębiorstw 	

Klaster	Zachodniopomorskie	Meklemburgia-Pomorze Przednie	Brandenburgia
	budownictwo podwodne)	Dostawczych, Wyposażeniowych i Usługowych Gospodarki Morskiej)	
Metal	<ul style="list-style-type: none"> Klaster metalurgiczny Metalika 		<ul style="list-style-type: none"> Klaster Metal Sieć przemysłu metalurgicznego i elektrycznego
Turystyka	<ul style="list-style-type: none"> Transgraniczny klaster drogi wodnej Berlin-Szczecin-Bałtyk Polski klaster żeglarski (gospodarka morska, turystyka) 		<ul style="list-style-type: none"> Klaster turystyka
ICT, media, przemysł kreatywny	<ul style="list-style-type: none"> Zachodniopomorski klaster ICT Zachodniopomorski klaster przemysłu kreatywnego 	<ul style="list-style-type: none"> Inicjatywa IT Meklemburgia-Pomorze Przednie 	<ul style="list-style-type: none"> Klaster media, IKT GEOkomm networks media:net berlinbrandenburg Stow. Zarejestr. MOBKOM.NET Stow. Zarejestr. Security and Safety made in Berlin-Brandenburg Klaster przemysł papierniczy
Drewno & Papier	<ul style="list-style-type: none"> Drewno i Papier Szczeciński klaster meblarski 		
Life Sciences	<ul style="list-style-type: none"> Zachodniopomorski klaster medyczny i isynergia 	<ul style="list-style-type: none"> Biocon Valley 	<ul style="list-style-type: none"> Klaster gospodarka zdrowia Sieć Diagnostyka Berlin-Brandenburgia
Środowisko & Energia	<ul style="list-style-type: none"> Bałtycki klaster sEaNergia (energje odnawialne, turystyka) 	<ul style="list-style-type: none"> enviMV Stow. Zarejestr. WindEnergy Network 	<ul style="list-style-type: none"> Klaster technika energetyczna
Transport, mobilność & Logistyka	<ul style="list-style-type: none"> Zachodniopomorski Klaster E-Business (e-Commerce) 	<ul style="list-style-type: none"> Inicjatywa Logistyczna Meklemburgia-Pomorze Przednie Hanse Aerospace – Branżowa Sieć Lotnictwa i Kosmonautyki w Meklemburgii-Pomorzu Przednim EMV – Elektromobilność w Meklemburgii-Pomorzu Przednim automotive-mv 	<ul style="list-style-type: none"> Klaster Transport, mobilność i logistyka Sieć Logistyka Berlin-Brandenburg (LNBB) automotive Berlin-Brandenburgia Berlin-Brandenburg Aerospace Allianz
Inne	<ul style="list-style-type: none"> Zachodniopomorski klaster gospodarki i rozwoju (aktywizacja gospodarki F&E) Klaster zarządzania procesami Zachodniopomorski klaster budownictwa 		

Tereny inwestycyjne

Rysunek 10: Przegląd zasobów terenów inwestycyjnych.

Opracowanie własne na podstawie wyżej wymienionych agencji wspierania rozwoju gospodarczego / specjalnych stref ekonomicznych.

Oferta terenów inwestycyjnych w Euroregionie jest dobra. W 2019 r. agencje rozwoju gospodarczego krajów związkowych, Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, Słupsk i Pomorze dysponowały łącznie prawie 4000 ha wolnej powierzchni handlowej, z czego część ma powierzchnię ponad 100 ha. Oferuje to zasadniczo dobre warunki do osiedlania się nowych inwestorów, przy czym w szczególności w aglomeracji szczecińskiej i okolicach Berlina zmniejsza się podaż powierzchni.

4.4.2 Rozbudowa sieci szerokopasmowych i digitalizacja

W zakresie dostępności sieci szerokopasmowej od 2013 r. odnotowano znaczne postępy, przy czym dostęp ma około 90% wszystkich gospodarstw domowych, co w Polsce stanowi średnią krajową, a w Niemczech jest trochę poniżej średniej.

Jeżeli jednak przyrzeć się dostępności dokładniej, widać iż w szczególności przy szerokości ≥ 50 Mbit/s na obszarach wiejskich odnotowuje się wyraźnie białe plany (BMVI – Atlas dostępności sieci szerokopasmowych w Niemczech). Rzuca się również w oczy fakt, iż w Euroregionie Pomerania nie zostały zlokalizowane żadne duże centra przetwarzania danych. Najbliższe położone są w Rostocku, Schwerinie, Berlinie (12), Poznaniu (6), Gdańsku (3).

Jednocześnie aktywne klastry ICT na poziomie Województwa Zachodniopomorskiego bądź krajów związkowych pokazują, iż technologie IKT mają w euroregionie coraz większe znaczenie, w szczególności w zakresie Start-Up-ów.

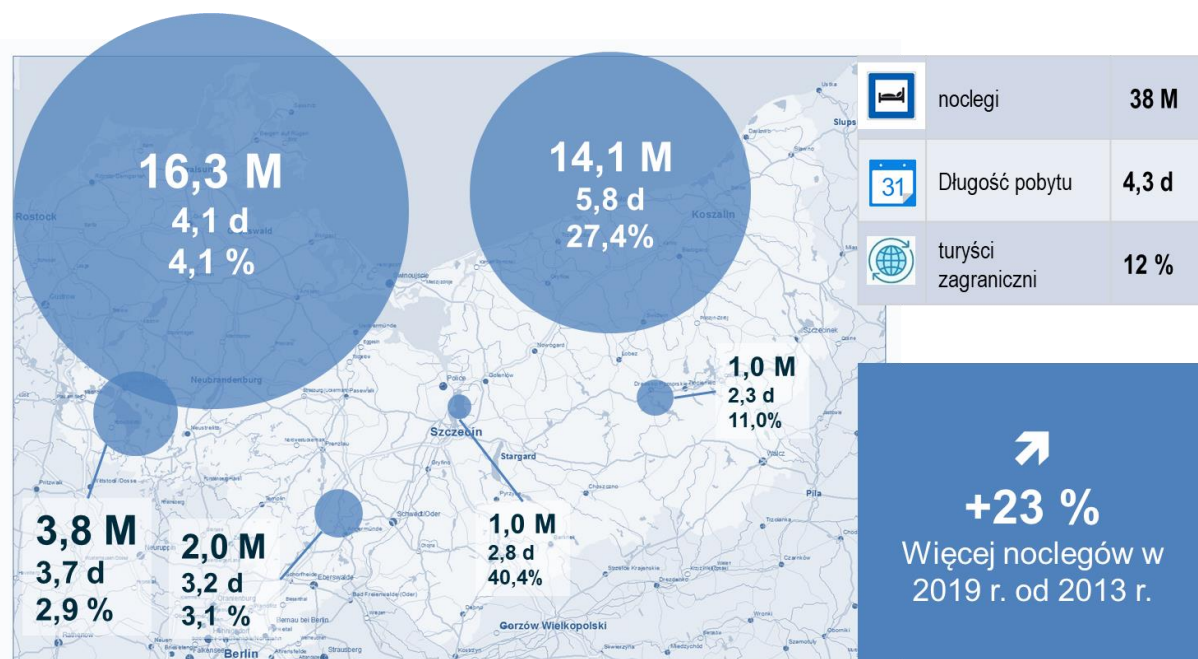
Tabela 9: Wartość dodana brutto w 2017 r. według sektorów gospodarki.

Źródło: Eurostat.

Region	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Niemcy	88	89	90	92	93	94	95
Brandenburgia	76	82	83	87	85	89	90
Meklemburgia-Pomorze Przednie	78	83	87	91	88	90	92
Polska	72	75	76	80	82	84	87
Makroregion Północno-Zachodni	72	74	78	81	82	86	87

4.4.3 Turystyka

Ze względu na dużą atrakcyjność wybrzeża Morza Bałtyckiego oraz bogactwo jezior i lasów turystyka jest bardzo ważnym czynnikiem gospodarczym w Euroregionie Pomerania. W 2019 r. w Euroregionie odnotowano ponad 38 mln noclegów. Lwia część tej liczby z około 30,5 milionami noclegów przypada na wybrzeże Morza Bałtyckiego. Pojezierze Meklemburskie zanotowało 3,8 mln noclegów. Od 2013 r. liczba noclegów wzrasta bardzo dynamicznie, szczególnie w Województwie Zachodniopomorskim, odnotowując przyrost o prawie 43% w stosunku do 2017 r., podczas gdy w podregionie niemieckim w tym samym okresie odnotowano o około 11% noclegów więcej. Można stwierdzić duże różnice w proporcji gości zagranicznych: podczas gdy na Pomorzu Zachodnim 27% gości pochodziło z zagranicy, po stronie niemieckiej było to zaledwie 4%.

Rysunek 11: Noclegi, czas pobytu i udział turystów z zagranicy w sektorze turystycznym na obszarze Euroregionu Pomerania.

Opracowanie własne na podstawie danych GUS 2020 (P2017), AfS BB (G IV 1 - m 12/19) und StatA MV (G413 2019 12).

Po stronie niemieckiej przemysł turystyczny jest organizowany w regionalnych i lokalnych stowarzyszeniach turystycznych, które ściśle współpracują z organizacjami turystycznymi na szczeblu państwowym. Na Pomorzu Zachodnim marketing turystyczny prowadzony jest głównie przez gminy, które są wspierane przez Regionalną Organizację Turystyczną Pomorza Zachodniego (ZROT), m.in. w zakresie marketingu i wdrażania standardów jakości.

Tourismusverband Mecklenburg-Vorpommern e. V.	TMB Tourismus-Marketing Brandenburg GmbH	Zachodniopomorska Regionalna Organizacja Turystyczna (ZROT)
<ul style="list-style-type: none"> • Tourismusverband Vorpommern e.V. • Tourismusverband Insel Usedom e.V. • Tourismusverband Rügen e.V. • Tourismusverband Fischland-Darß-Zingst e.V. • Tourismusverband Mecklenburgische Seenplatte e.V. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tourismusverband Uckermark e.V. / tmu Tourismus Marketing Uckermark GmbH • WITO Barnim - Wirtschafts- und Tourismusentwicklungsgesellschaft des Landkreises Barnim mbH 	<ul style="list-style-type: none"> • Certyfikowane informacje turystyczne w Bornym Sulnowie, Czaplunku, Kołobrzegu, Koszalinie, Międzyzdrojach, Przelewicach, Stargardzie, Szczecinie, Swinoujściu i Złocieńcu • lokalne organizacje turystyczne

Rysunek 12: Przegląd wybranych organizacji turystycznych

4.4.4 Rynek pracy

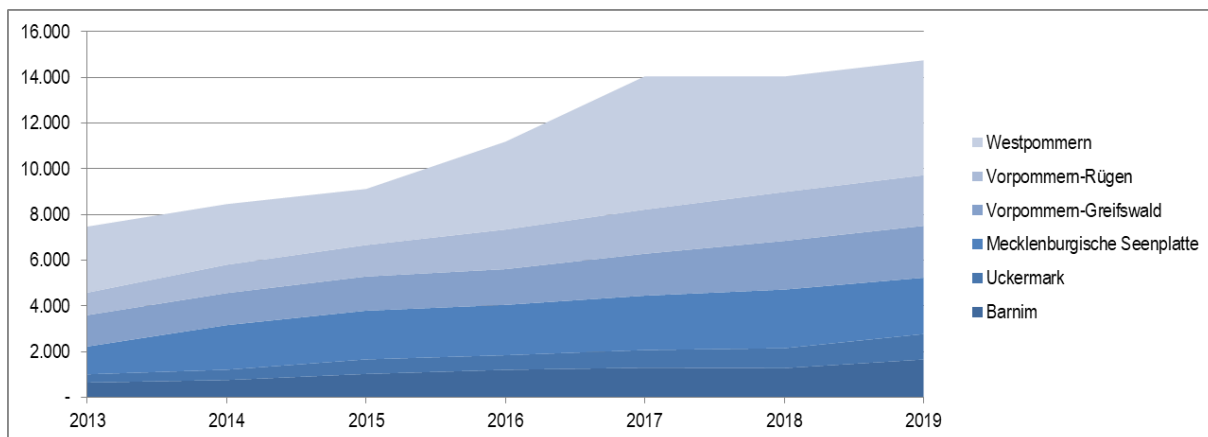
Od 2013 r. stopa bezrobocia w niemieckiej części Euroregionu spadła i wynosiła w 2017 r. około 10 % (tabela 5), z wyjątkiem powiatu Barnim (6,3 %). W tym samym okresie bezrobocie w Województwie Zachodniopomorskim również znacznie zmalało o ponad 12 punktów procentowych. W 2019 r. wynosiło średnio 6,7%, przy czym najniższe bezrobocie występowało w Szczecinie (2,4%), a najwyższe w powiatach białogardzkim - 17,2% i łobeskim 19%.

Tabela 10: Wskaźnik bezrobocia w % wszystkich pracujących

Destatis (13211-02-05-4), GUS-BDL (2392)

Region	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Pojezierze Meklemburskie	13,9	13,2	12,8	12,1	10,6	9,5	8,7
Pomorze Przednie-Greifswald	14,3	13,6	12,7	11,7	10,2	9,1	8,1
Pomorze Przednie-Rugia	13,2	12,8	12,2	11,4	9,9	9,4	8,6
Barnim	9,4	8,6	7,8	7,1	6,3	5,7	5,1
Uckermark	15,2	15,4	14,7	13,9	12,4	11,3	10,8
Zachodniopomorskie	18,0	15,5	13,1	10,9	8,5	7,4	6,7
w tym Szczecin	10,6	9,3	6,8	4,7	3,1	2,6	2,4
Niemcy	6,9	6,7	6,4	6,1	5,7	5,2	5,0
Polska	13,4	11,4	9,7	8,2	6,6	5,8	5,2

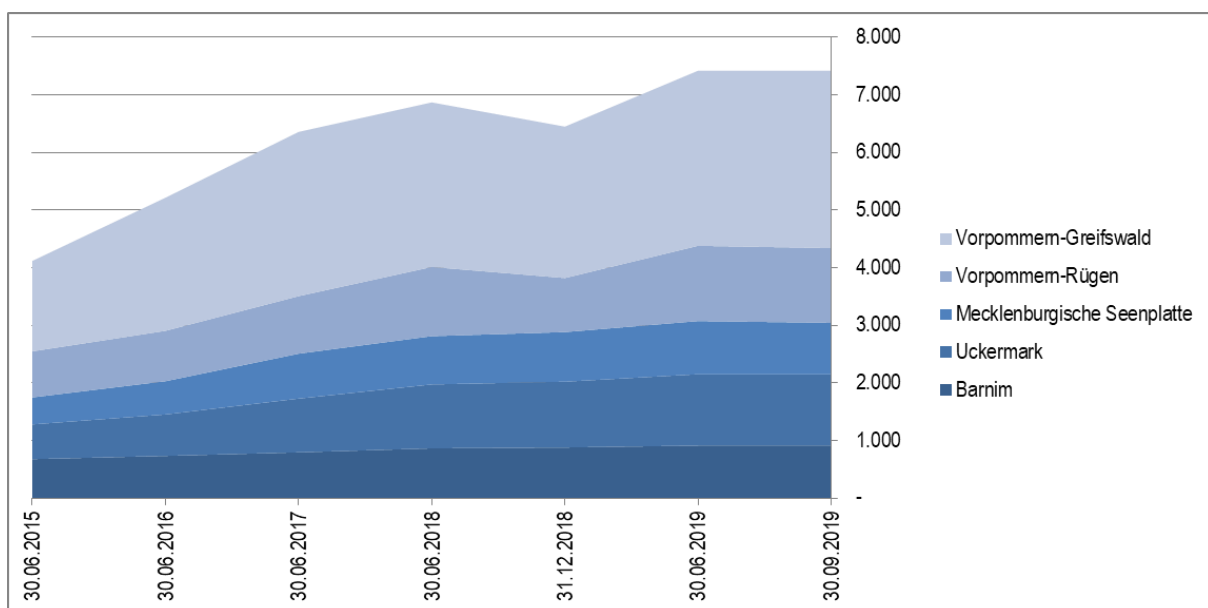
Jednocześnie, zarówno w powiatach niemieckich, jak i w województwie zachodniopomorskim, obserwuje się ciągły wzrost liczby zgłaszanych wolnych miejsc pracy, co wskazuje na rosnący niedobór siły roboczej, dlatego też nie można już tak szybko obsadzać wolnych miejsc pracy.

Rysunek 13: Wolne, zarejestrowane miejsca pracy w Euroregionie Pomerania

Źródła: Agencja Zatrudnienia (2020a), WUP (Kalejdoskop)

Należy zauważyć wzrost liczby pracowników z polskim obywatelstwem, którzy podlegają obowiązkowi płacenia składek na ubezpieczenie społeczne w niemieckiej części Euroregionu: we wrześniu 2019 r. zatrudnionych 7.423 polskich pracowników, co oznacza wzrost o 80% od czerwca 2015 r. Większość polskich pracowników zatrudnionych była w powiatach Pomorze Przednie - Greifswald (3 083), Pomorze Przednie - Rugia (1 297) i Uckermark (1 238) (Federalny Urząd Pracy 2020).

Rysunek 14: Pracownicy z Polski zgłoszeni w niemieckich powiatach do ubezpieczenia społecznego

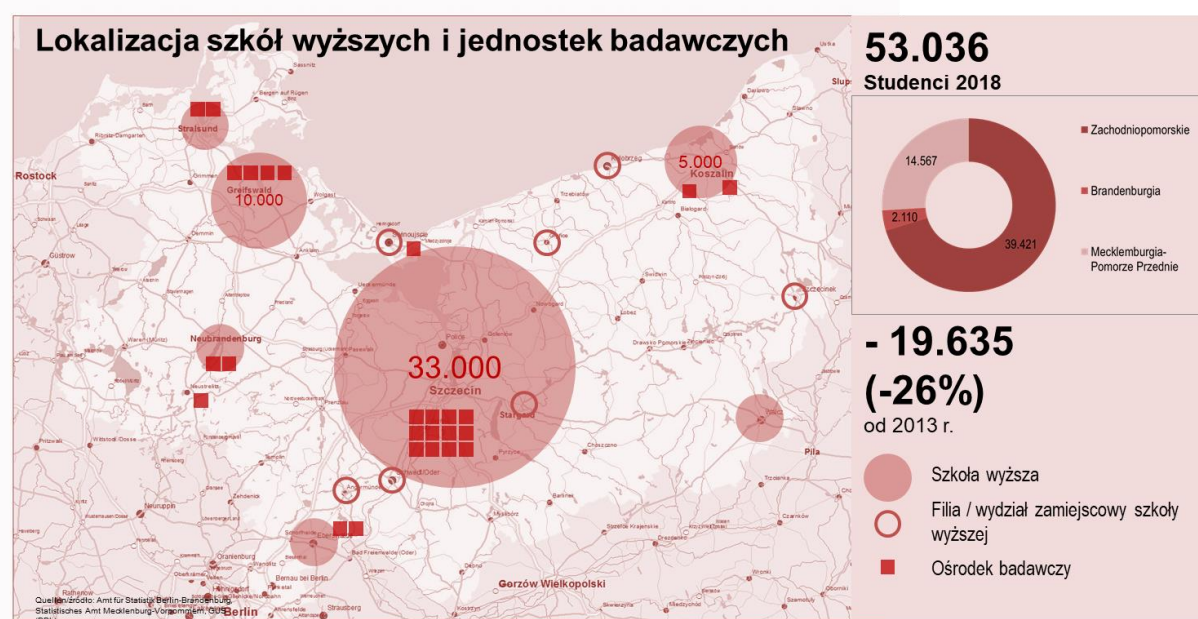
Opracowanie własne na podstawie danych Federalnej Agencji pracy za lata 2015-2018

Analiza mocnych i słabych stron: Gospodarka i rynek pracy

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none">• Już istniejąca bądź widoczna w załączkach specjalizacja przemysłowa w następujących sektorach: gospodarka morska, odnawialne źródła energii, gospodarka oparta na produktach BIO, technologie informacyjne i komunikacyjne, przemysł chemiczny, przemysł drzewny, logistyka oraz przemysł metalowy i budowy maszyn, gospodarka żywnościowa• Wciąż jeszcze dostępne 4.000 ha terenów inwestycyjnych, z czego kilka obszarów o powierzchni powyżej 100 ha• Niskie bezrobocie i zwiększenie zatrudnienia przy dostępnych zasobach siły roboczej wskazują na możliwości zatrudnienia.• Duża atrakcyjność turystyczna, w szczególności wybrzeża Bałtyku ale też obszarów pojezierzy,• Położenie przy ważnych europejskich korytarzach transportowych• Liczba gospodarstw domowych z dostępem do szerokopasmowego internetu wzrosła wyraźnie do 90%	<ul style="list-style-type: none">• Niewielka oferta powierzchni inwestycyjnych w aglomeracjach wokół Szczecina i Berlina• Brak wykwalifikowanych pracowników i kadr w poszczególnych sektorach (np. logistyka, gastronomia i hotelarstwo)• Migracja młodzieży do innych regionów w celach edukacyjnych• Rozwój ruchu turystycznego, zwłaszcza na obszarach położonych bardziej w głębi lądu, nadal niewystarczający• Konkurencja w pozyskiwaniu inwestorów ze względu na różnice w kosztach nabycia nieruchomości komercyjnych i gruntów, kosztach pracy i możliwościach dofinansowania• Ponadto na obszarach wiejskich nadal istnieją białe plamy w odniesieniu do rozbudowy sieci szerokopasmowych, zwłaszcza przy wyższych prędkościach transmisji danych ≥ 50 Mbit/s
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none">• Transgraniczne, sektorowe tworzenie sieci przedsiębiorstw połączone z transferem technologii i rozwój transgranicznych, regionalnych łańcuchów kreacji wartości dodanej• Ponadregionalny, międzynarodowy rozwój i marketing lokalizacji dużych terenów przemysłowo-handlowych zgodnie z koncepcją marketingu transgranicznego• Transgraniczne, kształcenie dualne i wzajemne uznawanie kwalifikacji zawodowych• Lepsze turystyczne wykorzystanie obszarów śródlądowych, np. poprzez trasy rowerowe i szlaki turystyki wodnej i wspólna promocja na poziomie europejskim	<ul style="list-style-type: none">• Brak współpracy regionalnych agencji wspierania rozwoju gospodarczego gospodarczych z uwagi na konkurencję• Coraz większy niedobór wykwalifikowanej kadry pracowniczej• Globalne/sektorowe kryzysy gospodarcze mające wpływ na kluczowe sektory, takie jak logistyka, gospodarka morska lub przemysł energetyczny• Przenoszenie produkcji i usług do krajów o niższych kosztach pracy• Niedostateczna rozbudowa infrastruktury szerokopasmowej, a tym samym niekorzystne warunki konkurencji z sąsiednimi regionami metropolitalnymi

4.5 Nauka i badania naukowe

W obszarze Euroregionu Pomerania funkcjonuje łącznie 11 szkół wyższych liczących ponad 53.000 studentów. W samym Szczecinie znajduje się dwanaście uczelni wyższych, na których studiuje 33.000 osób. Następne w kolejności pod względem liczby studentów są: Uniwersytet w Greifswaldzie z 10.000 studentów i Politechnika Koszalińska licząca 5.000 studentów. Wyższe szkoły zawodowe w Stralsundzie, Neubrandenburgu i Eberswalde liczyły w 2018 r. po ponad 2.000 studentów. Największą prywatną uczelnią w Euroregionie jest Zachodniopomorska Szkoła Biznesu licząca około 3.000 studentów i oddziałami w Świnoujściu, Stargardzie i Gryficach. W Wałczu około 400 studentów studiuje w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej.

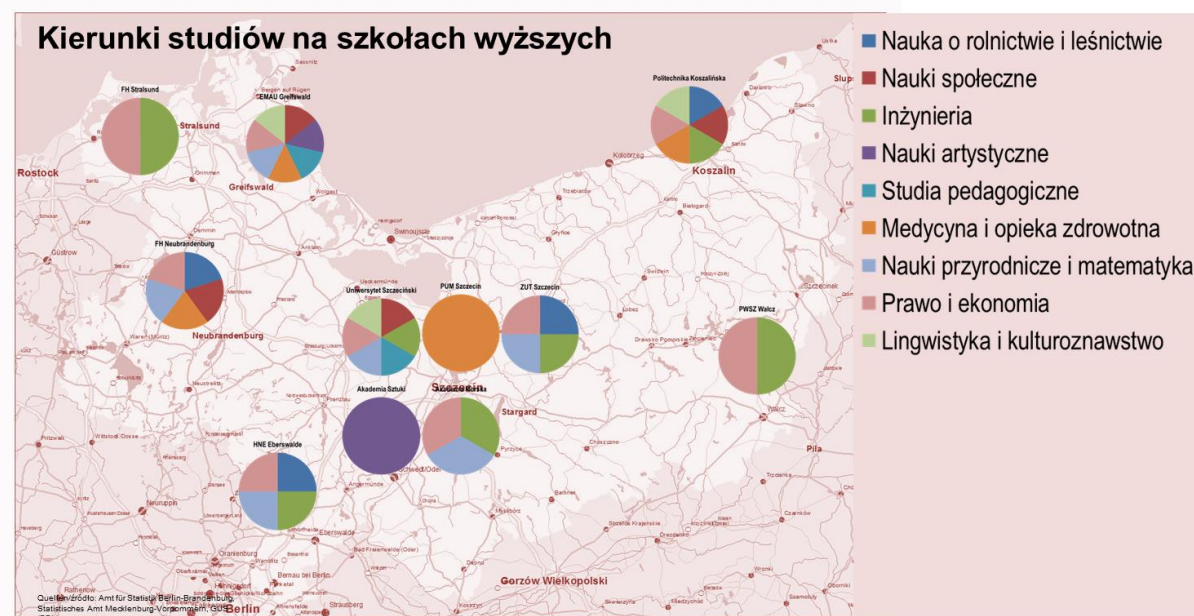
Rysunek 15: Szkoły wyższe i studenci na obszarze Euroregionu Pomerania w roku 2018.

Opracowanie własne na podstawie danych AfS BB (B III 1 – j / 18), StatA MV (B313 2018 00) oraz GUS-BDL (P3226)

Od 2013 r. liczba studentów wyraźnie zmalała - o ponad 22.000 osób. Spadek ten był szczególnie widoczny na Politechnice Koszalińskiej (-50%), szczecińskich szkołach wyższych (-25%) i Uniwersytecie w Greifswaldzie (-10%).

Przyczyną tego spadku jest rozwój demograficzny, a przede wszystkim ponadregionalna konkurencja renomowanych szkół wyższych w Polsce (przede wszystkim w Warszawie, Poznaniu) i Niemczech (przede wszystkim w Berlinie).

Uczelnie oferują studia humanistyczne (priorytetowo na Uniwersytecie w Greifswaldzie i Uniwersytecie Szczecińskim), inżynieryjne (priorytetowo Wyższa Szkoła Zawodowa Stralsund, ZUT Szczecin i Politechnika Koszalińska), prawne i ekonomiczne (priorytetowo Uniwersytet im. Ernsta Moritza Arndta Greifswald, Uniwersytet Szczeciński, Politechnika Koszalińska). Cechą charakterystyczną są kierunki studiów z priorytetami w zakresie nauk leśnych i rolnych, które oferują cztery szkoły wyższe (HNE Eberswalde, FH Neubrandenburg, ZUT Szczecin, Politechnika Koszalińska) oraz na gospodarkę morską na Akademii Morskiej w Szczecinie. Euroregionu wyróżniają również dwie kliniki uniwersyteckie w Greifswaldzie i Szczecinie, które od wielu lat współpracują ze sobą. Pomorski Uniwersytet Medyczny współpracuje od 2013 roku z klinikami Asklepios w Pasewalku i Schwedt/Oder i w ramach programu Asklepios szkoli studentów medycyny z Niemiec. Ukończenie tego kierunku studiów ten jest uznawane w całej Europie i prowadzi do uzyskania pozwolenia na wykonywanie zawodu lekarza. Uprawnia ona posiadacza do wykonywania zawodu lekarza w Niemczech bez ograniczeń. Po niedawnej zmianie w polskim ustawodawstwie pojawiły się pewne wątpliwości dotyczące uznawania pozwolenia na wykonywanie zawodu lekarza w niektórych niemieckich krajach związkowych, ale zostały one obecnie rozwiązane. W Akademii Sztuki w Szczecinie i na Uniwersytecie w Greifswaldzie istnieje możliwość studiowania sztuki i muzyki.

Rysunek 16: Kierunki studiów w szkołach wyższych Euroregionu Pomerania.

Opracowanie własne na podstawie danych ze stron internetowych prezentowanych uczelni

Badania i rozwój

Poza szkołami wyższymi na obszarze Euroregionu Pomerania działa szereg niezależnych instytucji badawczych (Tabela 11). Na szczególną uwagę zasługują: Instytut Badań i Techniki Plazmowej Leibniza i Instytut Fizyki Plazmowej Maxa Plancka w Greifswaldzie, Instytut Friedricha Loefflera na wyspie Riems w pobliżu Greifswaldu oraz Niemieckie Centrum Lotnictwa i Kosmonautyki (DLR), które swoje prace badawczo-rozwojowe w Neustrelitz koncentruje na tematach odbioru danych satelitarnych, teledetekcji satelitarnej, nawigacji, pogody w kosmosie, jak również ruchu jednostek morskiego i bezpieczeństwa na morzu. W Szczecinie istnieje duża liczba instytucji badawczych, z których część znajduje się na uczelniach wyższych, a inne są regionalnymi oddziałami krajowych instytucji badawczych. Ponadto w Koszalinie lub w jego pobliżu znajdują się również instytucje badawcze (hodowla roślin i laboratorium budowy dróg) oraz oddział Instytutu Rybołówstwa Morskiego w Świnoujściu.

Tabela 11: Samodzielne placówki badawcze na obszarze Euroregionu Pomerania

Opracowanie własne na podstawie danych ze portali internetowych związków badawczych i szkół wyższych

Lokalizacja	Ośrodek badawczy
Greifswald	Friedrich-Loeffler-Institut, Bundesforschungsinstitut für Tiergesundheit
Greifswald	Leibnitz-Institut für Plasmaforschung und Technologie e. V.
Greifswald	Max-Planck-Institut für Plasmaphysik – Teilinstitut
Greifswald	Institut für Marine Biotechnologie e.V.
Karlsburg	Institut für Diabetes „Gerhardt Katsch“
Neubrandenburg	Zentrum für Ernährungs- und Lebensmitteltechnologie GmbH
Neubrandenburg	Messen-Forschen-Prüfen-Instituts e.V.
Neustrelitz	Deutsches Zentrum für Luft- und Raumfahrt
Stralsund	Institute for Applied Computer Science
Stralsund	IRES - Institut für Regenerative EnergieSysteme
Eberswalde	Centre for Econics and Ecosystem Management
Eberswalde	biosphere.center
Szczecin	Ośrodek Archeologii Średniowiecza Krajów Nadbałtyckich Instytutu Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk
Szczecin	Centrum Bioimmobilizacji i Innowacyjnych Materiałów Opakowaniowych (CBiIMO)
Szczecin	Centrum Badania Paliw, Cieczy Roboczych i Ochrony Środowiska
Szczecin	Instytut Melioracji i Użytków Zielonych (IMiUZ), Zachodniopomorski ośrodek badawczy
Szczecin	Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej (IMGW). Biuro Meteorologicznych Prognoz Morskich
Szczecin	Instytut Budownictwa Wodnego Polskiej Akademii Nauk, Pracownia w Szczecinie
Szczecin	Państwowy Instytut Geologiczny (PIG). Oddział Pomorski w Szczecinie
Szczecin	Morski Instytut Rybacki, (MIR), Zakład Sortowania i Oznaczania Planktonu
Świnoujście	Morski Instytut Rybacki, (MIR), Stacja Badawcza w Świnoujściu
Szczecin	Narodowy Instytut Dziedzictwa. Pracownia Terenowa w Szczecinie
Bonin	Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin. Oddział w Boninie
Koszalin	Zachodniopomorskie Laboratorium Drogowe w Koszalinie
Szczecin	eLBRUS. Laboratoria Badawczo Rozwojowe Uniwersytetu Szczecińskiego
Szczecin	Centrum Badań Strukturalno-Funkcjonalnych Człowieka Uniwersytetu Szczecińskiego
Szczecin	Centrum Biologii Molekularnej i Biotechnologii Uniwersytetu Szczecińskiego

Wydatki na badania i rozwój w Brandenburgii i Meklemburgii-Pomorzu Przednim w ostatnich latach nieznacznie wzrosły, ale z wysokością wyraźnie poniżej 2% PKB wynosi znacznie mniej niż średnia krajowa dla Niemiec wynosząca 2,93% (Federalny Urząd Statystyczny). W 2017 r. wydatki na badania i rozwój w Województwie Zachodniopomorskim wyniosły 0,43 % PKB, co oznacza wzrost o 50% w stosunku do roku 2013, jednak nadal jest mniej niż połowa średniej krajowej (Tabela 12).

Tabela 12: Wewnętrzne wydatki BiR w % krajowego produktu brutto

Źródła: Eurostat (TGS00042) oraz Eurostat (TSC00001)

Obszar referencyjny	2013	2015	2017
Brandenburgia	1,55	1,66	1,69
Meklemburgia-Pomorze Przednie	1,80	1,87	1,81
Zachodniopomorskie	0,30	0,33	0,45
Niemcy	2,84	2,93	3,07
Polska	0,87	1,00	1,03

Kraje związkowe Meklemburgia-Pomorze Przednie i Brandenburgia oraz Województwo Zachodniopomorskie określiły w swoich regionalnych strategiach innowacyjności swoje strategiczne priorytety w zakresie innowacji. Elementy wspólne istnieją w szczególności w dziedzinach innowacji w zakresie zdrowia/nauk przyrodniczych, informacji i komunikacji, żywienia, transportu i mobilności oraz energii (patrz Tabela 12).

Tabelle 1: In den regionalen Innovationsstrategien der Länder Mecklenburg-Vorpommern und Brandenburg sowie die Wojewodschaft Westpommern benannte strategische Schwerpunkte

Quelle: Land Brandenburg (innoBB 2025 plus), MWBT (2014) und UMWZP (2011)

Regionalna Strategia Innowacji 2020 dla kraju Meckleburgia-Pomorze Przednie	Regionalna Strategia Innowacji kraju Brandenburgia (innoBB 2025 plus)	Regionalna Strategia Innowacji Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2011-2020
<p>Przyszłe pola:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Zdrowie/Life Sciences ▪ Zrównoważone technologie produkcji i nowe materiały, zwłaszcza w inżynierii mechanicznej ▪ Informacja i komunikacja ▪ Żywnienie ▪ Energia i klimat ▪ Mobilność 	<p>Klastry:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Zarządzanie zdrowiem ▪ Energetyka ▪ Transport, mobilność i logistyka ▪ Technologie informacyjno-komunikacyjne/media/przemysł twórczy ▪ Optyka i fotonika ▪ Przemysł spożywczy ▪ Tworzywa sztuczne i chemia ▪ Metal ▪ Turystyka 	<p>Technologie przyszłości:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Produkty małotonażowe i specjalne (kosmetyki, leki, chemikalia, materiały inteligentne w budownictwie, materiały dla energetyki odnawialnej, itp.), ▪ Technologie lokalnego rolnictwa ekologicznego i produkcji żywności ▪ niemodyfikowanej genetycznie oraz nie zawierającej składników nawozowych i bez konserwantów, ▪ Technologie informatyczne - oprogramowanie specjalnego przeznaczenia („niszowe”), ▪ Zintegrowane technologie transportowe (woda – kolej - drogi lądowe - powietrze), ▪ Technologie zaawansowanych obiektów pływających, wytwarzanych w miejscach po zanikającym przemyśle masowym (jachty, łodzie i małe statki specjalnego przeznaczenia, sprzęt podwodny, promy, kutry, itp.), ▪ Technologie dla medycyny, ▪ Technologie budownictwa specjalnego (renowacje, obiekty podwodne i podziemne), ▪ Technologie produktów z drewna, ▪ Technologie związane z przeladunkiem paliw i surowców, ▪ Technologie usprawniające zarządzanie w sferze nieprodukcyjnej, ▪ Technologie usprawniające turystykę, ▪ Technologie ochrony środowiska, ▪ Technologie w energetyce odnawialnej, ▪ Biotechnologia i nanotechnologia.

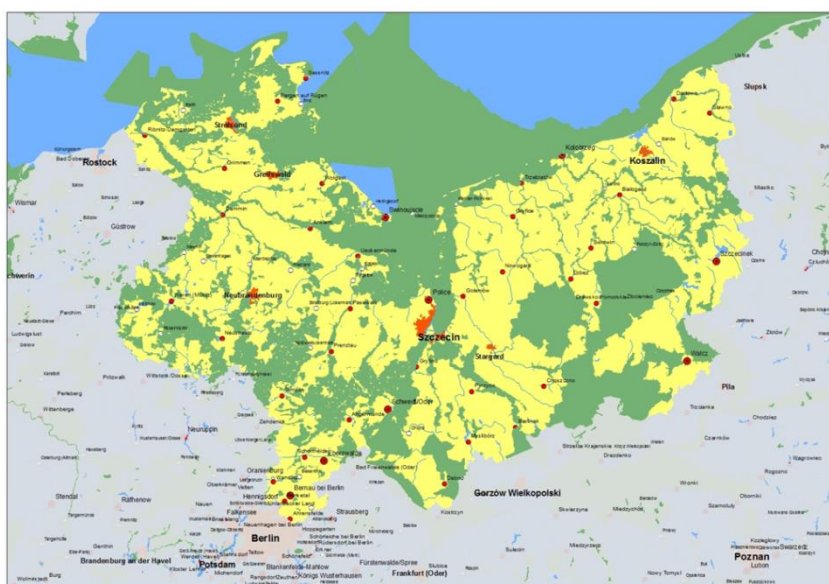
Analiza mocnych i słabych stron: nauka i badania

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none">• szeroki zakres szkół wyższych z częściowo doskonałą renomą• najlepszy poziom badań w dziedzinach: medycyna, fizyka plazmowa, technologie środowiskowe i energetyczne, liczne placówki badawcze w Szczecinie.• silny profil leśniczy/rolniczy i morski.• częściowo już intensywna współpraca (np. UMG i PUM)• korespondujące ze sobą priorytety Regionalnych Strategii Innowacyjności	<ul style="list-style-type: none">• zmniejszająca się liczba studentów, szczególnie w Szczecinie• brak wyróżniającej się pozycji naukowej w zakresie badań naukowych na tle całego kraju, z wyjątkami (medycyny).• niski poziom wydatków na badania i rozwój
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none">• ściślejsza współpraca w dziedzinach: leśnictwo i rolnictwo, medycyna, technologie energetyczne i technologia ochrony środowiska.• wspólne wysiłki na rzecz transferu technologii• wspólne wsparcie dla nowo powstających przedsiębiorstw• stworzenie i prowadzenie jednej lub więcej wspólnych organizacji badawczych• tworzenie angielskojęzycznych i dwujęzycznych kierunków studiów, aby zwiększyć swoją atrakcyjność dla studentów spoza Euroregionu Pomerania	<ul style="list-style-type: none">• „drenaż mózgów” spowodowany konkurencją ze strony najlepszych uniwersytetów

4.6 Przyroda i środowisko

Ochrona przyrody

Euroregion Pomerania charakteryzuje się rozległymi obszarami leśnymi i pojezierzy, krajobrazami nadmorskimi i zatokowymi oraz zróżnicowanym krajobrazem nadmorskim. Duża część tych obszarów wchodzi w skład europejskiego systemu obszarów chronionych NATURA 2000, zwłaszcza obszary położone wzdłuż całego wybrzeża Morza Bałtyckiego, w dolinach rzek (np. Odra, Piana, Ina, Drawa, Tywa, Płonia), obszary jezior i lasów (Pojezierze Meklemburskie oraz Pojezierze Ińskie i Drawskie, Puszcza Barlinecka, Puszcza Drawska, Schorfheide).

- **6** parki narodowe
- **2** rezerwy biosfery
- **14** parki przyrody / krajobrazowe

Rysunek 17: Obszary Natura-2000-Gebiete w Euroregionie Pomerania.

Opracowanie własne na podstawie EEA 2019

W obszarze Euroregionu położone są 22 duże obszary chronione o łącznej powierzchni 920.000 ha, co odpowiada prawie jednej czwartej całkowitej powierzchni Euroregionu (Tabela 13).

Tabela 13: Obszary chronione na terenie Euroregionu Pomerania.

LUNG (2019), MLUL (2019), GDOŚ (2019)

Obszary chronione	Powierzchnia w Euroregionie* [ha]
Województwo Zachodniopomorskie	246.229
Woliński Park Narodowy	10.937
Drawieński Park Narodowy	5.471
Szczeciński Park Krajobrazowy „Puszcza Bukowa”	20.938
Park Krajobrazowy Dolina Dolnej Odry	7.149
Cedyński Park Krajobrazowy	83.970
Iński Park Krajobrazowy	44.003
Drawski Park Krajobrazowy	61.921
Barlinecko-Gorzowski Park Krajobrazowy	11.840
Brandenburgia	320.731
Nationalpark Unteres Odertal	27.000
Biosphärenreservat Schorfheide-Chorin	129.161
Naturpark Barnim	74.870
Naturpark Uckermärkische Seen	89.700
Mekleburgia-Pomorze Przednie	351.950
Nationalpark Jasmund	3.100
Nationalpark Vorpommersche Boddenlandschaft	78.600
Müritz-Nationalpark	32.200
Biosphärenreservat Südost-Rügen	22.800
Naturpark Feldberger Seenlandschaft	34.700
Naturpark Mecklenburgische Schweiz und Kummerower See	30.800
Naturpark Insel Usedom	59.000
Naturpark Am Stettiner Haff	53.700
Naturpark Flusslandschaft Peenetal	33.400
Naturpark "Nossentiner/Schwinzer Heide"	3.650

Zmiany klimatu

Badacze klimatu spodziewają się znaczących zmian w wyniku przemian klimatycznych również dla Euroregionu Pomerania. Zakłada się, w zależności od przyjętego scenariusza, że średnia roczna temperatura wzrośnie do 2100 roku znacząco to znaczy - średnio od 1,2°C (scenariusz zakładający ochronę klimatu) do 3,7°C (scenariusz zakładający proces bez działań ochrony klimatu). Naukowcy przewidują, że do 2100 r. nastąpi wzrost poziomu morza od 25 do 100 cm, również w zależności od rozważanego scenariusza. Należy się też spodziewać wzrostu częstotliwości występowania zjawisk ekstremalnych, takich jak ekstremalne upały i opady atmosferyczne. Prognozowany jest także wzrost liczby ekstremalnych zjawisk sztormowych wzdłuż wybrzeża Bałtyku (DWD 2018, DWD 2019, MŚ 2013).

Odnawialne źródła energii

Euroregion Pomerania oferuje dobre warunki do produkcji energii odnawialnej, szczególnie w strefie przybrzeżnej, ze względu na dobre właściwości wiatrowe, duży czas nasłonecznienia i dostępną biomasę z leśnictwa i rolnictwa.

	2013	2014	2015	2016	2017
Meklemburgia – Pomorze Przednie	98,1	112,0	145,9	147,7	173,4
Brandenburgia	62,2	64,9	72,1	73,2	86,8
Zachodniopomorskie	44,9	51,7	63,8	62,6	71,8

Tabela 14: Udział energii odnawialnych w zużyciu energii elektrycznej brutto.

AEE (2020) oraz GUS-BDL (P1674)

W ostatnim czasie zmiany ustawodawcze, ale też w szczególności malejąca akceptacja głównie rozbudowy energetyki wiatrowej, spowolniły rozwój energetyki odnawialnej (ustawa o energii odnawialnej 2017 w Niemczech i ustawa o inwestycjach w elektrownie wiatrowe 2016 w Polsce). W perspektywie krótko- i średnioterminowej nie należy spodziewać się zmian ram prawnych. Jednocześnie wzrasta presja na przestrzeganie Paryskiego porozumienia w sprawie ochrony klimatu. W nadchodzących latach należy się więc spodziewać, że wysiłki skoncentrują się na wykorzystaniu biomasy lub fotowoltaiki. Należy również zakładać zwiększone wykorzystania energii odnawialnych w pojazdach (elektromobilność, ogniwa paliwowe).

Rozwój energii odnawialnych w Euroregionie Pomerania jest generalnie bardzo zaawansowany. W Meklemburgii-Pomorzu Przednim prawie 75% więcej energii elektrycznej wytwarzanej jest z odnawialnych źródeł energii niż zużywane jest w kraju związkowym. Obliczono, że prawie 90% zużycia energii elektrycznej w Brandenburgii i prawie 75% na Pomorzu Zachodnim może być wytwarzane z odnawialnych źródeł energii. Nawet jeśli brak jest aktualnych danych, to dla powiatów Barnim i Uckermark udział odnawialnych źródeł energii w wytwarzaniu prądu jest nadal znacznie wyższy, ponieważ w Brandenburgii duża część prądu wytwarzana jest w elektrowniach opalanych węglem brunatnym na Łużycach.

Analiza mocnych i słabych stron: przyroda i środowisko

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none">• bardzo wysoka jakość przyrody• zaawansowane wykorzystanie odnawialnych źródeł energii• możliwości badawcze w zakresie ochrony przyrody i ochrony środowiska naturalnego• wieloletnia współpraca w zakresie ochrony przyrody (Międzynarodowy Park Dolina Dolnej Odry)• inicjatywy na rzecz wykorzystania odnawialnych źródeł energii w niemieckiej i polskiej części Euroregionu	<ul style="list-style-type: none">• brak wspólnej sieci wszystkich instytucji edukacji ekologicznej reprezentowanych w Euroregionie Pomerania.• znacznie zmniejszony potencjał rozwojowy w sektorze energetyki wiatrowej na skutek regulacji prawnych
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none">• modelowy region energii odnawialnych: Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, test wykonalności i akceptacji regionu zeroemisyjnego, prezentacja Euroregionu jako "Zielonego regionu", rozwój możliwości badawczych w dziedzinie odnawialnych źródeł energii.• utworzenie platformy edukacji ekologicznej służącej wymianie doświadczeń.• transgraniczne zarządzanie Międzynarodowym Parkiem Doliny Dolnej Odry, ewentualnie w ramach wspólnej struktury (EUWT)• Wzmocnienie rolnictwa ekologicznego, regionalnego• Rozwiązywanie konfliktów dotyczących użytkowania poprzez uzgodnienie wspólnych celów rozwojowych, w szczególności dla Doliny Dolnej Odry, Zalewu Szczecińskiego oraz wysp Uznam i Wolin.	<ul style="list-style-type: none">• konflikt interesów pomiędzy ochroną przyrody, rozwojem gospodarczym i osadniczym, w szczególności w związku z wykorzystaniem Odry jako drogi wodnej i rozwojem metropolii szczecińskiej.• różne ambicje i ramy prawne dla rozwoju energii odnawialnej

4.7 Podsumowanie analizy słabych i mocnych stron

Poniżej przedstawiono zestawienie słabych i mocnych stron wynikających z podsumowania i wynikającej z niego potrzeby działania.

Obszar tematyczny	Główne wnioski	Wymagane działania
Lokalizacja i przestrzeń	<ul style="list-style-type: none"> W dużej części obszary wiejskie z obszarem metropolitalnym Szczecina i ośrodkami regionalnymi jako filarami rozwoju regionalnego Ponadregionalne osie rozwoju w kierunku Berlina, Hamburga, Skandynawii, Gdańska i Poznania stanowią potencjał rozwojowy 	<ul style="list-style-type: none"> Wzmocnienie współpracy w transgranicznym obszarze metropolitalnym Szczecina Wzmocnienie współpracy z sąsiednimi obszarami metropolitalnymi
Transport i mobilność	<ul style="list-style-type: none"> Niezadawalająca jakość połączeń transgranicznych w transporcie publicznym Transgraniczna sieć drogowa generalnie dobrze rozwinięta, spodziewany wzrost w transporcie towarowym z uwagi na transport z i do zaplecza portu Szczecin-Świnoujście Liczne załączki rozwoju alternatywnych ofert w zakresie mobilności 	<ul style="list-style-type: none"> Poprawa jakości transgranicznych połączeń transportu publicznego Monitorowanie kluczowych projektów drogowych i ich konsekwencji Wspólne opracowywanie przyszłościowych ofert w zakresie mobilności
Obywatele i społeczeństwo	<ul style="list-style-type: none"> Stale rozwija się sieć powiązań transgranicznych (pracownicy i przedsiębiorstwa transgraniczne) Znajomość języka sąsiada, szczególnie po stronie niemieckiej, jest nadal niska, ale wypracowano obiecujące działania na przyszłość Coraz większe usieciowienie ofert kulturalnych, ale także dalszy potencjał zarówno w zakresie współpracy sieciowej, jak i adresowaniu tej oferty do grup docelowych z kraju sąsiada Nadal zachodzą zmiany demograficzne, zwłaszcza starzenie się społeczeństwa Współpraca między instytucjami opieki zdrowotnej w Euroregionie jest intensywna, ale w praktyce nadal istnieją bariery prawne 	<ul style="list-style-type: none"> Wspieranie integracji obywateli kraju sąsiada poprzez wielojęzyczne usługi obywatelskie i promowanie codziennych spotkań Tworzenie ciągłych możliwości nauki języka sąsiada i umiejętności interkulturowych Kontynuowanie współpracy kulturalnej i jeszcze silniejsze komunikowanie się Zbadanie i wdrożenie możliwości transgranicznego świadczenia usług publicznych Usunięcie przeszkód prawnych w transgranicznym świadczeniu usług zdrowotnych i dalszy rozwój współpracy
Gospodarka i zatrudnienie	<ul style="list-style-type: none"> Nawiązana współpraca instytucji otoczenia biznesu (Dom Gospodarki w Szczecinie, Centra Usługowo - Doradcze) Konkurencja o inwestorów i między przedsiębiorstwami z jednej strony, potencjał dla współpracy branżowej lub międzynarodowego marketingu lokalizacji z drugiej strony Pozytywny rozwój turystyki, ogólnie nadal niewiele ofert łączonych, potencjał w zakresie turystyki aktywnej i marketingu produktów Pogłębiający się niedobór wykwalifikowanych pracowników jako główne wyzwanie przyszłości 	<ul style="list-style-type: none"> Ocena istniejących ofert wsparcia dla przedsiębiorstw i, w razie potrzeby, i w przyszłości ich ponowne dostosowanie Badanie i wdrażanie metod współpracy w zakresie współpracy sieci przedsiębiorstw, transferu technologii i marketingu terenów przemysłowych Rozwój i marketing transgranicznych produktów turystycznych Współpraca w zakresie monitorowania rynku pracy i szkoleń transgranicznych

Obszar tematyczny	Główne wnioski	Wymagane działania
Przyroda i środowisko	<ul style="list-style-type: none">• Wysoka jakość środowiska naturalnego• Konflikty użytkowania, zwłaszcza w regionie metropolitalnym Szczecina i Dolinie Dolnej Odry• Strategiczne ambicje w regionie w odniesieniu do zrównoważonego rozwoju regionalnego i ochrony klimatu idą w tym samym kierunku• Euroregion Pomerania zajmuje czołową pozycję w produkcji energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii; jednocześnie możliwości rozbudowy są ograniczone, zwłaszcza w przypadku energii wiatrowej	<ul style="list-style-type: none">• Wspólne działania na rzecz ochrony różnorodności biologicznej i zrównoważonego wykorzystania obszarów chronionych• Większa wymiana informacji na temat zrównoważonego rozwoju i realizacji wspólnych projektów modelowych• Większa wymiana w zakresie energii odnawialnych oraz rozwój regionalnych lub transgranicznych łańcuchów kreacji wartości

5 Euroregionalna Strategia Rozwoju do roku 2030

Na podstawie analizy mocnych i słabych stron oraz zidentyfikowanych w nich deficytów i możliwości rozwojowych sformułowano cztery centralne cele rozwojowe:

- poprawa transgranicznych połączeń transportowych
- wzmocnienie innowacyjnego, ekologicznego wzrostu gospodarczego
- wzmocnienie współpracy w społeczeństwie i administracji
- wspólna ochrona naturalnych podstaw egzystencji

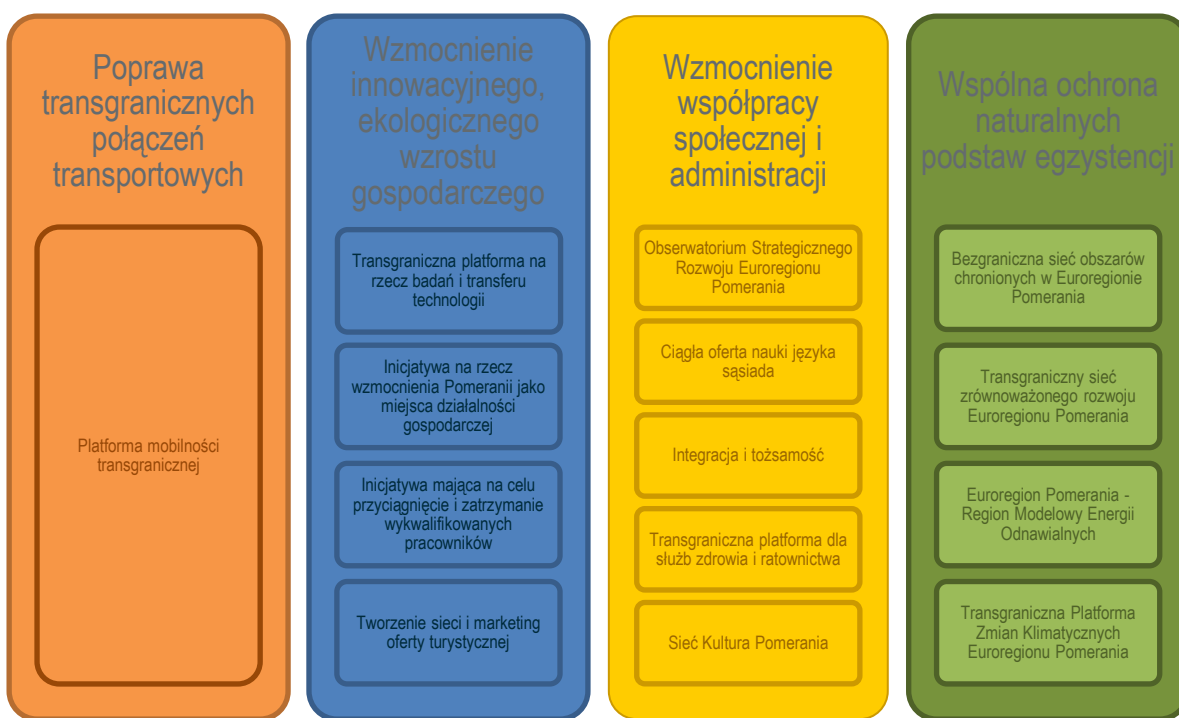
Cel rozwoju "**Poprawa transgranicznych połączeń transportowych**" ma fundamentalne znaczenie ze względu na coraz większą współzależność i wysokie wymagania w zakresie mobilności transgranicznej. Analiza wykazała, że istnieje ogromna potrzeba działania w dziedzinie publicznego transportu pasażerskiego. W przypadku transportu drogowego to przede wszystkim projekty inwestycyjne, które mają bezpośredni wpływ na ruch transgraniczny, takie jak budowa tunelu pod Świną i zachodniej obwodnicy Szczecina oraz ich skutki, muszą być monitorowane i w razie konieczności muszą być podejmowane działania w celu zapewnienia wydajności sieci drogowej i uniknięcia potencjalnie negatywnych skutków, w szczególności transportu ciężarowego.

Cel rozwojowy "**Wzmocnienie innowacyjnego, ekologicznego wzrostu gospodarczego**" służy wzmocnieniu rozwoju gospodarczego Euroregionu Pomerania, przede wszystkim poprzez intensyfikację współpracy w dziedzinie badań i transferu technologii, wzmocnienie współpracy w zakresie rekrutacji wykwalifikowanych pracowników oraz rozszerzenie współpracy gospodarczej, szczególnie w sektorach o dużym znaczeniu w całym Euroregionie.

Cel rozwojowy "**Wzmocnienie współpracy społecznej i administracji**" ma na celu dalsze uwzględnienie realiów współzależności transgranicznej oraz uczynienie pracy i życia po obu stronach granicy coraz bardziej częścią codziennego życia. Ogromne znaczenie ma otwarte społeczeństwo obywatelskie, które jest w stanie wykorzystać korzyści płynące ze współpracy obu kultur i obszarów gospodarczych. Podstawowym warunkiem jest tu umiejętność porozumiewania się po "drugiej stronie" - w tym celu ważne jest jak najwcześniejsze zdobycie wiedzy o języku i kulturze kraju sąsiada. Ale prosty, niebiurokratyczny dostęp do usług publicznych, np. w zakresie opieki zdrowotnej, oferty kulturalnej czy edukacji, powinien być również rzeczą oczywistą.

W ramach celu rozwoju "**Wspólnej ochrony naturalnych podstaw egzystencji**", dąży się do zachowania unikalnych krajobrazów naturalnych, ochrony klimatu i zrównoważonego rozwoju Euroregionu Pomerania. Obejmuje to działania na rzecz

ochrony przyrody i gatunków, edukację w zakresie zrównoważonego rozwoju, wykorzystanie odnawialnych źródeł energii oraz radzenie sobie ze skutkami zmian klimatycznych.

Rysunek 18: Cele rozwojowe i kluczowe projekty Koncepcji Rozwoju i Działań Euroregionu Pomerania 2021-2030

Przedstawione powyżej kluczowe projekty odnoszą się do pilnej potrzeby współpracy i charakteryzują generowaniem znaczących efekty dla całego Euroregionu. Ich wdrożenie wymaga koordynacji na poziomie całego Euroregionu poprzez zaangażowanie wszystkich kompetentnych podmiotów. Silniejszy strategiczny monitoring działań przez Euroregion Pomerania to duża szansa na to, by wartość dodana współpracy transgranicznej była w pełni efektywnie wykorzystana.

5.1 Poprawa jakości transgranicznych połączeń komunikacyjnych

5.1.1 Platforma mobilności transgranicznej

Status quo i potrzeba działania

Czas podróży w przypadku połączeń transgranicznych, komfort podróży, częstotliwość przesiadek i bezpieczeństwo połączeń, ale także dostępność taryf transgranicznych i informacji o transporcie publicznym są szczególnie w przypadku podróży poza Szczecinem często bardzo niezadowolające. W celu poprawy jakości usług, potrzebne jest zapewnienie połączeń na węzłach Szczecin i Pasewalk, likwidacja wąskich gardeł infrastrukturalnych, szczególnie na trasach Berlin-Szczecin, Berlin-Stralsund, Szczecin-Gdańsk. Istnieje również potrzeba podjęcia działań dotyczących częstotliwości połączenia transgranicznego na trasie Berlin-Szczecin, zwłaszcza w godzinach szczytu, ze względu na zakładany stały wzrost popytu ze strony osób dojeżdżających do pracy i turystyki w najbliższych latach. Liczba połączeń oferowanych przez prywatne przedsiębiorstwa autobusowe, zwłaszcza na trasie Berlin-Szczecin, pokazuje, że na tej trasie panuje duży popyt na usługi transportowe. Taryfy transgraniczne obowiązują obecnie tylko do Szczecina. Systemy informacji pasażerskiej nie są zintegrowane i tylko częściowo umożliwiają uzyskanie informacji o istniejących ofertach transportu publicznego lub możliwościach rezerwacji usług. Dotyczy to w szczególności przewozów autobusowych realizowanych przez dużą liczbę prywatnych firm autobusowych na Pomorzu Zachodnim, ponieważ są one realizowane głównie na obszarach wiejskich.

W najbliższych latach można spodziewać się poprawy infrastruktury kolejowej. W szczególności dwutorowa rozbudowa i elektryfikacja linii kolejowej Berlin - Angermünde - Szczecin do 2026 r., zakończenie budowy Szczecińskiej Kolei Metropolitalnej SKM do 2023 r. poprawią również sytuację w zakresie transgranicznego pasażerskiego transportu kolejowego. Równoległe z budową Szczecińskiej Kolei Metropolitalnej zostanie wprowadzona wspólna taryfa dla Szczecińskiego Regionu Metropolitalnego. Modernizacja linii Berlin - Stralsund jest wpisana do Federalnego Planu Dróg jako tzw. pilna potrzeba, a dla linii Szczecin - Koszalin - Gdańsk Polskie Koleje Państwowe (PKP-PLK) prowadzą studium wykonalności dla modernizacji. Stwarza to ogromne możliwości rozwoju transgranicznych kolejowych przewozów pasażerskich. Na przykład, wspólne taryfy i zintegrowana informacja pasażerska byłyby łatwiejsze do zrealizowania, gdyby istniał zintegrowany system taryfowy w Szczecińskim Obszarze Metropolitalnym. Po wdrożeniu działań rozwojowych Berlin - Szczecin, Berlin - Stralsund i Szczecin - Gdańsk znacznie wzrośnie bezpieczeństwo połączeń na węzłach Pasewalk i Szczecin, oferując tym samym znacznie szybsze i wygodniejsze połączenia transgraniczne z Berlinem, Szczecinem, Hamburgiem i nad Bałtyk.

W Euroregionie istnieje tylko kilka transgranicznych regularnych usług transportu publicznego, co prawdopodobnie częściowo wynika z sytuacji popytowej, a częściowo z odmiennej organizacji i finansowania transportu publicznego. Wynikające z tego konflikty interesów nie zostały jak dotąd odpowiednio rozwiązane. Podstawowa oferta, zwłaszcza w okolicach Szczecina, na wyspach Uznam-Wolin i w Dolinie Dolnej Odry, uważana jest jednak za ukierunkowaną na cel w sensie silniejszej integracji obu podobszarów, zwłaszcza w kontekście umożliwienia wzajemnego korzystania z ofert kultury i rozrywki także tym, którzy nie mogą korzystać z własnego pojazdu (zwłaszcza dzieci i młodzież oraz osoby starsze).

W dziedzinie transportu drogowego należy zauważyć, że w ostatnich latach zrealizowano wiele projektów infrastrukturalnych, szczególnie po stronie polskiej, lub ich zakończenie planowane jest w najbliższych latach. Dotyczy to w szczególności dróg ekspresowych S3, S6 i S10. Inne ważne projekty są obecnie w przygotowaniu, w szczególności budowa tunelu pod Świną do 2022 roku oraz budowa zachodniej obwodnicy Szczecina. Oba projekty będą miały znaczący wpływ na transgraniczny transport drogowy. Oprócz lepszych połączeń transgranicznych, należy również uwzględnić negatywne skutki spowodowane zwiększonym ruchem drogowym, w szczególności ruchem pojazdów ciężarowych.

Dalsze projekty o znaczeniu transgranicznym są obecnie przedmiotem dyskusji o przyszłości:

- Południowe połączenie wyspy Uznam poprzez odbudowę mostu Karniner Brücke,
- Północne połączenie portu w Schwedt/Oder.

Ponadto region przygraniczny, podobnie jak inne regiony Europy, stoi w obliczu wyzwania, jakim jest kształtowanie się zmian w zakresie mobilności, które już się rozpoczęły. Dla Euroregionu Pomerania istotne będzie opracowanie i

wdrożenie innowacyjnych rozwiązań w tym w dużej mierze wiejskim regionie, np. poprzez elastyczne usługi dyżurnych przewozów autobusowych na telefon, ale także poprzez lepsze powiązanie ze sobą poszczególnych gałęzi transportu. Współpraca transgraniczna jest tu szczególnie przydatna do wymiany doświadczeń i tworzenia nowych ofert w zakresie mobilności transgranicznej.

Podejście do działania

Ze względu na kluczowe znaczenie tematu mobilności dla Euroregionu Pomerania, zaleca się utworzenie "Platformy mobilności transgranicznej". Platforma służy do wymiany informacji na temat kwestii związanych z mobilnością transgraniczną i inicjowania konkretnych projektów. Należy zaangażować odpowiednie podmioty na wszystkich szczeblach działania, w szczególności administrację transportową i przedsiębiorstwa transportowe, władze lokalne i przedstawiciele interesu gospodarczych. W razie potrzeby platforma może zostać wykorzystana do zainicjowania tworzenia specjalistycznych grup roboczych.

Prace "Platformy mobilności transgranicznej" skupią się w szczególności na

- Wymianie informacji na temat projektów inwestycyjnych mających skutki transgraniczne,
- Obserwacji i informowaniu o potrzebach w zakresie mobilności transgranicznej, szczególnie w związku z dojazdami do pracy, ale także ruchem turystycznym i rekreacyjnym,
- Identyfikacja istniejących lub pojawiających się konfliktów celów i interesów oraz inicjowanie środków mediacji w przypadku konfliktów
- Zainicjowanie środków mających na celu poprawę usług w zakresie mobilności transgranicznej, w szczególności w zakresie
 - nowej, transgranicznej infrastruktury transportowej,
 - nowych transgranicznych usług transportu publicznego, w taryfach transgranicznych,
 - transgranicznych zintegrowanych systemów informacji pasażerskiej, które w pełni odzwierciedlają istniejący zakres usług,
- Wspieranie wymiany wiedzy specjalistycznej na temat koncepcji zrównoważonej mobilności oraz zapewnienie transgranicznej użyteczności odpowiednich ofert.

Zaleca się zorganizowanie "Platformy mobilności transgranicznej" jako otwartego, regularnie się spotykającego forum. Opracowanie podtematów technicznych powinno odbywać się w powołanych w tym celu komitetach ekspertów, np. w eksperckich grupach roboczych, w których uczestniczą kompetentne specjalistyczne podmioty.

Kamienie milowe

2020-2022	2022-2027	2027+
<ul style="list-style-type: none">• Ustanowienie Platformy Mobilności Transgranicznej• Organizacja regularnych spotkań informacyjnych	<ul style="list-style-type: none">• w razie potrzeby: powoływanie kolejnych specjalistycznych grup roboczych• wspieranie środków mających na celu poprawę usług w zakresie mobilności transgranicznej, np. rozwój taryf transgranicznych i systemów informacji pasażerskiej	<ul style="list-style-type: none">• Uruchomienie dalszych usług i infrastruktury w zakresie mobilności transgranicznej

Krąg podmiotów

<ul style="list-style-type: none">• powiaty Barnim i Uckermark,• Ministerstwo Energii Meklemburgii-Pomorza Przedniego, Ministerstwo Infrastruktury Brandenburgii, Senat ds. Transportu Berlina• Związek Komunikacyjny Berlin-Brandenburgia• Przedsiębiorstwo Transportowe Meklemburgia-Pomorze Przednie Sp. z o.o.• Związek Planowania Regionalnego Barnim-Uckermark• Związek Planowania Pomorza Przedniego• Związek Planowania Pojezierza Meklemburskiego	<ul style="list-style-type: none">• Miasto Szczecin (ZDiTM)• Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego• Stowarzyszenie Szczeciński Obszar Metropolitalny (SSOM)• gminy• Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego (RBGP WZP)• Polskie Koleje Państwowe PLK
--	---

- DB Netz AG
- Przedsiębiorstwa Transportowe Usedomer Bäderbahn
- Przedsiębiorstwo Transportowe Pomorze Przednie-Greifswald
- Uckermärkische Verkehrsgesellschaft
- DB Regio AG, region północno-wschodni
- Związek Komunalny Pomerania
- Biuro Szczecińskiego Regionu Metropolitalnego
- Przewozy Regionalne
- PKP InterCity
- TLK
- PKS
- Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Pomerania

Rola stowarzyszeń tworzących Euroregion Pomerania

- Inicjowanie i monitorowanie platformy w ścisłej współpracy z innymi podmiotami transgranicznymi

5.2 Wzmocnienie innowacyjnego, ekologicznego wzrostu gospodarczego

5.2.1 Transgraniczna platforma badań i transferu technologii

Status quo i potrzeba działania

Analiza stanu istniejącego wykazała, że uczelnie w Euroregionie konkurują o studentów i naukowców z innymi regionami europejskimi, zwłaszcza z Berlinem i regionami metropolitalnymi w Polsce. Jednocześnie Regionalne Strategie Innowacji oraz profilowanie uniwersytetów i środowiska badawczego pokazują, że istnieje wiele punktów stykowych, które można wykorzystać we współpracy, szczególnie w zakresie innowacji w dziedzinie zdrowia/nauk przyrodniczych, informacji i komunikacji, żywienia, transportu i mobilności oraz energii.

Uczelnie w Euroregionie współpracują ze sobą szczególnie w ramach programu współpracy Interreg i istnieją partnerstwa uniwersyteckie, np. pomiędzy Uniwersytetem w Greifswaldzie i Uniwersytetem w Szczecinie, Wydziałem Medycznym Uniwersytetu w Greifswaldzie i PUM lub poprzez wspólne programy ERASMUS.

Jednocześnie nie ma obecnie żadnej współpracy badawczej, przynajmniej nie na szczeblu europejskim, w ramach Ramowego Programu Badań.

W Euroregionie Pomerania wiele instytucji działa w obszarze transferu technologii, zarówno na uczelniach wyższych, jak i w instytucjach pozauniwersyteckich. Jak dotąd współpraca prawie nie miała miejsca.

Współpraca uczelni w zakresie innowacji wyznaczonych w strategiach innowacyjności oraz intensywniejsza wymiana studentów poprzez studia transgraniczne, wzmocniłaby atrakcyjność i konkurencyjność Euroregionu Pomerania w zakresie nauki i badań oraz stanowiła unikalny atut, szczególnie w kontekście krajowym.

Podejście do działania

W związku z tym zaleca się ustanowienie transgranicznej platformy badań i transferu technologii. Celem platformy powinno być wzmocnienie Pomeranii jako ośrodka naukowo-badawczego poprzez zacieśnienie współpracy pomiędzy uczelniami wyższymi, instytucjami badawczymi i ośrodkami transferu technologii.

Należy skupić się na centralnych obszarach innowacji określonych w regionalnych strategiach innowacyjnych, przy czym należy również uwzględnić szczególne potrzeby współpracy transgranicznej, np. w zakresie interkulturowości i języka.

Dotyczy to współpracy w dziedzinie nauczania, badań naukowych i transferu technologii.

Konkretne indywidualne działania mogą obejmować

- Silniejsze połączenie w sieć korespondujących ze sobą dziedzin,
- Wspólne korzystanie z infrastruktury badawczej i realizacja wspólnych projektów badawczych (np. w ramach programu "Horizon Europe"),
- Opracowanie i wdrożenie wspólnych możliwości studiów i staży, które optymalnie pozwolą na uzyskanie uznawanych międzynarodowo dyplomów,
- Silniejsza, transgraniczna, promocja Pomeranii jako miejsca nauki i badań zarówno wewnątrz jak i na zewnątrz, np. poprzez wspólne imprezy kulturalne, wprowadzenie nagrody za innowacyjność, wspólne imprezy informacyjne.

Jako jedno z możliwych podejść, zalecamy zbadanie możliwości stworzenia transgranicznych kampusów innowacyjnych. Powinny one służyć ułatwieniu innowacji w tym obszarze, być dobrze powiązane z uniwersytetami / instytucjami badawczymi w Euroregionie i odpowiadać sektorowemu profilowi danej lokalizacji. W tych kampusach, wspieranych wspólnie przez niemieckie i polskie instytucje badawcze; zwłaszcza młodzi naukowcy z obu krajów uczą się i pracują wspólnie z lokalnymi firmami nad praktycznymi, innowacyjnymi rozwiązaniami.

Kamienie milowe

2020-2022	2022-2027	2027+
<ul style="list-style-type: none">Ocena potrzeb w zakresie współpracy, z uwzględnieniem regionalnych strategii innowacyjności i konkretnych kwestii transgranicznych oraz opracowanie strategii współpracyZainicjowanie sieci wszystkich uczelni w Euroregionie Pomerania na poziomie zarządzania uczelnią (Konferencja Rektorów)Zbadanie wykonalności podejścia transgranicznego kampusu innowacji	<ul style="list-style-type: none">wspólna prezentacja zewnętrzna (np. wydarzenia kulturalne)Utworzenie transgranicznej platformy informacyjnej o szkolnictwie wyższym (np. o kierunkach studiów, stażach w sąsiednim kraju)Ustanowienie "Nagrody Innowacyjności Pomerania"Realizacja wspólnych projektów badawczychPoszerzenie oferty przedmiotów oferowanych w języku angielskim lub języku sąsiadaWspólne programy studiów (szkoły letnie, cykle wykładów, e-learning, Citizens Science)Tworzenie transgranicznego transferu technologii, np. poprzez tworzenie transgranicznych obozów innowacyjnych	<ul style="list-style-type: none">Wspólny budżet badawczy na rzecz promocji współpracy badawczej w Euroregionie PomeraniaWspólnie wykorzystywana i finansowana infrastruktura badawcza (np. EUWT)

Krąg podmiotów

<ul style="list-style-type: none">Uniwersytet w Greifswaldzie / Wydział Medycyny Uniwersytetu w Greifswaldzie, Wyższa Szkoła Zawodowa w Stralsundzie, Wyższa Szkoła Zrównoważonego Rozwoju w Eberswalde, Wyższa Szkoła Zawodowa w NeubrandenburguPozauniwersyteckie instytuty badawcze (IPP Greifswald, DLR Neustrelitz, DZNE Greifswald, IMP, Instytut Fryderyka-Löfflera)MWFK Brandenburgia / MBWK Meklemburgia-Pomorze Przednie	<ul style="list-style-type: none">Uniwersytet Szczeciński, Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie, Pomorski Uniwersytet Medyczny, Akademia Morska w Szczecinie, Akademia Sztuki w Szczecinie, Politechnika Koszalińska, PWSZ w WałczuPolska Akademia NaukUrząd Marszałkowski Województwa ZachodniopomorskiegoZachodniopomorski Urząd Wojewódzki
--	---

Rola stowarzyszeń tworzących Euroregion Pomerania

Uczelnie i instytucje badawcze Euroregionu powinny przejąć inicjatywę. Związek Komunalny Pomerania i Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Pomerania powinny wspierać uczelnie wyższe, zwłaszcza w tworzeniu sieci współpracy i odpowiednich kontaktów w gminach, a także regularnie informować swoich członków o wynikach prac Platformy Badań i Transferu Technologii.

5.2.2 Inicjatywa na rzecz wzmocnienia Pomeranii jako miejsca działalności gospodarczej

Status quo i potrzeba działania

W całym Euroregionie Pomerania istotnymi filarami rozwoju gospodarczego są: gospodarka morską, turystyka, przemysł drzewny i papierniczy, rolnictwo i produkcja żywności, logistyka, chemia, przemysł energetyczny (zwłaszcza produkcja energii odnawialnej) oraz przemysł metalurgiczny.

Gospodarkę charakteryzują małe i mikroprzedsiębiorstwa, ale także firmy średnie i kilka dużych lokalizacji, np. w Policach czy Schwedt/Oder. Zwłaszcza w województwie zachodniopomorskim osiedliły się w ostatnich latach liczne firmy, zwłaszcza w aglomeracji Szczecina, wokół lotniska w Goleniowie oraz w bezpośrednim sąsiedztwie granicy wzdłuż autostrady S6 i drogi ekspresowej S3.

W 2020 r. ponad 4.000 ha powierzchni komercyjnych było dostępnych pod potrzeby działalności gospodarczej.

Firmy i potencjalne lokalizacje biznesowe silnie konkurują ze sobą. Ekonomiczne i prawne ramowe warunki prowadzenia biznesu różnią się od siebie znacznie w odniesieniu do struktury kosztów, instrumentów wsparcia (specjalne strefy ekonomiczne z ulgami podatkowymi w Polsce / dopłaty do kosztów w Niemczech). Jednocześnie różnice te stwarzają możliwości wykorzystania odpowiednich atutów, o czym świadczy współpraca pomiędzy firmami niemieckimi i polskimi.

Ważnym, wspólnym tematem jest zabezpieczenie zapotrzebowania na wykwalifikowanych pracowników. Zarówno po stronie niemieckiej, jak i polskiej, niedobór wykwalifikowanych pracowników pogłębił się w ostatnich latach - między innymi ze względu na pozytywny rozwój gospodarczy i liczne nowe firmy w aglomeracji Szczecina. Ze względu na rozwój demograficzny, w nadchodzących latach można spodziewać się dalszego pogorszenia sytuacji. Ze względu na istniejącą lukę płacową pracownicy migrują z Pomorza Zachodniego do Niemiec i Europy Zachodniej. Szczególną rolę odgrywa tu bliskość Berlina, który umożliwia polskim pracownikom codzienne lub tygodniowe dojazdy do pracy.

W Euroregionie Pomerania, sieć Centrów Usługowo-Doradczych (CUD) Euroregionu Pomerania, Dom Gospodarki w Szczecinie Izby Przemysłowo-Handlowej w Neubrandenburgu, utworzone dopiero w czerwcu 2020 roku biuro Stowarzyszenia Przedsiębiorców Pomorza Przedniego oraz transgraniczna współpraca między Izbami Przemysłowo-Handlowymi w Neubrandenburgu i Wschodniej Brandenburgii z polskimi partnerami, takimi jak Północna Izba Gospodarcza (PIG), największa reprezentacja interesów firm w Polsce, Koszalińska Izba Przemysłowo-Handlowa (KIPH) czy Zachodniopomorskie Stowarzyszenie Rozwoju Gospodarczego stworzą ugruntowaną ofertę dla firm działających ponad granicami. Sieć ta zapewnia zarówno indywidualne doradztwo dla firm, jak i współpracę ze światem polityki

Jednocześnie można zauważyć, że nie istnieją jeszcze podejścia, lub są one dopiero opracowywane, do bardziej sektorowej sieci przedsiębiorstw, transgranicznego transferu technologii i transgranicznego marketingu terenów przemysłowych.

Silniejszy wspólny marketing regionu gospodarczego Pomerania jest postrzegany jako szansa na wyróżnienie się w rywalizacji pomiędzy lokalizacjami biznesowymi w sąsiednich regionach i skuteczniejsze zaprezentowanie się.

Podejście do działania

Na podstawie stwierdzonej potrzeby działania proponujemy kontynuację istniejącej współpracy w zakresie transgranicznej kooperacji biznesowej. Zalecane jest rozszerzenie tej współpracy jako inicjatywy mającej na celu wzmocnienie Pomeranii jako miejsca prowadzenia działalności gospodarczej, aby zintensyfikować współpracę w następujących dziedzinach:

- zapewnienie wykwalifikowanych pracowników
- Transgraniczny transfer technologii / sieci sektorowe
- Marketing lokalizacji prowadzenia działalności
- Doradztwo dla przedsiębiorstw w zakresie zakładania/ prowadzenia działalności gospodarczej w kraju sąsiednim

Oprócz już ściśle współpracujących ze sobą przedsiębiorstw, instytucje transferu technologii, agencje zatrudnienia i urzędy pracy powinny w odniesieniu do konkretnych tematów bardziej się angażować.

Ponadto zaleca się dokonanie oceny obecnych ofert dotyczących promowania transgranicznej współpracy biznesowej z uwzględnieniem przyszłych potrzeb w zakresie wsparcia i możliwych efektów synergii.

Szczególnie pilna jest kwestia zapewnienia wykwalifikowanych pracowników. „Inicjatywa mająca na celu przyciągnięcie i zatrzymanie wykwalifikowanych pracowników”.

Zaleca się, aby w pierwszej kolejności zbadać wspólne obszary zainteresowania i możliwości współpracy w zakresie transgranicznego transferu technologii / sieci sektorowych i marketingu lokalizacji przedsiębiorstw.

Kamienie milowe

2020-2022	2022-2027	2027+
<ul style="list-style-type: none">Ocena dotychczasowej współpracy na rzecz promowania transgranicznej współpracy gospodarczejRozbudowa istniejących struktur współpracy poprzez zaangażowanie kolejnych partnerów, w szczególności w zakresie transferu technologii i wykwalifikowanej siły roboczej oraz przygotowanie przyszłej strategii dla transgranicznej lokalizacji biznesu Pomerania 2030, wraz z określeniem strategicznych celów współpracy	<ul style="list-style-type: none">Pogłębienie promocji transgranicznej współpracy biznesowej z naciskiem na zapewnienie wykwalifikowanych pracowników, transgraniczne sieci sektorowych i inne zadania zgodnie z zadaniami przewidzianymi w przyszłej strategii	<ul style="list-style-type: none">Ocena rezultatów promocji transgranicznej współpracy biznesowej w Euroregionie Pomerania

Krań podmiotów

<ul style="list-style-type: none">Kommunalgemeinschaft Pomerania e.V. jako partner Centrów Usługowo - DoradczychIzba Przemysłowo - Handlowa Neubrandenburg, Izba Przemysłowo - Handlowa Wschodniej BrandenburgIzby rzemieślniczeAgencje wspierania rozwoju gospodarczego Pomorza Przedniego, Pojezierza Meklemburskiego, FEG Pomorze Przednie, InvestorCenter Uckermark, WiTo Barnim GmbHinvestinMV, WFBBStowarzyszenia i zrzeszenia biznesoweCentra transferu technologiiUrzędy Pracy	<ul style="list-style-type: none">Stowarzyszenie gmin polskich Euroregionu Pomerania jako partner Centrów Usługowo - DoradczychSpecjalne strefy ekonomiczneWładze lokalne, zwłaszcza miejskie i gminneUrząd Marszałkowski Województwa ZachodniopomorskiegoZachodniopomorska Agencja Rozwoju Regionalnego (ZARR)Technopark PomeraniaIzby Handlowe i Rzemieślnicze, stowarzyszenia przedsiębiorców (np. Północna Izba Gospodarcza – PIG, Koszalińska Izba Przemysłowa-Handlowa – KIPH, Zachodniopomorskie Stowarzyszenie Rozwoju Gospodarczego - ZSRG)Urzędy Pracy (WUP, PUP)
---	--

Rola stowarzyszeń założycielskich Euroregionu Pomerania

Stowarzyszenia tworzące Euroregion, jako instytucje odpowiedzialne za Centra Usługowo - Doradczych, odgrywają aktywną rolę w „Inicjatywie na rzecz wzmocnienia Pomeranii jako miejsca działalności gospodarczej”. Głównym zadaniem będzie koordynacja działań centrów zgodnie z planem działania uzgodnionym z partnerami.

5.2.3 Inicjatywa mająca na celu przyciągnięcie i zatrzymanie wykwalifikowanych pracowników

Status quo i potrzeba działania

Pozytywny rozwój gospodarczy i coraz bardziej zauważalne skutki zmian demograficznych jeszcze bardziej pogłębiły niedobór wykwalifikowanych pracowników w całym Euroregionie. W przyszłości można się również spodziewać rosnącego niedoboru wykwalifikowanych pracowników. Ponadto, ze względu na utrzymującą się dużą lukę płacową między Polską a Niemcami, coraz większa liczba polskich pracowników pracuje w niemieckiej części Euroregionu lub w Berlinie. W województwie zachodniopomorskim rośnie liczba pracowników pochodzących z krajów spoza UE, a w szczególności z Ukrainy, ale także Białorusi.

Aby zapobiec migracji, zwłaszcza młodych wykwalifikowanych pracowników, regionalne urzędy pracy, we współpracy z powiatami i instytucjami kształcenia zawodowego, oferują możliwość zdobycia kwalifikacji zawodowych przez uczniów szkół zawodowych z kraju sąsiada. Prowadzone są również prace nad uznawaniem kwalifikacji zawodowych zdobytych w kraju sąsiada. Urząd Pracy w Greifswaldzie ściśle współpracuje m.in. z Zachodniopomorskim Wojewódzkim Urzędem Pracy w ramach partnerstw granicznych EURES i w ramach projektu "Główka pracuje" umieszcza polskich praktykantów u niemieckich pracodawców. Berufsbildungswerk Eberswalde już od kilku lat współpracuje z polskimi instytucjami kształcenia zawodowego w celu umożliwienia uczniom uzyskania kwalifikacji zawodowych, które są uznawane zarówno w Polsce, jak i w Niemczech. Tym samym preferowany jest modułowy model nauczania, w którym zakres merytoryczny poszczególnych modułów odpowiada warunkom koniecznym do uznania kwalifikacji zawodowych w kraju sąsiednim, jest nauczany w modułach uzupełniających. Opracowywane są odpowiednie umowy na przykład między szkołami zawodowymi w powiecie Pomorze Przednie -Greifswald i powiatem polickim.

Podejście do działania

Aby zatrzymać pracowników w Euroregionie Pomerania i zapobiec migracji pracowników, zwłaszcza z Pomorza Zachodniego i Euroregionu Pomerania, należy zaproponować "Inicjatywa mająca na celu przyciągnięcie i zatrzymanie wykwalifikowanych pracowników".

Cele inicjatywy powinny być następujące:

- Dokładne śledzenie rozwoju transgranicznego rynku pracy i komunikowanie potrzeb / wąskich gardeł na wczesnym etapie,
- Umożliwienie nabywania transgranicznych uznanych kwalifikacji zawodowych za pomocą dodatkowych modułów, które mają być udokumentowane,
- Informowanie o istniejących wzajemnie możliwościach rozwoju zawodowego, np. w ramach specjalistycznych praktyk zawodowych w zakresie przygotowania zawodowego,
- Poprawa warunków nabywania kwalifikacji zawodowych w kraju sąsiednim, w szczególności poprzez promowanie wiedzy i umiejętności interkulturowych,
- zbadanie możliwości połączenia sił w celu przyciągnięcia wykwalifikowanych pracowników, np. poprzez dwujęzyczne kampanie we wspólnych regionach docelowych.

Kamienie milowe

2020-2022	2022-2027	2027+
<ul style="list-style-type: none">• Badanie transgranicznego zapotrzebowania na wykwalifikowaną siłę roboczą i możliwości kariery zawodowej w Euroregionie• Wspólna inicjatywa na rzecz zwiększenia świadomości na temat możliwości rozwoju zawodowego w Euroregionie wśród młodzieży i dorosłych• rozwój wspólnych szkoleń	<ul style="list-style-type: none">• Wspólna kampania na rzecz odzyskania wykwalifikowanych pracowników• Wspólne programy szkoleniowe• Realizacja wspólnych działań szkoleniowych• Rozszerzenie ofert na pracę nabywanie umiejętności językowych• Współpraca transgraniczna w zakresie orientacji zawodowej w	<ul style="list-style-type: none">• Tworzenie wspólnej oferty pośrednictwa pracy dla pracowników wykwalifikowanych• Ewaluacja wyników wspólnej ofensywy pozyskiwania wykwalifikowanych pracowników

modułowych i kursów doskonalenia zawodowego	szkołach średnich
• Tworzenie ofert ukierunkowanej zawodowo nauki języka sąsiada	

Krąg Podmiotów

- Urzędy pracy Greifswald, Neubrandenburg, Stralsund i Eberswalde
- Izby przemysłowo-handlowe Brandenburgii Wschodniej i w Neubrandenburgu
- Izby rzemieślnicze
- Ministerstwo Rolnictwa i Środowiska
- Podmioty świadczące usługi w zakresie szkolenia zawodowego
- Szkoły zawodowe (regionalne ośrodki kształcenia zawodowego)
- Ministerstwo Edukacji, Nauki i Kultury (MBWK)
- Ministerstwo Edukacji, Młodzieży i Sportu (MBS)
- Powiaty
- Wojewódzki Urząd Pracy (WUP)
- Powiatowe urzędy pracy (PUP)
- Wybrane szkoły odpowiednich branż
- Izby handlowe / Izba Handlowa, stowarzyszenia przedsiębiorców
- Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego

Rola stowarzyszeń założycielskich Euroregionu Pomerania

Inicjatywa ta powinna być wspierana przez właściwe instytucje (urzędy pracy, izby, instytucje kształcenia zawodowego). Stowarzyszenia założycielskie Euroregionu Pomerania mogą wspierać tę inicjatywę, zwłaszcza poprzez pośredniczenie w nawiązywaniu kontaktów i zapewnianie możliwości komunikowania się. Powinni oni śledzić działania w ramach inicjatywy i regularnie składać sprawozdania swoim członkom.

5.2.4 Tworzenie sieci i marketing oferty turystycznej

Status quo i potrzeba działania

Euroregion Pomerania charakteryzuje się bardzo dużym popytem na usługi turystyczne na wybrzeżu Morza Bałtyckiego oraz na Pojezierzu Meklemburskim. Popyt w głębi lądu wzrosła ostatnio, zwłaszcza na pojezierzu drawskim i myśliborskim, ale w porównaniu z wybrzeżem Morza Bałtyckiego i Pojezierzem Meklemburskim jest nadal niski.

Infrastruktura turystyczna jest dobrze rozwinięta wzdłuż całego wybrzeża Morza Bałtyckiego i w dużej części strony niemieckiej. Istnieje gęsta sieć wodnych szlaków turystycznych, ścieżek rowerowych i szlaków turystycznych. Noclegi są dostępne w różnym zakresie, ale są dostępne wszędzie. W polskim podregionie jest rozwijana dodatkowa infrastruktura turystyczna, w szczególności nowo wybudowane mariny, szlaki wodne i ścieżki rowerowe. Obecnie rozbudowana jest regionalna sieć turystycznych ścieżek rowerowych. Na obszarach wiejskich oferta noclegów i zaplecza gastronomicznego jest częściowo nadal niewystarczająca.

Oferta rekreacyjna i kulturalna w Euroregionie jest dobra i różnorodna. Muzea i teatry można znaleźć wszędzie, przede wszystkim w głównych ośrodkach w Stralsundzie, jako mieście Światowego Dziedzictwa Kultury, Greifswaldzie, Neubrandenburgu, Eberswalde, Schwedt/Oder, Stargardzie, Świnoujściu i oczywiście w Szczecinie (Filharmonia, teatry i liczne muzea). Ale są też atrakcje turystyczne w mniejszych miejscowościach, takie jak Muzeum Historyczno-Techniczne w Peenemünde, Muzeum Otto Lilienthala w Anklam, Ogrody Hortulusa w Dobrzycy lub Centrum Słowian i Wikingów w Wolinie. Duże wydarzenia kulturalne, jak Haff-Sail czy Tall Ships Race, festiwale literackie i teatralne przyciągają gości z kraju i zagranicy.

Ze względu na wyjątkowe środowisko naturalne Euroregionu Pomerania, atrakcje turystyki przyrodniczej, które są również bardzo poszukiwane w układzie transgranicznym, takie jak Muzeum Morskie w Stralsundzie. Szczególną rolę odgrywają ZOO w Ueckermünde, czyli Ogród Dendrologiczny w Przelewicach.

Potrzebne są działania w zakresie dwujęzyczności ofert (zwłaszcza polskiej), transgranicznego łączenia infrastruktur, tworzenia transgranicznych produktów turystycznych oraz transgranicznego marketingu i zwiększania atrakcyjności tych produktów. Szczególnym wyzwaniem w tym kontekście są odmienne struktury promocji turystyki. Podczas gdy po stronie niemieckiej organizacje turystyczne działają na terenie całego obszaru, po stronie polskiej marketing turystyczny leży przede wszystkim w gestii gmin. Podstawowym wyzwaniem jest brak ponadregionalnych, wydłużających sezon ofert w głębi lądu.

Podejście do działania

W celu jeszcze większego wykorzystania istniejącej oferty turystycznej w Euroregionie Pomerania w wymiarze transgranicznym, proponuje się dalsze sieciowanie i marketing oferty turystycznej.

W szczególności należy:

- stworzyć specjalistyczną sieć profesjonalistów w dziedzinie turystyki z Euroregionu Pomerania,
- zająć się rozwojem i marketingiem transgranicznych usług turystycznych, w tym usług mobilnych
- zadbać o lepszy zbył istniejącej oferty turystycznej wśród grup docelowych z kraju sąsiada, w szczególności dzięki dwujęzycznym informacjom i zagwarantowaniu lepszej ich dostępności poprzez wspólne portale rezerwacji i zakupu biletów, wsparcie dla platform tematycznych (np. turystyka przyrodnicza, platforma teatralna ViaTeatri)
- dalsze tworzenie sieci infrastruktury turystycznej, np. w zakresie ścieżek rowerowych, wspólnych tras tematycznych, wystaw
- Organizowanie wspólnych wydarzeń kulturalnych o zasięgu krajowym

Kamienie milowe

2020-2022	2022-2027	2027+
<ul style="list-style-type: none">• Tworzenie sieci specjalistycznej jako grupy roboczej• Projektowanie produktów transgranicznych• Wzmocnienie dwujęzycznej oferty turystycznej	<ul style="list-style-type: none">• Regularne spotkania sieci specjalistów, wymiany partnerskie• Tworzenie sieci / usuwanie luk w szlakach turystycznych, optymalizacja usług turystycznego transportu publicznego• Dalsze ukierunkowanie ofert turystycznych na grupy docelowe z krajów sąsiednich (przewodniki audio, wielojęzyczność, marketing)• Wprowadzanie do sprzedaży transgranicznych produktów turystycznych• Rozwój wspólnych podejść marketingowych, np. poprzez dwujęzyczne aplikacje mobilne	<ul style="list-style-type: none">• Uwrażliwienie mieszkańców Euroregionu na oferty w kraju sąsiednim

Krąg podmiotów

<ul style="list-style-type: none">• Organizacja Turystyczna Pomorza Przedniego• Organizacja Turystyczna Uckermark• WiTo Sp. z o.o.• Inne stowarzyszenia turystyczne i specjaliści ds. turystyki z samorządów lokalnych• TMB Tourismus-Marketing Brandenburg GmbH• Organizacja Turystyczna Meklemburgii-Pomorza Przedniego• Organizacja Turystyczna na Rugii• Organizacja Turystyczna na wyspie Uznam	<ul style="list-style-type: none">• Zachodniopomorska Regionalna Organizacja Turystyczna• Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego• Lokalne organizacje turystyczne• Polskie Towarzystwo Turystyczno - Krajoznawcze (PTTK)• Gminy Szczecin, Świnoujście, Kołobrzeg i inne władze lokalne zainteresowane współpracą (informacja turystyczna gmin i powiatów)
---	---

Rola stowarzyszeń założycielskich Euroregionu Pomerania

Stowarzyszenia i organizacje turystyczne powinny być odpowiedzialne za kluczowy projekt i kierować nim. Stowarzyszenia tworzące Euroregion Pomerania mają do odegrania ważną rolę, szczególnie w budowaniu sieci podmiotów, z jednej strony identyfikując odpowiednie organizacje turystyczne, które chciałyby przejąć inicjatywę, a z drugiej strony integrując promocję turystyczną organizowaną na poziomie lokalnym, szczególnie po stronie polskiej.

5.3 Wzmocnienie współpracy w społeczeństwie i administracji

5.3.1 Obserwatorium Strategicznego Rozwoju Euroregionu Pomerania

Status quo i potrzeba działania

Z przeprowadzonej analizy sytuacji obecnej jasno wynika, że w Euroregionie Pomerania znacznie wzrosła transgraniczna współzależność funkcjonalna. Praca, życie, wypoczynek lub działalność gospodarcza w coraz większym stopniu mają charakter transgraniczny. Dotyczy to obszaru metropolitalnego Szczecina, który jest wyjątkowo silnie powiązany ze swoim otoczeniem, także po stronie niemieckiej. Analiza pokazała również, że baza dostępnych danych do właściwego opisanie tych zmian jest często niewystarczająca. Dane dotyczące osób dojeżdżających do pracy, przepływy komunikacyjne, informacje o obywatelach mieszkających w krajach sąsiednich często nie są dostępne w wystarczających przekrojach przestrzennych i faktycznym stopniu szczegółowości lub ich uzyskanie wymaga dużych nakładów. Utrudnia to odpowiednio wczesne rozpoznanie tendencji rozwojowych i podejmowanie decyzji na szczeblu politycznym. Jednocześnie fundamentalne zmiany, zwłaszcza zmiany demograficzne, wymagają nowych rozwiązań w zakresie organizacji usług publicznych w Euroregionie Pomerania.

Podejścia planistyczne do opisu transgranicznego rozwoju przestrzennego zostały przedstawione w koncepcji Rozwoju Transgranicznego Szczecińskiego Regionu Metropolitalnego 2015. We Wspólnej koncepcji Przyszłości 2030 dla polsko-niemieckiego obszaru powiązań, opracowanej przez Komitet Planowania Przestrzennego Polsko-Niemieckiej Komisji Międzyrządowej ds. Współpracy Regionalnej i Przygranicznej, kluczowym celem są transgraniczne strategie rozwoju łączące metropolie, ośrodki miejskie i obszary wiejskie.

Obecnie nie ma instytucji zajmującej się stałym monitorowaniem rozwoju przestrzenno-strategicznego Euroregionu Pomerania. Koncepcja Rozwoju i Działań Euroregionu Pomerania, która jest aktualizowana co siedem lat, stanowi dobrą podstawę do wyprowadzenia i przeglądu fundamentalnych celów rozwojowych, ale jako podstawa podejmowania dalekosiężnych decyzji politycznych może posłużyć tylko w ograniczonym zakresie. Do tego potrzebna jest dalej idąca wiedza specjalistyczna.

W innych polskich lub niemieckich regionach przygranicznych ustanowiono w tym celu transgraniczne instytucje lub systemy obserwacji przestrzeni (np. Euroinstytut w Kehl, EuroInstytut Polsko-Czesko-Słowacki, GeoConnectGR w Dużym Regionie lub DACH + w Regionie Jeziora Bodeńskiego). Ponadto dostarczane dane i informacje są wykorzystywane przez organy transgraniczne (komisje ekspertów lub eksperckie grupy robocze).

Obecnie pod kierownictwem Regionalnego Biura Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego (RBGP) oraz przy udziale Wspólnego Departamentu Planowania Kraju Związkowego Berlin-Brandenburgia i Kancelarii Stanu Meklemburgii-Pomorza Przedniego realizowany jest projekt " *Model transgranicznego monitoringu – innowacyjne sposoby pozyskiwania danych w Regionie Metropolitalnym Szczecina* ", który zakończy się w 2022 roku. Celem jest opracowanie modelu przyszłego transgranicznego rozwoju przestrzennego na obszarze Metropolitalnym Szczecina we współpracy z innymi instytucjami rozwoju i monitoringu przestrzeni.

Podejście do działania

W celu zapewnienia stałego monitoringu istotnych dla transgranicznego rozwoju strategicznego i przestrzennego Euroregionu Pomerania tendencji rozwojowych zaproponowano utworzenie interdyscyplinarnego i ukierunkowanego na praktykę obserwatorium rozwoju strategicznego Euroregionu Pomerania.

Zadania Obserwatorium obejmowałyby

- Stałe monitorowanie i ocenę głównych tendencji rozwojowych Euroregionu poprzez przetwarzanie i wizualizację danych i informacji statystycznych - w razie potrzeby - dodatkowe pozyskiwanie danych,
- Przekazywanie efektów prac i wynikających z nich zaleceń dotyczących działań w ramach konstruktywnego dialogu z odpowiedzialnymi decydentami na wszystkich szczeblach Euroregionu Pomerania, w szczególności innym platformom / organom roboczym współpracy transgranicznej.

Podstawy techniczne i organizacyjne obserwatorium są opracowywane w ramach projektu " *Model transgranicznego monitoringu – innowacyjne sposoby pozyskiwania danych w Regionie Metropolitalnym Szczecina* " .

Kamienie milowe

2020-2022	2022-2027	2027+
<ul style="list-style-type: none">Opracowanie "Modelu transgranicznego monitoringu – innowacyjne sposoby pozyskiwania danych w Regionie Metropolitalnym Szczecina".	<ul style="list-style-type: none">Ustanowienie ObserwatoriumRegularna publikacja podstawowych informacji o integracji transgranicznej w Euroregionie PomeraniaDostarczanie ocen głównych tendencji rozwoju zgodnie z potrzebami innych wyspecjalizowanych organów współpracy transgranicznej	<ul style="list-style-type: none">Rozwój specjalistycznego systemu informacji o istotnych wydarzeniach w Euroregionie Pomerania w oparciu o współpracę uczestniczących w nim instytucjiInstytucjonalizacja współpracy analogiczna do przykładów na innych granicach, np. Euroinstytut Kehl, EuroInstytut Polsko-Czesko-Słowacki lub DACH + Przestrzenny monitoring i zagospodarowanie przestrzenne na pograniczu Niemiec, Austrii, Szwajcarii i Liechtensteinu z Komisji Planowania Przestrzennego Jeziora Bodeńskiego

Krąg podmiotów

<ul style="list-style-type: none">Kraje Związkowe Meklemburgia-Pomorze Przednie (MEID R350) i Brandenburgia (GL2),Zrzeszenia Planistycznych (RPG Uckermark-Barnim, RPV Pomorza Przedniego, RPG Pojezierza Meklemburskiego)Wydziały ds. rozwoju powiatów Pomorze Przednie-Stralsund, Pomorze Przednie-Greifswald, Pojezierze Meklemburskie, Uckermark i Barnim)Urzędy statystyczne (Urząd Statystyczny Berlin-Brandenburgia, Urząd Statystyczny Meklemburgii-Pomorza Przedniego)Izby przemysłowo-handlowe, izby rzemieślniczeUrzędy pracyInne organy i sektorowe agencje planowania odpowiedzialne za monitoring przestrzenny w zakresie ochrony przyrody i środowiska naturalnego, transportu, turystyki, kultury, nauki i badań naukowychZwiązek Komunalny PomeraniaBiuro Szczecińskiego Regionu Metropolitalnego	<ul style="list-style-type: none">Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego (UMWZ-RBGP, UMWZ-WZS)GUS SzczecinIzby przemysłowo-handlowe (PIG), izby rzemieślniczeWojewódzki Urząd Pracy (WUP)Inne organy i sektorowe agencje planowania odpowiedzialne za monitoring przestrzenny w zakresie ochrony przyrody i środowiska naturalnego, transportu, turystyki, kultury, nauki i badań naukowychStowarzyszenie Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego (SSOM)Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Pomerania
--	--

Rola stowarzyszeń założycielskich Euroregionu Pomerania

Rolą obu stowarzyszeń tworzących Euroregion jest przede wszystkim udział w pracach odpowiednich organów roboczych oraz koordynacja prac sieci współpracy ds. pozyskiwania danych wypracowaną w ramach projektu „Model transgranicznego monitoringu – innowacyjne sposoby pozyskiwania danych w regionie metropolitalnym Szczecina”. Istniejące kontakty z innymi euroregionami, np. w ramach członkostwa we Stowarzyszeniu Europejskich Regionów Granicznych - SERG, są bardzo cenne w tym kontekście i mogą być w dłuższej perspektywie wykorzystywane do instytucjonalizacji współpracy.

5.3.2 Ciągła oferta nauki języka sąsiada

Status quo i potrzeba działania

W 2018 roku około 25% wszystkich uczniów na Pomorzu Zachodnim uczyło się języka niemieckiego. Po stronie niemieckiej udział ten wynosił prawdopodobnie poniżej 5% (w całym kraju związkowym Meklemburgia-Pomorze Przednie i Brandenburgia był to tylko 1%, brak jest bardziej szczegółowych danych w układzie terytorialnym). Ponadto, w związku z napływem polskich rodzin w okolice Szczecina i na Uznamie, wiele polskich dzieci uczy się w niemieckich szkołach. W Gimnazjum Europejskim Polsko - Niemieckim Gimnazjum w Löcknitz 50% uczniów ma polskie lub niemiecko-polskie pochodzenie rodzinne. 30% niemieckich uczniów uczy się polskiego jako języka obcego.

Od 2017 roku w projektach nauki języka sąsiada w przedszkolach i szkołach podstawowych w Euroregionie uczestniczyło 85 przedszkoli i szkół podstawowych, a ponad 9.000 dzieci miało możliwość nauki języka sąsiada.

Głównymi wyzwaniami zidentyfikowanymi, również podczas warsztatów "Język i edukacja", były: ciągłość oferty uczenia się języków obcych, wciąż zbyt małe lub ostatnio zmniejszające się zainteresowanie nauką języka sąsiada, brak kadry nauczycielskiej oraz, w tym kontekście, problem uznawania porównywalnych kwalifikacji nauczycieli z kraju sąsiada i brak materiałów dydaktycznych.

Ponadto ważne jest również nauczanie języka i wiedzy o kraju dla dorosłych w celu zdobycia podstawowych umiejętności językowych i wiedzy interkulturowej. Po stronie niemieckiej oferta Uniwersytetów Ludowych jest w tych zakresie bardzo zróżnicowana, po polskiej stronie popyt jest w większości realizowany przez prywatne szkoły językowe lub instytucje miejskie, np. ośrodki kultury. Ponadto administracje oferują możliwość nauki języka sąsiada, częściowo również w ramach projektów transgranicznych.

Podejście do działania

W celu wzmocnienia interkulturowych i sąsiedzkich umiejętności językowych w Euroregionie zaleca się rozwijanie oferty języka sąsiada od przedszkola do dorosłości jako oferty ciągłego nauczania. Pozytywne doświadczenia zdobyte w trakcie realizacji bieżących projektów w ramach programu współpracy Interreg VA Meklemburgia-Pomorze Przednie / Brandenburgia – Polska 2014-2020 w zakresie uelastyczenia programów nauczania, a tym samym wzmocnienia oferty nauki języka sąsiada jako przedmiotu obowiązkowego lub opcjonalnego, powinny być kontynuowane i rozszerzane.

W ramach towarzyszącej wymiany szkolnej należy wspierać poznawanie języka i kultury sąsiada, tak aby współpraca między Polakami i Niemcami stała się czymś oczywistym, a tym samym budowała społeczeństwo otwarte na świat. W tym celu należy uprościć zasady zatwierdzania wycieczek klasowych / wycieczek szkolnych do kraju sąsiada w obszarze Euroregionu Pomerania.

Zakłada to dostępność odpowiednio wykwalifikowanych nauczycieli i wychowawców. Z tego powodu kształcenie nauczycieli i wychowawców przedszkolnych w Euroregionie, np. w ramach dwujęzycznych kursów kształcenia nauczycieli, których kwalifikacje uprawniają do nauczania w instytucjach w Niemczech i w Polsce, powinny zostać wzmocnione poprzez prostsze uznawanie kwalifikacji nabytych w kraju sąsiednim.

Ponadto należy jeszcze bardziej wspierać oferty dla dorosłych w zakresie nauki języka sąsiada, np. poprzez większą promocję ofert dostępnych na Uniwersytetach Ludowych lub innych instytucjach kształcenia dorosłych czy też lepsze możliwości korzystania z ofert online (kursy językowe online, kursy tandemowe).

W przyszłości planowane jest utworzenie grupy koordynacyjnej, której członkami mają zostać w szczególności dwa kraje związkowe Meklemburgia-Pomorze Przednie i Brandenburgia, Województwo Zachodniopomorskie oraz uniwersytety w Greifswaldzie i Szczecinie. oraz utworzenie biura wspierającego szkoły we współpracy szkolnej i nauczaniu języka sąsiada w Euroregionie Pomerania.

Kamienie milowe

2020-2022	2022-2027	2027+
<ul style="list-style-type: none">Ocena doświadczeń zdobytych w ramach realizowanych w Euroregionie projektów dotyczących języka sąsiada, w tym inwentaryzacja istniejących materiałów dydaktycznych w zakresie nauczania języków sąsiada i interkulturowego oraz opracowanie katalogu działań.Utworzenie Grupy Koordynacyjnej ds. Nauki Języka Sąsiada w Euroregionie PomeraniaStworzenie biura wspierającego szkoły we współpracy szkolnej i nauczania języka sąsiada w Euroregionie Pomerania na wzór LaNa Saksonia	<ul style="list-style-type: none">Stworzenie podstaw dla stałej oferty nauki języków obcych w szkołach położonych blisko granicyUproszczenia w zakresie wymiany uczniówPoprawa kształcenia nauczycieli i wychowawców oraz uznawanie kwalifikacji (np. dwujęzyczne kursy dla nauczycieli na uniwersytetach w Greifswaldzie i Szczecinie)Kontynuacja kampanii marketingowej / wizerunkowej w celu nauki języka sąsiada	<ul style="list-style-type: none">Rozszerzenie oferty nauki języka polskiego/niemieckiego jako języka specjalistycznego w toku kształcenia zawodowegoTworzenie dalszych dwunarodowych / dwujęzycznych toków kształcenia zawodowego i studiów

Krąg podmiotów

<ul style="list-style-type: none">Powiaty jako podmioty prowadzące / planowanie rozwoju szkołyGminy jako placówki opieki dziennej / szkoły podstawoweMBJS Brandenburgia, MBWK Meklemburgia-Pomorze PrzednieUniwersytet w GreifswaldziePaństwowe władze oświatoweInstytut Rozwoju Jakości Meklemburgii-Pomorza Przedniego, Krajowy Instytut Szkół i Mediów Berlin-BrandenburgiaBiuro Euroregionu (PNWM / FMP)Kierownictwo wybranych szkół i ośrodków opieki dziennejUniwersytety Ludowe w powiatach Pomorze Przednie-Greifswald, Pomorze Przednie - Rugia, Pojezierze Meklemburskie, Uckermark i BarnimBiuro Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego w Anklam	<ul style="list-style-type: none">Urząd Miasta SzczecinUrzędy Powiatowe, Miejskie i Gminne jako organ prowadzący szkołęUniwersytet SzczecińskiKuratorium OświatyZachodniopomorskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli (ZCDN)Urząd Marszałkowski Województwa ZachodniopomorskiegoBiuro Euroregionu (PNWM / FMP)Administracja powiatowa, miejska i gminna jako podmioty prowadząceKierownictwo wybranych szkółPubliczne instytucje kształcenia dorosłych
---	---

Rola stowarzyszeń założycielskich Euroregion Pomerania

<p>Stowarzyszenia tworzące Euroregion Pomerania mogą wspierać stałą ofertę poprzez</p> <ul style="list-style-type: none">promowanie wymiany w tym zakresie tematycznym w całym Euroregionie,jako jednostki centralne Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży i zarządzający Funduszem Małych Projektów powinny wspierać wymianę uczniów w sposób ukierunkowany, np. poprzez aktywne doradztwo w zakresie istniejących możliwości finansowania,zapewnić szerokie zaangażowanie władz lokalnych.
--

5.3.3 Integracja i tożsamość

Status quo i potrzeba działania

Pomimo rosnących powiązań pomiędzy niemiecką i polską częścią Euroregionu, uprzedzenia i niewiedza o sąsiednim kraju są nadal powszechne.

Przy pomocy środków FMP zarządzanych przez biura Euroregionu lub poprzez Punkty Kontaktowo - Doradczce w Szczecinie/Löcknitz można bezpośrednio dotrzeć do obywateli, np. poprzez spotkania, wymiany, imprezy sportowe.

Pomimo wspólnych wydarzeń o dużej wartości promocyjnej, takich jak odbywające się co dwa lata przyznawanie Nagrody Pomerania Nostra osobistościom, które w dziedzinie sztuki, nauki, ekonomii czy polityki oddały Pomorzu Przedniemu i Zachodniopomorskiemu wybitne zasługi, czy też wspólne festiwale kulturalne i teatralne, należy ocenić, że możliwości, jakie stwarzają relacje transgraniczne, nadal nie są dostatecznie dostrzegane przez ogół społeczeństwa.

Jednocześnie rosnąca integracja zwiększa zapotrzebowanie na informacje o kraju sąsiednim.

Podjęcie do działania

Aby sprostać rosnącemu zapotrzebowaniu na informacje, ale także zmniejszyć istniejące uprzedzenia poprzez dostarczanie rzeczowych informacji i oferowanie jeszcze większych możliwości spotkań i wymiany, proponuje się dalsze wspieranie wymiany w ramach działalności społeczeństwa obywatelskiego w przyszłości.

W tym celu należy kontynuować działalność Funduszu Małych Projektów i udostępnić go poprzez uproszczenie procedur rozliczeniowych jeszcze szerszemu kręgowi inicjatyw społeczeństwa obywatelskiego.

Oferta Punktu Kontaktowo - Doradczego powinna zostać poddana ewaluacji i kontynuowana zgodnie z istniejącymi potrzebami lub rozszerzona na inne części Euroregionu. Administracja miejska i gminna powinna w jeszcze większym stopniu mieć możliwość udzielania porad obywatelom z kraju sąsiada, na przykład poprzez udzielanie odpowiednich informacji w języku sąsiednim lub zatrudnianie dwujęzycznych doradców obywatelskich.

Zaleca się również zwiększenie prezencji transgranicznego życia codziennego. W tym celu sugeruje się przeprowadzenie Kampanii wizerunkowej "My w Euroregionie Pomerania", polegającej na skutecznym nagłośnieniu i działaniach na rzecz budowania tożsamości, takich jak Dzień Euroregionu, Nagroda Euroregionu lub wspólne wystawy euroregionalne o tematyce związanej z budowaniem tożsamości lub opracowanie materiałów dydaktycznych do nauczania kultury i wiedzy Euroregionu podczas regularnych lekcji w szkołach podstawowych.

W tym kontekście zaleca również stworzenie wspólnej euroregionalnej platformy komunikacyjnej, która wykorzystywałaby wszystkie media (np. internet, media społecznościowe, YouTube, "televizję Pomerania", ale również klasyczne media) w celu upublicznienia żywych interakcji i dostarczenia praktycznych informacji (wydarzenia, osoby do kontaktów) na temat wszystkich istotnych obszarów życia ("euroregionalny przewodnik").

Na poziomie Euroregionu Pomerania działania powinny być koordynowane w ścisłym porozumieniu z innymi kluczowymi podmiotami, takimi jak Biuro Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego w Anklam, izby handlowe i stowarzyszenia przedsiębiorców, Urząd Miasta Szczecin lub inne inicjatywy społeczeństwa obywatelskiego w ramach sieci "Pomerania blisko obywateli".

Kamienie milowe

2020-2022	2022-2027	2027+
<ul style="list-style-type: none">Ocena doświadczeń Punktu Kontaktowo - Doradczego, w szczególności w odniesieniu do rodzaju i częstotliwości potrzeb obywateli w zakresie wsparcia oraz istniejących ofert informacyjnych,Utworzenie sieci euroregionalnej "Pomerania Bürgerah / Pomerania	<ul style="list-style-type: none">Kontynuacja działalności Punktu Kontaktowo-Doradczego we współpracy z euroregionalną siecią "Pomerania Bürgerah / Pomerania blisko obywatela" (wraz z potrzebą utworzenia kolejnych centrów tego rodzaju w obszarze przygranicznym, na przykład w Schwedt n/Odrą, w	<ul style="list-style-type: none">Dzień Euroregionu stał się centralnym wydarzeniem kulturalnym w kalendarzu imprez regionu.Ewaluacja wyników pracy

<p>blisko obywatela" - instytucji publicznych udzielających informacji dla obywateli</p> <ul style="list-style-type: none">Przygotowanie kampanii wizerunkowej "My w Euroregionie Pomerania ": strategia komunikacji (grupy docelowe, cele i środki komunikacji)	<p>Świnoujściu / uzdrowisku nadmorskim Heringsdorf)</p> <ul style="list-style-type: none">Realizacja kampanii wizerunkowej "My w Euroregionie Pomerania " (m.in. regularne wręczanie nagrody Euroregionu Pomerania za zaangażowanie obywatelsko-społeczne, konkurs fotograficzny, YouTube itp. Wyzwania / challenge)Koncepcja i realizacja dnia Euroregionu Pomerania
--	--

Krąg podmiotów

<ul style="list-style-type: none">Punkt Kontaktowo - Doradczy Związku Komunalnego Euroregion Pomerania stowarzyszenie zarejestrowane w Löcknitz i jego członkowie (w szczególności powiaty, administracja miejska średnich i centralnych ośrodków oraz urzędy i gminy położone bezpośrednio na granicy z Polską)Biuro Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego w AnklamInstytucje i organy publiczne właściwe dla "pracowników transgranicznychEksperti ds. interkulturowej komunikacji medialnej	<ul style="list-style-type: none">Punkt Kontaktowo - Doradczy Miasta SzczecinZwiązek Gmin Polskich Euroregionu Pomerania i jego członkowie (zwłaszcza gminy położone bezpośrednio przy granicy z Niemcami oraz urzędy i administracje miejskie średnich i centralnych ośrodków)Stowarzyszenie Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego (SSOM)Instytucje i organy publiczne właściwe do spraw "pracowników / mieszkańców transgranicznych"Eksperti ds. interkulturowej komunikacji medialnej
---	--

Rola stowarzyszeń tworzących Euroregion Pomerania

Stowarzyszenia tworzące Euroregion Pomerania odgrywają centralną rolę w realizacji tego kluczowego projektu jako przedstawiciele samorządów oraz jako prowadząca Punkt – Kontaktowo Doradczy w Löcknitz. W szczególności przewodniczenie sieci "Pomerania bürgernah / Pomerania blisko obywateli" i kampanii wizerunkowej "My w Euroregionie Pomerania ". Zdecydowanie zaleca się dobrą koordynację z powiązanymi inicjatywami innych podmiotów, w szczególności Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego.

5.3.4 Transgraniczna platforma dla służb zdrowia i ratownictwa

Status quo i potrzeba działania

Generalnie, opieka zdrowotna w Euroregionie jest dobra. Oferują ją szpitale podstawowej opieki zdrowotnej, kliniki uniwersyteckie w Szczecinie i Greifswaldzie oraz inne szpitale specjalistyczne w Schwedt/Oder, Eberswalde, Neubrandenburgu, Stralsundzie i Koszalinie. Szpitale w Świnoujściu i Schwedt/Oder znajdują się bezpośrednio na granicy i dlatego z bezpośrednio przyległego regionu są najszybciej osiągalnymi szpitalami. Coraz więcej osób przebywa w sąsiednim kraju z powodów zawodowych lub prywatnych, co prowadzi do częstszego korzystania z usług służby zdrowia, zwłaszcza medycyny ratunkowej i wypadkowej. Dla mieszkańców najbliższego regionu przygranicznego wizyta u lekarza w kraju sąsiednim stała się częścią życia codziennego, ponieważ zakłady ubezpieczeń zdrowotnych pokrywają koszty do maksymalnych limitów przewidzianych w odpowiednich przepisach krajowych, a z powodu braku lekarzy, również podstawowej opieki medycznej.

Kliniki uniwersyteckie w Greifswaldzie i Szczecinie od wielu lat intensywnie ze sobą współpracują, m.in. w zakresie badań przesiewowych chorób rzadkich noworodków, w dziedzinie hematologii czy onkologii dziecięcej. Wiele innych instytucji w regionie i poza nim jest zaangażowanych w tę współpracę (np. Fundacja Instytutu Matki i Dziecka w Warszawie, Klinika Charité Berlin, Szpital Uniwersytecki w Krakowie).

Od 2017 roku Wydział medycyny Uniwersytetu w Greifswaldzie współpracuje z powiatami Pomorze Przednie-Greifswald i Märkisch-Oderland, Lotniczym Pogotowiem Ratunkowym DFR, Wojewódzką Stacją Pogotowienia Ratunkowego w Szczecinie oraz Lotniczym Pogotowiem Ratunkowym w Goleniowie w zakresie współdziałania służb ratownictwa medycznego (projekt InGRIP).

Pomimo dotychczasowych dobrych wyników, na przykład w zakresie poprawy usług w zakresie badań przesiewowych noworodków lub transgranicznych działań ratownictwa medycznego, nadal istnieją liczne przeszkody prawne w przejmowaniu kosztów leczenia szpitalnego, ochrony danych lub braku podstawy prawnej dla transgranicznych usług ratownictwa medycznego. Opracowywane są odpowiednie umowy pomiędzy powiatami a województwem zachodniopomorskim. Nie regulują one jednak kwestii transgranicznego ratownictwa lotniczego. Tak więc śmigłowiec w Lotniczej Stacji Ratownictwa DFR w Angermünde, który znajduje się zaledwie 20 kilometrów od granicy, nadal nie może być wykorzystywany w Polsce.

W ostatnich latach w całym regionie przygranicznym zintensyfikowano nieformalną współpracę między instytucjami opieki zdrowotnej, zakładami ubezpieczeń zdrowotnych i właściwymi organami. Na przykład w Euroregionie Sprewa-Nysa-Bóbr działa grupa robocza ds. zdrowia, w skład której wchodzi również przedstawiciele innych euroregionów oraz przedstawiciele zakładów ubezpieczeń zdrowotnych i związków lekarzy opieki podstawowej.

Podejście do działania

Ze względu na oczekiwane w przyszłości większego stopnia wykorzystania usług opieki zdrowotnej w wyniku rosnącej integracji, należy usunąć istniejące bariery prawne, które utrudniają korzystanie z usług w kraju sąsiednim, jeżeli usługa nie może być świadczona w wymaganej jakości lub terminie we własnym kraju.

W celu utrzymania efektywności systemu ochrony zdrowia należy rozszerzyć transgraniczne szkolenia medyczne, tak jak to jest obecnie realizowane w ramach programu Asklepios na Pomorskim Uniwersytecie Medycznym w Szczecinie. Uznawanie kwalifikacji uzyskanych na podstawie istniejących przepisów europejskich i krajowych powinno być nadal możliwe bez biurokracji. W przyszłości należy również dążyć do wielojęzycznego (niemiecki, angielski, polski) kształcenia medycznego, tak aby zwiększyć stopień angażowania absolwentów w systemach opieki zdrowotnej, jak i możliwości komunikowania się między sobą w kwestiach branżowych.

Należy kontynuować i rozwijać tworzenie sieci placówek opieki zdrowotnej w celu zapewnienia wszystkim mieszkańcom Euroregionu Pomerania usług zdrowotnych o jak najlepszej jakości.

W dziedzinie służb ratownictwa medycznego należy szybko zawrzeć niezbędne umowy. Komunikacja między służbami ratownictwa medycznego powinna zostać również usprawniona dzięki wielojęzycznemu personelowi lub pomocy technicznej w zakresie komunikacji.

Ponadto Mieszkańcy i odwiedzający strefę przygraniczną goście być jeszcze lepiej poinformowani o istniejących

możliwości transgranicznego korzystania z usług zdrowotnych

Należy kontynuować dialog w sektorze ochrony zdrowia, angażując odpowiednie instytucje, w celu zidentyfikowania problemów na wczesnym etapie i – przede wszystkim- - szybkiego wprowadzenia dalszych usprawnień prawnych.

Kamienie milowe

2020	2025	2030
<ul style="list-style-type: none">• Zakup nowego wyposażenia technicznego do dwujęzycznej, transgranicznej komunikacji w służbach ratownictwa medycznego• Kontynuacja dialogu z decydentami w celu zmniejszenia barier prawnych• Zawarcie porozumień w sprawie transgranicznych służb ratownictwa medycznego pomiędzy powiatami Pomorze Przednie-Greifswald, Uckermark i Województwem Zachodniopomorskim	<ul style="list-style-type: none">• Kontynuowanie dialogu z decydentami w celu zmniejszenia barier prawnych i wspólnego monitorowania potrzeb w zakresie opieki zdrowotnej (np. opieki geriatrycznej i paliatywnej)• Koncepcje transgranicznej opieki medycznej w promieniu oddziaływania szpitali w Schwedt/Oder i Świnoujściu• Intensyfikacja współpracy medycznej we wszystkich specjalistycznych dziedzinach, wspólna obserwacja zmian w systemie opieki zdrowotnej, np. w związku z postępującym starzeniem się społeczeństwa	<ul style="list-style-type: none">• Telemedyczna sieć lekarzy w gabinetach podstawowej opieki zdrowotnej i szpitalach w całym Euroregionie• Możliwości korzystania z usług opieki zdrowotnej w całym Euroregionie są znane personelowi medycznemu / mieszkańcom (Euroregionalny atlas szpitalny wraz z rankingiem)• Rozpoczęcie dwujęzycznej edukacji medycznej w UMG i PUM

Krąg podmiotów

<ul style="list-style-type: none">• Wydział medycyny Uniwersytetu w Greifswaldzie, szpitale w Euroregionie• Powiaty• Zakłady ubezpieczeń zdrowotnych, Stowarzyszenie Lekarzy rozliczających się z kasami chorych (D)• Ministerstwo Spraw Społecznych, Zdrowia, Integracji i Ochrony Konsumentów kraju związkowego Brandenburgia• Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Zdrowia Meklemburgii-Pomorza Przedniego (Wspólnota Związek Komunalny Euroregion Pomerania	<ul style="list-style-type: none">• Pomorski Uniwersytet Medyczny, szpitale w Euroregionie• Miasto Szczecin, powiaty• Urząd Wojewódzki w Szczecinie• Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego• Narodowy Fundusz Zdrowia (NFZ)
---	---

Rola stowarzyszeń tworzących Euroregion Pomerania

Stowarzyszenia wspierające Euroregion Pomerania są szczególnie odpowiedzialne za monitorowanie działań poprzez reprezentowanie Euroregionu w organach międzyregionalnych (polsko-niemiecka grupa robocza Zdrowie, Komitet Współpracy Przygranicznej Polsko-Niemieckiej Komisji Rządowej, Stowarzyszenie Europejskich Regionów Granicznych).

5.3.5 Sieć Kultura Pomerania

Status quo i potrzeba działania

Euroregion Pomerania ma bardzo bogatą, wspólną historię i kulturę, wynikającą z wpływów słowiańskich, niemieckich i skandynawskich. Szczecin ze swoją Filharmonią, bogatą ofertą kulturalną i teatralną oraz ważnymi wydarzeniami takimi jak Tall Ship Races jest kosmopolitycznym, miastem europejskim i centrum kulturalnym Euroregionu. W takich miastach jak Greifswald, Eberswalde, Stralsund, Koszalin, Neubrandenburg, Stargard, Świnoujście czy Kołobrzeg znajdują się liczne muzea, teatry i obiekty dziedzictwa kulturowego, na przykład wpisana na listę światowego dziedzictwa UNESCO starówka w Stralsundzie. Wiele miejsc charakteryzuje się gotycką architekturą, liczne obiekty czynią dziedzictwo kulturowe Słowian, Wikingów, książąt pomorskich czy okresu szwedzkiego namacalnym. Zamki, parki i dworki można zwiedzać w całym Euroregionie, muzea takie jak Muzeum Otto Lilienthala w Anklam, Muzeum Historyczno-Techniczne Peenemünde, Muzeum Tabaki Vierraden, miejsca pamięci narodowej wokół Cedyni, Wał Pomorski pod Wałczem są świadectwem ściśle związanej z nimi historii Euroregionu Pomerania.

Podmioty kultury w Euroregionu od lat współpracują m.in.: w ramach sieci teatralnej Viateatri, festiwalu kultury polskiej "polenmARkT" w Greifswaldzie, Polsko-Niemieckiej Orkiestrze Szkół Muzycznych w Stralsundzie i Stargardzie, w ramach pomiędzy Pomorskim Muzeum Krajowym w Greifswaldzie i Muzeum Narodowym w Szczecinie, w ramach warsztatów i festiwali teatralnych organizowanych przez Schloss Bröllin e.V. lub w ramach licznych projektów wspieranych przez Fundusz Małych Projektów.

Pomimo szerokiej gamy ofert i intensywnej współpracy, współpraca kulturalna pozostaje stałym zadaniem, również ze względu na bardzo dynamiczne, ale składający się z małych, często prowadzonych w wolontariacie podmiotów sektora kultury, które są zależne od wsparcia.

Podejście do działania

W celu jak najlepszego wykorzystania możliwości współpracy transgranicznej proponuje się ustanowienie regularnej kreatywnej wymiany pomysłów poprzez coroczne spotkania sieciowe w różnych dziedzinach kultury oraz promowanie i wymianę instytucji oraz artystów.

Oferty skierowane do polskiej i niemieckiej publiczności, np. w teatrze, filmie, muzyce, sztuce i historii lub wydarzenia kulturalne, powinny być nadal promowane w kontekście wspierania współpracy transgranicznej, np. poprzez zapewnienie dwujęzyczności lub interakcji artystów i instytucji. Należy jeszcze bardziej ograniczyć przeszkody biurokratyczne, zwłaszcza w zakresie rozliczania projektów.

Ponadto polsko-niemiecka oferta kulturalna powinna być promowana bardziej ofensywnie i mocniej niż dotychczas za pośrednictwem istniejących regionalnych portali kulturalnych. Zalecany jest również wspólny polsko-niemiecki kalendarz imprez. Ponadto należy podjąć konsekwentne wysiłki w celu dostarczenia odpowiednich informacji w dwóch językach.

Kamienie milowe

2020-2022	2002-2027	2027+
<ul style="list-style-type: none">• Rozwój Sieci Kultury Pomerania poprzez tworzenie sieci instytucji kultury działających już transgranicznie jako otwarta platforma• Rozwój strategii komunikacji dla kultury (grupy docelowe, kanały komunikacji, katalog działań)• Tworzenie warunków do dalszego i mniej biurokratycznego wspierania polsko-niemieckiej działalności kulturalnej (np. w ramach wspierania współpracy)	<ul style="list-style-type: none">• Coroczne spotkania sieciowe Sieci Kultury Pomerania• Wdrażanie środków mających na celu poprawę transgranicznej promocji polsko-niemieckiej oferty kulturalnej	<ul style="list-style-type: none">• Konsolidacja sieci kultury i lepsze transgraniczne koordynowanie publicznego wsparcia rozwoju kultury

transgranicznej)

Krąg podmiotów

• Centralne instytucje kultury (teatry, muzea)• Kluby i stowarzyszenia kulturalne• Powiaty, miasta• organizacje turystyczne• Ministerstwo Edukacji, Nauki i Kultury Meklemburgii-Pomorza Zachodniego oraz Ministerstwo Nauki, Badań Naukowych i Kultury Kraju Związkowego Brandenburgia (wspieranie kultury)	• Centralne instytucje kultury (teatry, muzea)• Kluby i stowarzyszenia kulturalne• Powiaty, miasta• Organizacje turystyczne• Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Pomerania• Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego

Rola stowarzyszeń tworzących Euroregion Pomerania

Rolą dwóch stowarzyszeń tworzących Euroregion jest w szczególności wspieranie już aktywnych podmiotów w rozwoju Sieci Kultury Pomerania poprzez pośredniczenie w nawiązywaniu kontaktów. Ze względu na ich wieloletnią działalność w ramach Funduszu Małych Projektów, ich sieć instytucjonalną oraz zaangażowanie w Program Współpracy Transgranicznej Interreg A oba stowarzyszenia posiadają doskonałą wiedzę na temat struktury wsparcia. Ponadto dysponują ważnym instrumentem wspierania działań kulturalnych poprzez zarządzany przez siebie Fundusz Małych Projektów. W związku z tym powinny wykorzystać wszystkie dostępne w zakresie ich kompetencji możliwości uproszczenia dostępu do Funduszu Małych Projektów, zwłaszcza dla stowarzyszeń kulturalnych działających na wolontariatu.

5.4 Wspólna ochrona naturalnych podstaw egzystencji

5.4.1 Bezgraniczna sieć obszarów chronionych w Euroregionie Pomerania

Status quo i potrzeba działania

Wzdłuż polsko-niemieckiej granicy znajduje się unikalny system obszarów chronionych, Dolina Dolnej Odry, Zalew Szczeciński oraz wyspy Uznam i Wolin. Rozległe tereny zalewowe rzek są wyjątkowe w Europie Środkowej. Ze względu na konflikty ochrony a takimi formami użytkowania jak ochrona przeciwpowodziowa, żegluga, rolnictwo a także rozwój transportu i osadnictwa, w szczególności w gęsto zaludnionym obszarze wokół Szczecina utrzymanie ochrony przyrody na poziomie wymaganym przez specjalistów jest zagrożone.

Od 1992 roku w Dolinie Dolnej Odry podejmowane są starania o utworzenie Parku Międzynarodowego. Administracja Parku Narodowego Doliny Dolnej Odry oraz administracja Parku Krajobrazowego Doliny Dolnej Odry i Cedyńskiego Parku Krajobrazowego współpracują ze sobą od wielu lat. Między innymi powołano Polsko-Niemiecką Radę Programową jako ciało doradcze i eksperckie dla obszarów chronionych w Dolinie Dolnej Odry. Od kilku lat pod marką "Unikalna Dolina Dolnej Odry" realizowane są projekty mające na celu harmonizację zarządzania obszarami sieci Natura 2000, poprawę infrastruktury turystycznej i oferty edukacji ekologicznej oraz rozwój wspólnych działań komunikacji publicznej.

Również na Uznamie i Wolinie istnieje ścisła współpraca pomiędzy Wolińskim Parkiem Narodowym na terenie Polski a Zagrodą Żubrów na wyspie Uznam. Na obszarze ujścia Odry i Zalewu Szczecińskiego organizacja Deutsche Umwelthilfe od kilku lat działa z lokalnymi partnerami w celu promowania siedlisk poprzez zrównoważone zarządzanie populacją dzikich zwierząt oraz zrównoważone połowy na Zalewie Szczecińskim i w jego okolicach.

Ważnym tematem są zrównoważone formy wykorzystania gospodarczego wielkoobszarowych terenów chronionych. W tym celu Rezerwat Biosfery Południowowschodniej Rugii wdraża projekty globalne na rzecz promocji zrównoważonej turystyki i jest uprawniony do posługiwania się tytułem "Karta zrównoważonej turystyki na obszarach chronionych" przyznawanym od 2012 roku przez stowarzyszenie EUROPARC.

Obecnie Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie (ZUT), Wyższa Szkoła Zawodowa Zrównoważonego Rozwoju Eberswalde (HNEE), Uniwersytet Szczeciński i Uniwersytet w Greifswaldzie współpracują ramach projektu "Współpraca transgraniczna między uczelniami i dużymi obszarami chronionymi w Euroregionie Pomerania". Nacisk kładziony jest nie tylko na ideę ochrony, ale przede wszystkim na skutki gospodarcze i społeczne.

W projekcie LosBonasus - Crossing! Centrum Badań nad Krajobrazem Rolniczym w Monachium, WWF Niemcy oraz Zachodniopomorskie Stowarzyszenie Ochrony Przyrody zajmują się zarządzaniem populacją żubrów i łosi.

Kraj związkowy Brandenburgia oraz województwa zachodniopomorskie, lubuskie i wielkopolskie współpracują w ramach Polsko-Niemieckiej Grupy Projektowej Współpraca Międzynarodowa w zakresie rolnictwa, środowiska naturalnego, ochrony przyrody i ochrony klimatu. Plan prac na lata 2020-2022 obejmuje m.in. transgraniczną wymianę doświadczeń w zakresie ochrony owadów, gatunków inwazyjnych, ptaków drapieżnych oraz programu ochrony gatunkowej kumaka nizinnego i węża gładkiego. Uzgodniono również wymianę doświadczeń na temat zrównoważonego rozwoju oraz edukacja ekologiczna (np. edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju, transgraniczna turystyka rowerowa, działania związane z przyrodą).

Podejście do działania

W celu ochrony unikalnego krajobrazu przyrodniczego Dolnej Odry, Zalewu Szczecińskiego oraz wysp Uznam i Wolin, zaleca się dalsze wzmocnienie współpracy w przyszłości. Istniejące konflikty pomiędzy formami użytkowania gruntów powinny być wspólnie analizowane, a ich konsekwencje dla różnorodności biologicznej oceniane jako podstawa bardziej dalekosiężnych decyzji politycznych.

Jednocześnie należy kontynuować wysiłki na rzecz osiągnięcia skoordynowanego zarządzania obszarami chronionymi jak i ochroną gatunkową.

Działania na rzecz przyjaznego przyrodzie wykorzystania gospodarczego oraz na rzecz procesów partycypacyjnych

powinny być również kontynuowane i praktycznie wdrażane w układzie transgranicznym. W tym kontekście podejścia do rozwoju obszarów wiejskich powinny zostać uwzględnione i wdrożone jako modele. Zaleca się rozważenie udziału w programie Transboundary Parks Programme fundacji Europarc Federation, ponieważ umożliwi to dalszą współpracę siecią z europejskimi transgranicznymi obszarami chronionymi oraz zorganizowany proces mający na celu wzmocnienie współpracy transgranicznej.

Ponadto, zaleca się promowanie współpracy dużych obszarów chronionych w Euroregionie Pomerania poprzez ich silniejsze powiązanie w sieć "Wielkopowierzchniowe obszary chronione Pomeranii".

Kamienie milowe

2020-2022	2022-2027	2027+
<ul style="list-style-type: none">Wymiana informacji na temat bieżących wyników projektu, koordynacja wspólnego planu działaniaZwołanie transgranicznej sieci "Wielkopowierzchniowe Obszary Chronione Pomeranii"	<ul style="list-style-type: none">Realizacja wspólnych projektów na rzecz poprawy ochrony przyrody i gatunkowejAnaliza istniejących konfliktów użytkowania i wyprowadzenie wymagań dotyczących koniecznych działańZbadanie możliwości certyfikacji w Programie Transboundary Parks Programme fundacji Europarc Federation, np. dla Doliny Dolnej Odry, i w razie potrzeby podjęcie dalszych krokówRegularne, co najmniej coroczne spotkania sieci	<ul style="list-style-type: none">Certyfikacja w Programie Transboundary Parks Programme fundacji Europarc FederationEwaluacja współpracy

Krąg podmiotów

wielkopowierzchniowe obszary chronione: Park Narodowy Dolina Dolnej Odry, Rezerwat Biosfery Schorfheide, Park Przyrodniczy Zalewu Szczecińskiego, Rezerwat Biosfery Rugii Południowoschodniej, Park Narodowy Müritz i in.MLU / LUNG Meklemburgia-Pomorze PrzednieMLUL / LfU Brandenburgia	Zarząd Parków Krajobrazowych Województwa Zachodniopomorskiego (ZPKWZ)Woliński Park NarodowyRegionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Szczecinie (RDOŚ)

Rola stowarzyszeń tworzących Euroregion Pomerania

Stowarzyszenia tworzące Euroregion Pomerania mogą wspierać tworzenie sieci "Wielkopowierzchniowe Obszary Chronione Pomeranii", np. przy nawiązywaniu kontaktów lub udostępnianiu pomieszczeń i techniki do tłumaczenia.

5.4.2 Transgraniczna sieć zrównoważonego rozwoju Euroregionu Pomerania

Status quo i potrzeba działania

W Euroregionie Pomerania zarówno po stronie polskiej, jak i niemieckiej działają liczne instytucje edukacji ekologicznej. Wiele instytucji współpracuje dwustronnie lub w ramach sieci regionalnych i oferuje programy edukacji ekologicznej dla gości z Polski i Niemiec. Na przykład Ogród Zoologiczny w Ueckermünde jest czymś w rodzaju ZOO Szczecińskiego Obszarze Metropolitalnego, a klasy szkolne z Niemiec i Polski korzystają z oferty edukacji ekologicznej. Obecnie ogród zoologiczny współpracuje z niemieckimi i polskimi partnerami, m.in. z Ogrodem Dendrologicznym w Przelewicach, Parkiem Ptaków Marlow, zoo w Eberswalde, Wytuszcarnią Nasion Jatznick, Centrum Edukacji Ekologicznej w Lipiu oraz Zagrodą Żubrów na wyspie Uznam w ramach projektu POMERANIA-NATURA i EKSPERIENCJE KULTURALNE w celu połączenia oferty edukacji turystycznej i ekologicznej.

Nie ma jednak ogólnego przeglądu instytucji zajmujących się edukacją ekologiczną i ich transgranicznych ofert edukacji ekologicznej. W kontekście znaczenia edukacji ekologicznej dla wprowadzania zmian w zrównoważeniu, a tym samym promowania bardziej zrównoważonego stylu życia, istnieje zatem duże zainteresowanie ze strony instytucji zajmujących się edukacją ekologiczną i władz lokalnych dalszym tworzeniem sieci i profesjonalizacją.

W krajach związkowych Meklemburgia-Pomorze Przednie, Brandenburgia i Województwie Zachodniopomorskim istnieją sieci edukacji ekologicznej. Kraje związkowe Meklemburgia-Pomorze Przednie i Brandenburgia realizują Światowy Program Działań na rzecz Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju (EdZR) UNESCO. W Meklemburgii-Pomorzu Przednim pod kierownictwem Ministerstwa Edukacji, Nauki i Kultury działa krajowa grupa robocza ds. edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju, w skład której wchodzi wiele podmiotów, jak np. Akademia Zrównoważonego Rozwoju Meklemburgii-Pomorza Przedniego, agencja usługowa "All-Day Learning" przy Regionalnym Urzędzie ds. Edukacji, Integracji i Demokracji (RAA) czy Krajowe Centrum Energii Odnawialnej Meklemburgii-Pomorza Przedniego. W Brandenburgii od 2019 roku działa ogólnokrajowa agencja serwisowa zajmująca się tematyką EdZR, wspierana m.in. przez Wyższą Szkołę Zawodową w Eberswalde (HNEE). W Szczecińskiej Sieci Edukacji Ekologicznej uczestniczą instytucje edukacji ekologicznej z całego województwa zachodniopomorskiego.

W tym kontekście zdecydowanie należy wspomnieć o inicjatywach na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, takich jak projekt pommernArche - Ur-Typisch Pommern - Marka + Sieć na rzecz Potencjału i Różnorodności na Obszarach Wiejskich, które mają na celu zrównoważony rozwój obszarów wiejskich poprzez procesy partycypacyjne, na przykład poprzez wprowadzanie do sprzedaży produktów regionalnych i budowanie sieci producentów.

Podejście do działania

W celu zwiększenia świadomości i inicjatywy na rzecz zrównoważonego rozwoju w Euroregionie Pomerania, zaleca się ściślejszą współpracę instytucji edukacji ekologicznej i inicjatyw na rzecz zrównoważonego rozwoju, zwłaszcza na obszarach wiejskich.

Oprócz transgranicznych ofert edukacji ekologicznej na przykład dla klas szkolnych, należy w szczególności wspierać transgraniczne działania na rzecz zrównoważonego rozwoju.

W tym celu konieczne będzie powiązanie sieci działających na szczeblu krajowym lub wojewódzkim z ich podmiotami działającymi w Euroregionie. Zaleca się dokonanie bilansu instytucji edukacji ekologicznej, inicjatyw na rzecz zrównoważonego rozwoju oraz opracowanie transgranicznego planu działania. W dziedzinie edukacji ekologicznej należy poprawić warunki dla ofert transgranicznych, przede wszystkim poprzez wykwalifikowane, dwujęzyczne kadry. Odpowiednie oferty edukacji ekologicznej powinny być bardziej promowane transgranicznie.

Należy silnie promować transgraniczne działania i projekty na rzecz zrównoważonego rozwoju, które angażują w szczególności podmioty z obszarów wiejskich. Istnieje ściśle powiązanie z kluczowym projektem "Bezgraniczna sieć obszarów chronionych w Euroregionie Pomerania".

Kamienie milowe

2020-2022	2022-2027	2027+
<ul style="list-style-type: none">• Inwentaryzacja istniejących instytucji edukacji ekologicznej w Euroregionie oraz ich oferty i opracowanie strategii współpracy• Rozwój sieci zrównoważonego rozwoju Euroregionu Pomerania	<ul style="list-style-type: none">• Regularne spotkania sieci ds. zrównoważonego rozwoju, co najmniej raz w roku• doksztalcanie pracowników• Rozwój transgranicznych ofert edukacji ekologicznej• Wdrażanie działań i projektów w zakresie zrównoważonego rozwoju	<ul style="list-style-type: none">• Ewaluacja wyników współpracy

Krąg podmiotów

<ul style="list-style-type: none">• Krajowa grupa robocza ds. edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju dla szkół w Meklemburgii-Pomorze Przednim• Agencja Serwisowa Edukacja dla Zrównoważonego Rozwoju Brandenburgia• Akademia Zrównoważonego Rozwoju Meklemburgia-Pomorze Przednie• Regionalne Biuro ds. Edukacji, Integracji i Demokracji (RAA)• Krajowy Ośrodek Energii Odnawialnej Meklemburgia-Pomorze Przednie• Wyższa Szkoła Zawodowa Zrównoważonego Rozwoju Eberswalde• Inne instytucje edukacji ekologicznej / inicjatywy na rzecz zrównoważonego rozwoju	<ul style="list-style-type: none">• Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego (UM WZP -• Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska Województwa Zachodniopomorskiego• Zachodniopomorskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli• Szczecińska Sieć Edukacji Ekologicznej• Inne instytucje edukacji ekologicznej / inicjatywy na rzecz zrównoważonego rozwoju
---	--

Rola stowarzyszeń tworzących Euroregion Pomerania

Stowarzyszenia tworzące Euroregion Pomerania są szczególnie zainteresowane inicjowaniem działań służących nawiązywaniu kontaktów. Ze względu na rozległą sieć samorządową i wieloletnią współpracę z instytucjami edukacji ekologicznej jako podmiotami realizującymi projektu Funduszu Małych Projektów, oba stowarzyszenia tworzące Euroregion są ważnymi multiplikatorami i nośnikami wiedzy i powinny aktywnie przyczynić się do tworzenia sieci. Ponadto powinno się wspierać i monitorować pracę sieci.

5.4.3 Euroregion Pomerania - Region Modelowy Energii Odnawialnych

Status quo i potrzeba działania

W Euroregionie Pomerania wytwarzanie energii ze źródeł odnawialnych jest w porównaniu ogólnokrajowym bardzo zaawansowane, szczególnie w zakresie wykorzystania energii wiatrowej. Jednocześnie potencjał wzrostu jest bardzo ograniczony ze względu na nowe regulacje prawne i coraz mniejszą akceptację dla instalacji kolejnych lub mocniejszych elektrowni wiatrowych na Pomorzu Zachodnim, a także w Meklemburgii-Pomorzu Przednim i Brandenburgii. Duża część energii wytwarzanej w Euroregionie z odnawialnych źródeł energii jest eksportowana. Jednakże, podmioty w regionie uznały, że większe wykorzystanie energii odnawialnej produkowanej w regionie jest korzystne. Przykładem jest powiat Barnim, w którym Kreiswerke Barnim ustanawiają i wspierają regionalne obiegi generujące wartość dodaną, a poprzez powiązanie zarządzania energią i gospodarowaniem w obiegu zamkniętym zasoby powiatu są optymalnie wykorzystywane. W powiecie Uckermark opracowywana jest obecnie regionalna koncepcja energetyczna. Regionalna Koncepcja Energetyczna dla Pomorza Zachodniego z roku 2015 przedstawia możliwości i zagrożenia związane ze współpracą transgraniczną w dziedzinie energii odnawialnej. Pomimo istniejących konfliktów, szczególnie na poziomie krajowym (bezpieczeństwo energetyczne a transformacja systemu energetycznego, North Stream a dywersyfikacja, np. poprzez import gazu płynnego), konsensus na poziomie regionalnym wydaje się możliwy do osiągnięcia. Koncepcja rozwoju transgranicznego Szczecińskiego Regionu Metropolitalnego z 2015 roku wyznacza oddzielne pole działania w regionie modelowym dla energii odnawialnych, co powinno jeszcze lepiej pozycjonować region metropolitalny w dziedzinie energii odnawialnych, wzmocnić akceptację, zwiększyć regionalną wartość dodaną, promować wykorzystanie energii odnawialnych w kontekście mobilności oraz zintensyfikować badania i transfer technologii w zakresie energii odnawialnych w regionie metropolitalnym.

Od tego czasu kraj związkowy Meklemburgia-Pomorze Przednie i Województwo Zachodniopomorskie opracowały w ramach wspólnych projektów (BEA-APP) zasady skoordynowanego rozwoju energii odnawialnych oraz omówiły subregionalne podejścia do regionu modelowego Uznam-Wolin, którego specyfiką jest sezonowo bardzo wysokie zapotrzebowanie na energię w lecie, które zbiega się w czasie z produkcją.

Wybitnymi kompetencjami w zakresie badań i praktyki w dziedzinie energii odnawialnych dysponują m.in. Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie, Instytut Systemów Energii Odnawialnych w Wyższej Szkole Zawodowej w Stralsundzie, Wyższa Szkoła Zawodowa Zrównoważonego Rozwoju w Eberswalde, Instytut Badań i Technologii Plazmowych im Leibniza, Krajowy Ośrodek Energii Odnawialnej Meklemburgii-Pomorza Przedniego Sp. z o.o. w Neustrelitz czy też Politechnika Koszalińska.

Podejście do działania

Ze względu na wielką zmianę sytuacji, jakiej wymaga transformacja systemu energetycznego w celu osiągnięcia międzynarodowych celów ochrony klimatu i możliwości dostępnych w Euroregionie - zarówno w zakresie produkcji i badań nad energią odnawialną, jak i podobnych do regionalnych celów w zakresie rozwoju energii odnawialnych - wysoce zalecane jest podejście oparte na współpracy w zakresie energii odnawialnych.

Wspomniane już w koncepcji rozwoju Transgranicznego Regionu Metropolitalnego Szczecina punkty wyjścia są nadal aktualne. W szczególności zaleca się utworzenie sieci ekspertów, np. w formie euroregionalnej grupy roboczej. Do współpracy transgranicznej najlepiej nadają się specjalistyczne tematy łączenia sektorów w kontekście elektromobilności, produkcji energii ze źródeł odnawialnych i słońca, akceptacji energii odnawialnych, tworzenia regionalnych łańcuchów wartości dodanej oraz badania i transfer technologii.

Powiązane, subregionalne projekty modelowe, na przykład na Uznamie i Wolinie lub w Uckermark-Barnim - regionie południowego Pomorza Zachodniego, umożliwiłyby praktyczne podejście z udziałem lokalnych podmiotów z dziedziny nauki, planowania i polityki.

Kamienie milowe

2020-2022	2022-2027	2027+
<ul style="list-style-type: none">• Utworzenie transgranicznej grupy roboczej "Modelowy Region Energii Odnawialnych Pomerania")• Rozwój modelowych projektów regionalnych w zakresie energii odnawialnych w Euroregionie Pomerania	<ul style="list-style-type: none">• Wdrażanie regionalnych projektów modelowych	<ul style="list-style-type: none">• Wdrażanie działań z katalogu działań i ich ewaluacja

Krąg podmiotów

<ul style="list-style-type: none">• Ministerstwo Energii, Infrastruktury i Cyfryzacji Meklemburgii-Pomorza Przedniego• Powiaty Pomorze Przednie-Greifswald, Pomorze Przednie - Rugia, Pojezierze Meklemburskie, Uckermark i Barnim oraz ich przedsiębiorstwa energetyczne• Regionalne Zrzeszenie Planistyczne Pomorza Przedniego• Regionalne Zrzeszenie Planistyczne Uckermark-Barnim• Producenci odnawialnych źródeł energii / dostawcy energii• Instytut Systemów Energii Odnawialnej Wyższej szkole Zawodowej w Stralsundzie,• Wyższa Szkoła Zawodowa Zrównoważonego Rozwoju w Eberswalde,• Instytut Badań i Technologii Plazmy im. Leibniza stowarzyszenie zarejestrowane,• Krajowy Ośrodek Energii Odnawialnej Meklemburgia-Pomorza Przedniego Sp. z o.o. w Neustrelitz• Inne instytucje i inicjatywy promujące odnawialne źródła energii i "zieloną" ofertę mobilności	<ul style="list-style-type: none">• Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego (RBGP)• Gminy• Producenci odnawialnych źródeł energii / dostawcy energii• Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie• Politechnika Koszalińska• Podmioty świadczące usługi w zakresie "zielonej" mobilności
---	--

Rola stowarzyszeń tworzących Euroregion Pomerania

Stowarzyszenia tworzące Euroregion powinny konstruktywnie monitorować projekt kluczowy, a w szczególności wspierać tworzenie grupy roboczej "Regionu Modelowy Energii Odnawialnych Euroregion Pomerania", na przykład poprzez kontakty, moderowanie i wsparcie techniczne. Działania grupy roboczej i wyniki odpowiednich projektów powinny być monitorowane, a wspólne gremia, gremia podmiotów wdrażających działania i członkowie powinni być regularnie informowani o postępach prac.

5.4.4 Transgraniczna Platforma Zmian Klimatycznych Euroregionu Pomerania

Status quo i potrzeba działania

Zmiany klimatyczne będą miały również wpływ na Euroregion Pomerania. Badacze klimatu oczekują, że w wyniku zmian klimatycznych kraje związkowe Meklemburgia-Pomorze Przednie, Brandenburgia i Województwo Zachodniopomorskie dotknie wzrost średniej rocznej temperatury, przy jednoczesnym wzroście okresów upałów i suszy, wzroście intensywności opadów i wzroście poziomu morza o 25 do 100 cm do roku 2100, w zależności od rozpatrywanego scenariusza. Należy zatem oczekiwać, że wzrośnie zwłaszcza ryzyko powodzi i pożarów lasów, co będzie wymagało zwiększonej współpracy między ekspertami z dziedziny leśnictwa i ochrony przeciwpowodziowej, ale także między instytucjami odpowiedzialnymi za ochronę ludności, zwłaszcza bezpośrednio na granicy.

Partnerzy niemieccy i polscy od lat współpracują transgranicznie w zakresie ochrony przeciwpowodziowej i zwalczaniu klęsk żywiołowych. I tak w latach 2007-2014 realizowano projekty mające na celu zwalczanie wielkopowierzchniowych zanieczyszczeń na Odrze, zwalczania innych wydarzeń w strefie przygranicznej i w zakresie ochrony przeciwpowodziowej. W ramach projektu „Ochrona przeciwożarowa i przed klęskami żywiołowymi” w 2014-2020 w Pinnow zbudowano obiekt symulacji pożaru, który służy do szkolenia niemieckich i polskich strażaków.

Podmioty w Euroregionie od dawna przygotowują się do zmian klimatycznych. Na przykład Regionalne Zrzeszenie Planistyczne Pomorza Przedniego już w 2011 r. opracował strategię rozwoju przestrzennego w zakresie adaptacji do zmian klimatycznych i ochrony klimatu w regionie planistycznym Pomorza Przedniego. Zrzeszenie Planowania Przestrzennego Uckermark-Barnim działa w Sieci Innowacji na rzecz Adaptacji do Klimatu Brandenburgii-Berlina (INKA-BB) i zrealizowało kilka projektów dotyczących dostosowania do zmiany klimatu. W ramach projektu "Wczujmy się w klimat" Miasto Szczecin opracowało plan adaptacji do zmian klimatu na lata 2017 - 2019.

Podejście do działania

Ze względu na spodziewane znaczące skutki zmian klimatycznych, które będą przejawiać się w podobny sposób w całym Euroregionie Pomerania, należy zachęcać do ściślejszej współpracy w tej kwestii.

Celem współpracy jest, z jednej strony, wykorzystanie wiedzy specjalistycznej dostępnej w euroregionie do opracowania i wdrożenia strategii adaptacji do zmian klimatu.

Dotyczy to w szczególności ochrony przeciwpowodziowej wzdłuż wybrzeża Morza Bałtyckiego i Odry, leśnictwa i rolnictwa z powodu rosnącej suszy. Zgodnie z zasadą przewodnią "Lepsze reagowanie na zmiany klimatu poprzez łączenie sił" zaleca się różne wspólne działania:

- Współpraca w dziedzinie nauki i badań w celu opracowania i przetestowania strategii adaptacyjnych, na przykład w celu zbadania przystosowanych do klimatu gatunków drzew i upraw,
- Wymiana poglądów na temat strategii adaptacji do zmian klimatu i doświadczeń w ich realizacji,
- Podnoszenie świadomości na temat zmian klimatycznych, ich skutków i wymogów adaptacyjnych poprzez wspólne działania w zakresie public relations,
- W celu opracowania transgranicznych strategii zapobiegania klęskom żywiołowym,
- Wspólne pozyskiwanie technologii i ich transgraniczne wykorzystanie.

Obecne ramy prawne nadal stanowią formalną przeszkodę, w szczególności dla transgranicznych działań w zakresie ochrony przeciwożarowej i ochrony ludności. W przyszłości powinny być prowadzone prace nad specjalnymi przepisami dotyczącymi transgranicznej ochrony przeciwożarowej i cywilnej w bezpośrednim sąsiedztwie granicy.

W celu skoordynowania współpracy transgranicznej w zakresie zmian klimatycznych, adaptacji do zmian klimatycznych i ochrony klimatu zaleca się utworzenie organu koordynującego, takiego jak "Rada Klimatu Euroregionu Pomerania", w razie potrzeby wraz z innymi grupami roboczymi.

Kamienie milowe

2020-2022	2022-2027	2027+
<ul style="list-style-type: none">• Powołanie organu koordynującego ("Rada Klimatu Euroregionu Pomerania")• Inwentaryzacja regionalnych strategii adaptacji do klimatu i określenie konkretnych, transgranicznych potrzeb podjęcia działań w tym zakresie	<ul style="list-style-type: none">• Rozwój strategii współpracy sektorowej / na małą skalę (np. zapobieganie klęskom żywiołowym i pożarom, rolnictwo, leśnictwo)• Realizacja wspólnych badań i projektów modelowych• Regularne, co najmniej coroczne spotkania Rady Klimatu Euroregionu Pomerania• Poprawa podstaw prawnych dla transgranicznej ochrony przed klęskami żywiołowymi	<ul style="list-style-type: none">• Wdrażanie na dużą skalę wspólnie opracowanych strategii adaptacyjnych• Wspólna ochrona przeciwpożarowa i cywilna, w tym przepisy prawne dotyczące operacji przeprowadzanych transgranicznie• Ocena i aktualizacja strategii i planów dostosowania do zmian klimatu

Krąg podmiotów

<ul style="list-style-type: none">• Ministerstwo Rolnictwa, Środowiska i Ochrony Klimatu (MLUK)• Ministerstwo Rolnictwa i Środowiska Meklemburgia-Pomorze Zachodnie (MLU)• Lasy Państwowe Meklemburgia-Pomorze Przednie• Lasy Państwowe Brandenburgia• Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Sportu Meklemburgia-Pomorze Zachodnie (MIS)• Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Komunalnych Brandenburgia• Powiaty Pomorze Przednie-Greifswald, Pomorze Przednie-Rugia, Pojezierze Meklemburskie, Barnim i Uckermark• Wyższa Szkoła Zawodowa Zrównoważonego Rozwoju w Eberswalde• Sieć innowacji adaptacji do zmian klimatycznych w Brandenburgii (INKA)	<ul style="list-style-type: none">• Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej Szczecin (WFOŚiGW Szczecin)• Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej w Szczecinie (IMGW Szczecin)• Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Szczecinie (RDLP Szczecin)• Zachodniopomorski Urząd Wojewódzki w Szczecinie• Administracja ds. środowiska i leśnictwa• Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Szczecinie• Komendy Państwowej Straży Pożarnej w Szczecinie i Świnoujściu• Powiatowe Państwowej Komendy Straży Pożarnej powiatów kamieńskiego pomorskiego, polickiego i gryfińskiego• Politechnika Koszalińska• Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny (ZUT)
--	---

Rola stowarzyszeń tworzących Euroregion Pomerania

Stowarzyszenia tworzące Euroregion Pomerania mogą wspierać prace "Transgranicznej Platformy Zmian Klimatycznych Euroregionu Pomerania" głównie poprzez nawiązywanie kontaktów, doradztwo w zakresie dotacji i wspieranie komunikacji.

6 Perspektywy dla przyszłej współpracy

6.1 Przyszłe wspieranie współpracy transgranicznej

W maju 2018 r. Komisja Europejska przedstawiła projekty rozporządzeń na przyszły okres finansowania 2021-2027.

Pakiet obejmuje projekty rozporządzeń ustanawiających wspólne przepisy dla wszystkich funduszy (rozporządzenie parasolowe), projekt rozporządzenia w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz projekt rozporządzenia w sprawie Europejskiej Współpracy Terytorialnej.

Między innymi, rozporządzenie ogólne określa cele polityki i zasady pomocy z funduszy. Projekt rozporządzenia w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności zawiera wspólne przepisy dotyczące tych funduszy oraz specjalne przepisy dotyczące uwzględniania specyfiki terytorialnej. Projekt rozporządzenia w sprawie Europejskiej Współpracy Terytorialnej zawiera przepisy wyraźnie odnoszące się do współpracy transgranicznej, transnarodowej, międzyregionalnej i współpracy między regionami najbardziej oddalonymi.

Parlament Europejski i Rada Europejska zajęły już stanowisko w sprawie projektów rozporządzeń, ale nie osiągnięto jeszcze porozumienia. Dyskusje zależą od wieloletnich ram finansowych (WRF), dlatego ostatecznych negocjacji w sprawie projektów rozporządzeń w ramach procedury rozmów trójstronnych można się spodziewać dopiero po osiągnięciu porozumienia w sprawie WRF. Można założyć, że będzie to miało miejsce w czasie niemieckiej prezydencji Rady do końca 2020 roku.

Kontrowersyjne kwestie obejmują środki finansowe przeznaczone na Europejską Współpracę Terytorialną, sposób postępowania ze współpracą morską zaproponowaną przez Komisję, ale także specyfikacje dla beneficjentów Funduszu Małych Projektów.

W projekcie rozporządzenia parasolowego Komisja UE proponuje przyszłe cele polityczne:

- **Inteligentniejsza Europa** poprzez promowanie innowacyjnych i inteligentnych zmian gospodarczych;
- **Bardziej ekologiczna i niskoemisyjna Europa** poprzez promowanie czystej energii i sprawiedliwej transformacji energetycznej, zielonych i niebieskich

inwestycji, recyklingu, dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem;

- **Bardziej połączona Europa** poprzez zwiększenie mobilności i regionalnej łączności teleinformatycznej;
- **Europa bardziej prospołeczna**, wdrażająca Europejski Filar Praw Socjalnych;
- **Europa bliższa obywatelom** poprzez promowanie zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju obszarów miejskich, wiejskich i przybrzeżnych oraz inicjatyw lokalnych.

Rozporządzenie w sprawie EWT określa również cel szczegółowy Interreg "Lepsze zarządzanie Interreg". W ramach koncentracji tematycznej, co najmniej 60% środków ma zostać przydzielonych na trzy cele polityki, a dalsze 15% na cel szczegółowy Interreg "Lepsze zarządzanie Interreg".

Obecny wniosek Komisji przewiduje przydział około 4,4 mld euro na komponent A Europejskiej Współpracy Terytorialnej (Interreg A). W okresie finansowania 2014-2020 na Interreg A przeznaczono łącznie 6,6 mld euro. Stanowiska negocjacyjne Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej znacznie się różnią. Podczas gdy Parlament Europejski wzywa do zwiększenia środków na europejską współpracę terytorialną oraz do zwiększenia udziału komponentu 1 (Interreg A), co ostatecznie doprowadziłoby do uzyskania finansowania w wysokości 7,5 mld euro, stanowisko negocjacyjne Rady Europejskiej jest nawet nieco poniżej wniosku Komisji.

Ze względu na opisaną sytuację należy się spodziewać, że Program Współpracy Meklemburgia-Pomorze Przednie / Brandenburgia-Polska (województwo zachodniopomorskie) otrzyma w latach 2021-2027 mniej środków unijnych niż w latach 2014-2020. Zgodnie z projektem rozporządzenia planuje się również ograniczenie stawki dofinansowania do 70% kosztów kwalifikowanych. W chwili obecnej nie można ocenić, w jakim stopniu może to zostać zrównoważone przez współfinansowanie krajowe. Oznacza to, że w przyszłości Program Współpracy będzie musiał zwracać jeszcze większą uwagę na transgraniczną wartość dodaną i że zakres projektów inwestycyjnych zostanie ograniczony.

6.2 Zasada kooperatywnej odpowiedzialności

Inwentaryzacja i strategia rozwoju wskazują przede wszystkim na to, że w ramach współpracy transgranicznej wyzwania, aby jak najlepiej wykorzystać związane z nią możliwości, stoją przed wszystkimi odpowiedzialnymi osobami.

Obecna współpraca transgraniczna w ramach Euroregionu Pomerania jest wspierana przez dużą liczbę niezwykle zaangażowanych podmiotów, które działają w sieciach na wszystkich poziomach - od społeczeństwa obywatelskiego i władz lokalnych po administrację państwową i federalną. Sieci współpracują ze sobą na zasadzie zadaniowej (np. współpraca instytucji okołobiznesowych, współpraca dużych obszarów chronionych, sieć teatralna), części obszarów (Region Metropolitalny Szczecin, Uznam-Wolin, Dolina Dolnej Odry) lub dwustronnej (np. na bazie istniejących porozumień partnerskich miast). Współpraca odbywa się zarówno w ramach projektu, jak i nieformalnie. Związek Komunalny Pomerania stowarzyszenie zarejestrowane, Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Pomerania, Dom Gospodarki w Szczecinie, biuro Zrzeszenia Przedsiębiorców Pomorza Przedniego w Szczecinie czy Biuro Szczecińskiego Regionu Metropolitalnego to przykłady bardziej sformalizowanej i zinstytucjonalizowanej współpracy.

Strategia rozwoju formułuje ambitne cele. Aby je osiągnąć, konieczne będzie zaangażowanie odpowiednich podmiotów w całym Euroregionie, określenie wspólnych celów, uzgodnienie wspólnych strategii działania oraz ich operacyjna realizacja i wdrożenie przy wspólnej odpowiedzialności.

Może się to udać tylko wtedy, gdy istniejące zasoby zostaną wykorzystane wspólnie, a podmioty przejmą odpowiedzialność za wspólnotę euroregionalną. Jest ku temu wola, co bardzo wyraźnie pokazały warsztaty tematyczne i konsultacje. Współpraca może i musi być umieszczona i zorganizowana w bardziej strategicznym kontekście ogólnym, w oparciu o relacje współpracy, które rozwijały się w miarę upływu czasu.

Sieci współpracy, partnerstwa, które stanowią trzon tego strategicznego partnerstwa, w dużej mierze istnieją w Euroregionie. W Strategii Rozwoju nakreślono strategiczne platformy przyszłej współpracy, cele, środki i podmioty. Tworzą one wspólne ramy odniesienia, które mają być wypełniane wspólnie. Będzie to możliwe tylko w ramach współdzielonej odpowiedzialności.

Na podstawie umowy o Euroregionie z 1995 roku, związki Euroregionu Pomerania - Kommunalgemeinschaft Europaregion Pomerania e.V. oraz Związek Gmin Polskich Euroregionu Pomerania - współpracują od 25 lat. Dzięki swoim 130 członkom i

rozbudowanej sieci, stowarzyszenia wspierające są gwarantem współpracy i filarem wspierającym wspólnotę odpowiedzialności.

Szczególną wagę przypisuje się współpracy pomiędzy stowarzyszeniami tworzącymi Euroregion, tj. Związek Komunalny Euroregion Pomerania stowarzyszenie zarejestrowane, Stowarzyszeniem Gmin Polskich Euroregionu Pomerania i miastem Szczecin, Stowarzyszeniem Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego (SSOM) oraz Urzędem Marszałkowskim Województwa Zachodniopomorskiego i rządami landowymi Meklemburgia-Pomorze Przednie i Brandenburgia którzy utworzyli wspólne biuro dla obszaru metropolitalnego Szczecina w Anklam. W przyszłości ważne będzie, aby uczestniczące instytucje intensywnie wymieniały się informacjami na temat strategii i środków w celu połączenia swoich sił.

6.3 Przyszła rola i organizacja Euroregionu Pomerania

Stowarzyszenia tworzące Euroregion Pomerania reprezentują samorządy lokalne po stronie niemieckiej i polskiej. Są one bardzo blisko obywateli Euroregionu i ich potrzeby w zakresie sprawnej i bezproblemowej współpracy. Stowarzyszenia tworzące Euroregion są dobrze połączone w sieć na poziomie regionalnym, z innymi euroregionami i są członkami Komitetu Współpracy Przygranicznej Polsko-Niemieckiej Komisji Międzyrządowej.

Jednocześnie euroregiony są odpowiedzialne za własne projekty, jak np. sieć Centrów Usługowo - Doradczych Euroregionu Pomerania bądź Punkt Kontaktowo-Doradczy.

Biura zarządzają Funduszem Małych Projektów, który jest instrumentem umożliwiającym przede wszystkim intensyfikację współpracy społeczeństwa obywatelskiego. Jako centralne jednostki Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży wspierają one również wymianę młodzieży i szkół.

Z tych funkcji dwie organizacje wspierające Euroregion Pomerania pełnią ważną funkcję interfejsu. Mają one możliwość kształtowania strategicznej współpracy w Euroregionie i towarzyszenia swoim członkom w ich działaniach, informowania ich o istotnych zmianach lub angażowania ich w różnorodne aktywności. Stowarzyszenia tworzące Euroregion Pomerania powinny jak najszerszej uczestniczyć w platformach wymienionych w EKRIID w różnych rolach - jako obserwatorzy, inicjatorzy tam, gdzie jest to jeszcze konieczne, lub w roli wiodącej.

Poprzez swój udział w Programie Współpracy Meklemburgia-Pomorze Przednie / Brandenburgia / Polska, stowarzyszenia tworzące Euroregion Pomerania mogą wspierać

podmioty realizujące projekty w ich merytorycznym koncipowaniu. Mogą one zapewnić skuteczny i trwały wkład w realizację celów określonych w Koncepcji Rozwoju i Działań.

Pandemia COVID 19 stanowi szczególne wyzwanie dla współpracy transgranicznej w nadchodzących latach. Z tego powodu zakres, w jakim będzie to miało wpływ na współistnienie transgraniczne, został szczegółowo zbadany w oddzielnym opracowaniu, które stanowi załącznik do niniejszego sprawozdania.

Kryzys związany z koronawirusem podkreśla również znaczenie wspierania interesów mieszkańców regionu przygranicznego, monitorowania rozwoju sytuacji i poszukiwania dialogu z podmiotami politycznymi. Obejmuje to również łagodzenie konfliktów interesów. Warunkiem wstępnym jest zaufanie i niezależność od indywidualnych interesów. Euroregion zajmujący się wyłącznie współpracą transgraniczną, który może reprezentować interesy zarówno polskich, jak i niemieckich podmiotów, mógłby skutecznie spełniać tę rolę. Również z tego powodu utworzenie wspólnego Europejskiego Ugrupowania Współpracy Terytorialnej (EUWT) mogłoby otworzyć nowe perspektywy.

Referencje

- AEE (2020) Agentur für Erneuerbare Energien: Bundesländer-Übersicht zu Erneuerbaren Energien. <https://www.foederal-erneuerbar.de/uebersicht/bundeslaender>. Berlin, 2020
- AfS BB (2020) Amt für Statistik Berlin-Brandenburg: Statistiken. www.statistik-berlin-brandenburg.de/Statistiken/inhalt-statistiken.asp. Abgerufen im Juni 2020.
- AfS BB (A I 3 – j / 18) Amt für Statistik Berlin-Brandenburg: Statistischer Bericht A I 3 – j / 18: Bevölkerung der kreisfreien Städte und Landkreise im Land Brandenburg 2018. Potsdam 2019
- AfS BB (B III 1 – j / 18) Amt für Statistik Berlin-Brandenburg: Studierende an Hochschulen im Land Brandenburg (B III 1 – j / 18). Potsdam, 2019
- AfS BB (G IV 1 - m 12/19) Amt für Statistik Berlin-Brandenburg: Gäste, Übernachtungen und Beherbergungskapazität im Land Brandenburg Dezember 2019. (G IV 1 - m 12/19). Potsdam, 2020
- AfS BB (N I 4 - j / 18) Amt für Statistik Berlin-Brandenburg: Vierteljährliche Verdiensterhebung im Land Brandenburg. 4. Quartal 2018 (N I 4 - j / 18). Potsdam, 2019
- AfS BB 2020 (B I 1 j19), Amt für Statistik Berlin-Brandenburg: Allgemeinbildende Schulen im Land Brandenburg. Schuljahr 2019/20 (B I 1 – j / 19). Potsdam, 2020
- AfS BB (A I 8 - u / 18) Amt für Statistik Berlin-Brandenburg: Bevölkerungsvorausberechnung für das Land Brandenburg 2017 bis 2030". Potsdam, 2018
- AfS BB (K VIII 1 - 2j / 17) Amt für Statistik Berlin-Brandenburg: Ambulante und stationäre Pflegeeinrichtungen sowie Empfänger von Pflegegeldleistungen in Brandenburg 2017" (K VIII 1 - 2j / 17). Potsdam, 2018
- Arbeitsagentur (2020a) Bundesagentur für Arbeit: Gemeldete Arbeitsstellen - Deutschland, West/Ost, Länder, Kreise, Regionaldirektionen und Agenturen für Arbeit (Monatszahlen). Nürnberg, 2020
- Arbeitsagentur (2020b) Bundesagentur für Arbeit: Beschäftigte nach Staatsangehörigkeiten - Deutschland, Länder und Kreise (Quartalszahlen) 2015-2019. Nürnberg, 2020
- BASt (2017) Bundesanstalt für Straßenwesen: Straßenverkehrszählung 2015. https://www.bast.de/BASt_2017/DE/Statistik/Verkehrsdaten/Manuelle-Zaehlung.html?nn=1612812. Bergisch Gladbach, 2017
- BASt (2019) Automatische Zählstellen auf Autobahnen und Bundesstraßen. https://www.bast.de/BASt_2017/DE/Verkehrstechnik/Fachthemen/v2-verkehrszaehlung/zaehl_node.html. Bergisch Gladbach, 2019
- BBB (2019) Bildungsserver Berlin-Brandenburg: Schulformen Brandenburg, <https://bildungsserver.berlin-brandenburg.de/schulformen-brb>. Ludwigsfelde, 2019
- Bertelsmann-Stiftung (2012) Bertelsmann-Stiftung: Themenreport „Pflege 2030“. Gütersloh, 2012
- BMVI (2019) Projektinformationssystem (PRINS) zum Bundesverkehrswegeplan 2030. <https://www.bvwp-projekte.de/>. Berlin, 2019

COI WZP (2020)	Centrum Obsługi Inwestora Województwa Zachodniopomorskiego: Oferty inwestycyjne. Wyszukiwarka. http://www.coi.wzp.pl/przystan-inwestora/oferty-inwestycyjne/wyszukiwarka . Szczecin, 2020
Destatis (13211-02-05-4)	Statistische Ämter des Bundes und der Länder: Arbeitslose nach ausgewählten Personengruppen sowie Arbeitslosenquoten - Jahresdurchschnitt - regionale Tiefe: Kreise und krfr. Städte (13211-02-05-4). Düsseldorf, 2019
Destatis (21121-01-05-4)	Statistische Ämter des Bundes und der Länder: Statistik der beruflichen Schulen (21121-01-05-4). Düsseldorf, 2013-2018
DESTATIS (82111-01-05-4)	Statistische Ämter des Bundes und der Länder, Deutschland: Bruttoinlandsprodukt/Bruttowertschöpfung nach Wirtschaftsbereichen - Jahressumme - regionale Tiefe: Kreise und krfr. Städte (82111-01-05-4). Düsseldorf 2020
Destatis (12411-02-03-4)	Statistische Ämter des Bundes und der Länder: Bevölkerung nach Geschlecht und Altersgruppen (17) - Stichtag 31.12. - regionale Tiefe: Kreise und krfr. Städte. Düsseldorf 2020
Destatis (12521-0041)	Statistisches Bundesamt (Destatis): Ausländer: Kreise, Stichtag, Geschlecht, Ländergruppierungen/Staatsangehörigkeit. (12521-0041). Düsseldorf 2019
Destatis (2019)	Fachserie 8 Reihe 6.2. Luftverkehr auf allen Flugplätzen 2018. Düsseldorf 2019
Destatis (23111-01-04-4)	Statistische Ämter des Bundes und der Länder: Krankenhausstatistik: Grunddaten. Düsseldorf 2020
DWD (2018)	Deutscher Wetterdienst: Klimareport Mecklenburg-Vorpommern. Offenbach am Main, 2018
DWD (2019)	Deutscher Wetterdienst: Klimareport Brandenburg. Stahnsdorf, 2019
EEA (2019)	European Environment Agency: Natura 2000 End 2019 – Shapefile. https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/data/natura-11/natura-2000-spatial-data/natura-2000-shapefile-1 . Kopenhagen, 2020
eRegion (Gospodarka)	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego: eRegion Baza wiedzy o regionie zachodniopomorskiem. Gospodarka. http://eregion.wzp.pl/obszary/gospodarka . Szczecin, 2020
eRegion (klastry)	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego: eRegion Baza wiedzy o regionie zachodniopomorskiem. Gospodarka. http://eregion.wzp.pl/obszary/klastry . Szczecin, 2020
ESPON (2016)	ESPON Policy Brief. Polycentric Territorial Structures and Territorial Cooperation. Luxembourg, 2020
Eurostat (isoc_r_broad_h)	Statistical office of the European Union: Households with broadband access (isoc_r_broad_h). Luxembourg, 2020
Eurostat (TGS00042)	Statistical office of the European Union: Interne FuE-Ausgaben (GERD) nach NUTS-2-Regionen (TGS00042). Luxembourg, 2020
Eurostat (TSC00001)	Statistical office of the European Union: Ausgaben für Forschung und Entwicklung, nach Leistungssektor (TSC00001). Luxembourg, 2020
EZB (2020)	Europäische Zentralbank: ECB euro reference exchange rate: Polish zloty (PLN). https://www.ecb.europa.eu/

GDDKiA (2016)	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad: Generalny Pomiar Ruchu w roku 2015. Warszawa 2016
GDOŚ (2019)	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska: Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody. http://crfop.gdos.gov.pl . Warszawa, 2019
GS Interreg V A (2020)	Gemeinsames Sekretariat Interreg V A: Bewilligte Projekte des Kooperationsprogramms. https://interreg5a.info/de/2016-06-23-09-30-39/projektumsetzung/liste-der-bewilligten-projekte.html . Letzte Aktualisierung: 8.6.2020, Abgerufen im Juni 2020
GUS / US Szczecin (2019a)	Główny Urząd Statystyczny / Urząd Statystyczny w Szczecinie: Rocznik Statystyczny Gospodarki Morskiej 2019. Warszawa, Szczecin 2019
GUS / US Szczecin (2019b)	Główny Urząd Statystyczny / Urząd Statystyczny w Szczecinie: Transport – wyniki działalności w 2018 r. Warszawa, Szczecin 2019
GUS (2019)	Główny Urząd Statystyczny: Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2019. Warszawa 2019
GUS-BDL (2392)	Główny Urząd Statystyczny: Bank Danych Lokalnych. Stopa bezrobocia rejestrowanego (P2392). Warszawa, 2020
GUS-BDL (P1674)	Główny Urząd Statystyczny: Bank Danych Lokalnych. Produkcja energii elektrycznej wg źródeł (P1674). Warszawa 2019
GUS-BDL (P2017)	Główny Urząd Statystyczny: Bank Danych Lokalnych. Turystyczne obiekty noclegowe wg rodzajów (P2017). Warszawa 2019
GUS-BDL (P3226)	Główny Urząd Statystyczny: Bank Danych Lokalnych. Uczelnie, studenci i absolwenci wg powiatów (P3226). Warszawa, 2019
GUS-BDL (P3480)	Główny Urząd Statystyczny: Bank Danych Lokalnych. Szkoły średnie zawodowe razem, 2013-2018 (P3480). Warszawa, 2019
GUS-BDL (P3481)	Główny Urząd Statystyczny: Bank Danych Lokalnych. Zasadnicze szkoły zawodowe, szkoły branżowe I stopnia i szkoły przysposabiające do pracy zawodowej specjalne razem 2013-2018 (P3481). Warszawa, 2019
GUS-BDL (P3506)	Główny Urząd Statystyczny: Bank Danych Lokalnych. Wartość dodana brutto według grup sekcji PKD 2007 (P3506). Warszawa 2020
GUS-BDL (P3560)	Główny Urząd Statystyczny. Bank danych lokalnych. Prognoza ludności opracowana w 2014 roku na lata 2014-2050 (P3560). Warszawa, 2015
GUS-BDL (P2020)	Główny Urząd Statystyczny: Bank Danych Lokalnych. Obowiązkowo uczący się języka obcego wg typu szkoły (P2020). Warszawa 2019
GUS-BDL (P2137)	Główny Urząd Statystyczny: Bank Danych Lokalnych. Ludność wg grup wieku i płci (P2137). Warszawa 2019
GUS-BDL (P2497)	Główny Urząd Statystyczny: Bank Danych Lokalnych. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto (P2497). Warszawa, 2019
GUS-BDL (P3561)	Główny Urząd Statystyczny: Bank Danych Lokalnych. Prognozy ludności wg płci i funkcjonalnych grup wieku (opracowane na bazie NSP 2011) (P3561). Warszawa 2015

GZK (2016)	Ausschuss für Raumordnung der Deutsch-Polnischen Regierungskommission für regionale und grenznahe Zusammenarbeit: Gemeinsames Zukunftskonzept für den deutsch-polnischen Verflechtungsraum. Bonn 2016
Invest in MV (2020a)	Invest in Mecklenburg-Vorpommern GmbH: Branchennetzwerke in Mecklenburg-Vorpommern. https://www.invest-in-mv.de/standort-mv/netzwerke . Schwerin, 2020
Invest in MV (2020b)	Invest in Mecklenburg-Vorpommern GmbH: Investguide-MV. Gewerbeflächen- und Immobilien. https://www.investguide-mv.de/ . Schwerin, 2020
KBA (2019)	Kraftfahrtbundesamt: Bestand an Kraftfahrzeugen und Kraftfahrzeuganhängern nach Zulassungsbezirken 2019. https://www.kba.de/DE/Statistik/Produktkatalog/produkte/Fahrzeuge/fz_1_b_uebersicht.html . Flensburg, 2019
KSSSE (2020)	Kostrzyńsko - Słubicka Specjalna Strefa Ekonomiczna: Oferta Tereny inwestycyjne. http://www.kssse.pl/invest_in_the_west.php . Kostrzyn nad Odrą, 2020
Land BB (2016)	Landesregierung Brandenburg: Erste Änderung der Fortschreibung des Dritten Krankenhausplanes des Landes Brandenburg. ABI./16, [Nr. 7], S.183. Potsdam, 2016
Land Brandenburg (innoBB 2025 plus)	Regierung des Landes Brandenburg: Regionale Innovationsstrategie des Landes Brandenburg (innoBB 2025 plus). Potsdam, 2019
LEP HR (2019)	Verordnung über den Landesentwicklungsplan Hauptstadtregion Berlin-Brandenburg (LEP HR) vom 29. April 2019. Potsdam, 13. Mai 2019
LEP MV (2016)	Landesraumentwicklungsprogramm Mecklenburg-Vorpommern. Schwerin, 2016
LfU (2019)	Landesamt für Umwelt (LfU): Nationale Naturlandschaften in Brandenburg. https://www.natur-brandenburg.de/naturlandschaften/nationale-naturlandschaften-in-brandenburg/ . Potsdam, 2019
LUNG (2019)	Landesamt für Umwelt, Naturschutz und Geologie M-V: Nationale Naturlandschaften. http://www.natur-mv.de/schutzgebiete.asp . Güstrow, 2019
MBWK (2019)	Ministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur Mecklenburg-Vorpommern: Bildungsserver Mecklenburg-Vorpommern. Schularten. https://www.regierung-mv.de/Landesregierung/bm/Bildung/Schule/Schulsystem-im-%C3%9Cberblick . Schwerin, 2019
MEID (2019)	Ministerium für Energie, Infrastruktur und Digitalisierung Mecklenburg-Vorpommern: 5. Bevölkerungsprognose Mecklenburg-Vorpommern bis 2040. Regionalisierung für die Landkreise, kreisfreien Städte sowie die Mittelbereiche der Zentralen Orte. Schwerin, 2019
MEN (2019)	Ministerstwo Edukacji Narodowej: Reforma edukacji Najważniejsze zmiany. Pytania i odpowiedzi. https://reformaedukacji.men.gov.pl/wp-content/uploads/2016/11/broszura-dobra-szkola-plik-internetowy.pdf . Warszawa, 2019

- MŚ (2013) Ministerstwo Środowiska: Projekt KLIMADA „Opracowanie i wdrożenie strategicznego planu adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu”. <http://klimada.mos.gov.pl/>. Warszawa, 2013
- MWAE (2020) Ministerium für Wirtschaft, Arbeit und Energie des Landes Brandenburg: Branchen und Cluster. <https://mwae.brandenburg.de/de/branchen-und-cluster/bb1.c.478806.de>. Potsdam, 2020
- MWAG (2020) Ministerium für Wirtschaft, Arbeit und Gesundheit: Krankenhausplan Mecklenburg-Vorpommern. Schwerin, 2020
- MWBT (2014) Ministerium für Wirtschaft, Bau und Tourismus Mecklenburg-Vorpommern: Regionale Innovationsstrategie 2020 für das Land Mecklenburg-Vorpommern. Schwerin, 2014
- NFZ (2018) Wykaz zachodniopomorskiej sieci szpitali. Aktualizacja na podstawie BIP z dnia 31.12.2018. Szczecin, 2018
- Nordkurier (2019) Land gibt 2,8 Millionen für Vorplanung zur Karniner Brücke. <https://www.nordkurier.de/mecklenburg-vorpommern-usedom/land-gibt-28-millionen-fuer-vorplanung-zur-karniner-bruecke-2737909412>. Neubrandenburg, 2019
- PSSSE (2020) Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna sp. z o.o.: Mapa terenów. <http://mapa.strefa.gda.pl>. Gdańsk, 2020
- PZPA (2020) Polskie Stowarzyszenie Paliw Alternatywnych: Licznik elektromobilności. <https://pspa.com.pl/licznik-elektromobilnosci-wzrost-rejestracji-samochodow-elektrycznych-na-poczatku-2020-r>. Warszawa, 2020
- PZPWZ (2020) Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego w Szczecinie: Projekt zmiany Planu zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego w wersji przyjętego przez Zarząd WZ w dniu 27 maja 2020, Szczecin, 2020
- SSSE (2020) Pomorska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. zarządzająca obszarem Słupskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej: Tereny inwestycyjne. <https://www.sse.slupsk.pl/index.php/pl/oferta-mainmenu/tereny-inwestycyjne/>. Słupsk, 2020
- StatA MV (A113 2018 00) Statistisches Amt Mecklenburg-Vorpommern: Bevölkerungsentwicklung der Kreise und Gemeinden 2018 (A113 2018 00). Schwerin 2019
- StatA MV (B313 2018 00) Statistisches Amt Mecklenburg-Vorpommern: Studierende an Hochschulen in Mecklenburg-Vorpommern Wintersemester 2017/18 (B313 2018 00). Schwerin, 2019
- StatA MV (C193 2018 00) Statistisches Amt Mecklenburg-Vorpommern: Bodenfläche nach Art der tatsächlichen Nutzung in Mecklenburg-Vorpommern 2018 (C193 2018 00). Schwerin
- StatA MV (G413 2019 12) Statistisches Amt Mecklenburg-Vorpommern: Tourismus in Mecklenburg-Vorpommern Dezember 2019, Jahr 2019 (G413 2019 12). Schwerin, 2020

StatA MV (N133 2013 44)	Verdienste und Arbeitszeiten im Produzierenden Gewerbe und im Dienstleistungsbereich in Mecklenburg-Vorpommern. 4. Vierteljahr 2013 (N133 2013 44). Schwerin, 2014
StatA MV (N133 2018 44)	Verdienste und Arbeitszeiten im Produzierenden Gewerbe und im Dienstleistungsbereich in Mecklenburg-Vorpommern. 4. Vierteljahr 2018 (N133 2018 44). Schwerin, 2019
StatA MV (B113 2018 00)	Allgemeinbildende Schulen in Mecklenburg-Vorpommern. Schuljahr 2017/18 (B113 2018 00). Schwerin, 2018
StatA MV (H223 2018 12)	Statistisches Amt Mecklenburg-Vorpommern: Seeschifffahrt, Schiffs- und Güterverkehr in Mecklenburg-Vorpommern Dezember 2018. (H223 2018 12). Schwerin, 2019
StatA MV (K813 2017 01)	Statistisches Amt Mecklenburg-Vorpommern: Pflegeversicherung in Mecklenburg-Vorpommern (K813 2017 01). Schwerin 2019
TENtec (2020)	TENtec Geographic Information System. https://ec.europa.eu/transport/infrastructure/tentec/tentec-portal/map/maps.html , European Union, 2020.
UdSC (2020)	Urząd do Spraw Cudzoziemców: Mapy i dane statystyczne imigrantów i służb migracyjnych Polski. https://migracje.gov.pl/ . Warszawa, 2020
UMWZP (2011)	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego: Regionalna Strategia Innowacji Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2011-2020. Szczecin, 2011
US Szczecin (2020)	Urząd Statystyczny w Szczecinie: Rocznik Statystyczny Województwa Zachodniopomorskiego 2019. Szczecin, 2020
WFBB (2020)	Brandenburg. Am besten investieren. https://ggdb.wfbb.de/KWISweb-Sites/SitesSearch.aspx .
WUP (Kalejdoskop)	Kalejdoskop Zachodniopomorskiego Rynku Pracy 2014-2019. Szczecin, 2020

 INFRASTRUKTUR & UMWELT
Professor Böhm und Partner

Niederlassung Potsdam

Gregor-Mendel-Straße 9

D-14469 Potsdam

Telefon +49 (0) 3 31/5 05 81-0

Telefax +49 (0) 3 31/5 05 81-20

E-Mail: mail@iu-info.de

Internet: www.iu-info.de

Załącznik: Wpływ pandemii COVID 19 w Euroregionie Pomerania i wnioski dotyczące realizacji koncepcji rozwoju i działań Euroregionu Pomerania